

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ
ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI**

ÇOCUK EDEBİYATINDA EKOELEŞTİRİ

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Gülşen OKTAY**

**Danışman
Prof. Dr. Cem Şems TÜMER**

EYLÜL 2023, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

“Çocuk Edebiyatında Ekoeleştiri” “**Yüksek Lisans**” tezim tarafımda incelenmiştir. Buna göre tezlerde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim. Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Gülşen OKTAY

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı :Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Program Adı :Tezli Yüksek Lisans
Tez Başlığı :Çocuk Edebiyatında Ekoeleştirir

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Önsöz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 127 sayfalık kısmına ilişkin 07/09/2023 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı %17'dir.

Filtrelemeye tırnak içerisindeki alıntılar dahil edilmiştir. Filtrelemede yedi (7) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 07/09/2023

Danışman: Prof. Dr. Cem Şems TÜMER

Öğrenci: Gülşen OKTAY

KILAVUZA UYGUNLUK

“Çocuk Edebiyatında Ekoeleştiri” başlıklı Yüksek Lisans Tezi Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Gülşen OKTAY

Danışman

Prof. Dr. Cem Şems TÜMER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Prof. Dr. Cem Şems TÜMER danışmanlığında **Gülşen OKTAY** tarafından hazırlanan “Tez Adı” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı’nda **Yüksek Lisans** olarak oy birliği/oy çokluğu kabul edilmiştir.

07/09/2023

JÜRİ:

Danışman	:	Prof. Dr. Cem Şems TÜMER	(İmza)
Üye	:	Doç. Dr. Oğuzhan YILMAZ	(İmza)
Üye	:	Dr. Öğr. Üyesi Tacettin ŞİMŞEK	(İmza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.... /2023 tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /..... /2023

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Tez yazım süresince; her türlü yardımı, bilgiyi benden esirgemeyen ve kıymetli tavsiyeleriyle beni yönlendiren değerli hocam Prof. Dr. Cem Şems TÜMER ve her zaman manevi desteğiyle yanımda olan canım aileme ve arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

ÇOCUK EDEBİYATINDA EKOELEŞTİRİ

Gülşen OKTAY

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2023

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Cem Şems TÜMER

ÖZET

İnsanoğlu dünyada var olduğundan beri doğayla etkileşim halinde olmuştur. İnsanın doğayla olan ilişkisi, kendini doğanın merkezine koyması sonucunda farklı bir boyut kazanmıştır. Araştırmamızın konusu olan ekoeleştiri insan merkezli çevre anlayışına karşı çıkarak doğa merkezli çevre anlayışını insanlara edebiyat aracılığıyla kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada 20 farklı yazara ait 20 çocuk kitabı ekoeleştiri kuramı bağlamında incelenmiş ve ekoeleştirin çocuk kitaplarında nasıl yer bulduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda ekoeleştiri ve çocuk edebiyatı ile ilgili literatür taranarak kitaplar dış yapı ve iç (içerik) yapı başlıkları altında incelenip değerlendirilmiştir. Nitel araştırma yaklaşımı benimsenerek gerçekleştirilen araştırmanın verileri doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Araştırma verileri önce betimsel analizle daha sonra içerik analizi ile çözümlenmiştir. Çalışmanın veri setini 2010 yılından sonra yayımlanan 20 çocuk kitabı oluşturmaktadır.

Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında incelenen eserlerin doğayı tanımayı ve çevre bilinci kazandırmayı ön planda tuttuğu ayrıca insanın doğayla bir bütün olduğu ve doğada yarattığı her yıkımdan tekrar insanın etkilendiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda eserlerin ekopsikoloji, ekofeminizm ve toplumsal ekolojiden de izler taşıdığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Ekoeleştiri, Doğa ve Edebiyat, Çocuk Kitapları, Çevre Bilinci

ECOCRITICISM IN CHILDREN'S LITERATURE

Gülşen OKTAY

Erzincan Binali Yıldırım University

Graduate School of Social Sciences

Master Thesis, September 2023

Supervisor: Prof. Dr. Cem Şems TÜMER

ABSTRACT

Mankind has interacted with nature since its existence in the world. Human's relationship with nature has gained a different dimension as a result of putting himself in the center of nature. Ecocriticism, which is the subject of our research, aims to bring nature-centered environmental understanding to people through literature by opposing the human-centered environmental understanding. In this study, 20 children's books by 20 different authors were examined in the context of ecocriticism theory and it was tried to determine how ecocriticism took place in children's books. For this purpose, the literature on ecocriticism and children's literature was scanned and the books were examined and evaluated under the titles of external structure and internal (content) structure. The data of the research, which was carried out by adopting the qualitative research approach, were obtained through document analysis. Research data were analyzed first with descriptive analysis then with content analysis. The data set of the study consists of 20 children's books published after 2010.

When we look at the results of the research, it is emphasized that the works examined prioritize recognizing nature and raising environmental awareness, and that man is a whole with nature and that man is again affected by every destruction he creates in nature. In this context, it has been seen that the works bear traces of ecopsychology, ecofeminism and social ecology.

Keywords: Ecocriticism, Nature and Literature, Children's Books, Environmental Awareness

İÇİNDEKİLER

ÇOCUK EDEBİYATINDA EKOELEŞTİRİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI	ii
KILAVUZA UYGUNLUK.....	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xii
RESİMLER LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Çocuk Edebiyatı	5
1.2. Çocuk Edebiyatı Türleri	7
1.2.1. Hikâye (Öykü) ve Roman.....	7
1.3. Ekoeleştiri.....	9
1.4. Ekoeleştirinin Beslendiği Kuramlar	12
1.4.1. Derin Ekoloji	12
1.4.2. Ekofeminizm	13
1.4.3. Toplumsal Ekoloji	15
1.4.4. Ekopsikoloji.....	16

1.5. Çocuk Edebiyatı ve Ekoeleştiri	17
1.6. İlgili Çalışmalar	19

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli (Deseni).....	28
2.2. İncelenen Dokümanlar.....	28
2.3. Verilerin Toplanması.....	30
2.4. Verilerin Analizi	30
2.5. Geçerlik ve Güvenirlik	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. Dış Yapı İle İlgili Bulgular	33
3.1.1. İncelenen Eserlerin Basım Yıllarına İlişkin Bulgular	33
3.1.2. İncelenen Eserlerin Kitap Türüyle İlgili Bulgular	34
3.1.3. İncelenen Eserlerin Yazar Cinsiyetleriyle İlgili Bulgular	34
3.1.4. İncelenen Eserlerin Hitap Ettiği Yaş Aralıklarıyla İlgili Bulgular	34
3.2. İç Yapı (İçerik) İle İlgili Bulgular	35
3.2.1. Doğa ve Çevre	35
3.2.1.1. Tanıma ve Keşfetmenin Aracı Olarak Doğa	35
3.2.1.2. Hayvan.....	35
3.2.1.3. Bitki	38
3.2.1.4. Su ve Atmosfer Olayları.....	41
3.2.1.5. Toprak.....	42
3.2.2. Yaşanan Mekân Olarak Doğa.....	43
3.2.2.1. Köy Yaşamı / Kırsal Yaşam	43

3.2.3. Bilinçlendirme Aracı Olarak Doğa.....	46
3.2.3.1. Çevre Bilinci Kazandırma	46
3.2.3.2. Ekolojik Denge	56
3.2.3.3. Ekolojik Dengenin Bozulması.....	58
3.3. Coşku Aracı Olarak Doğa	62
3.3.1. Doğa Sevgisi.....	62
3.4. Şehirleşme	65
3.4.1. Çarpık Kentleşme	65
3.4.2. Şehir ve Tabiat Karşıtlığı.....	70
3.4.3. Çevre Sorunları.....	73
3.4.4. Tüketim.....	77
3.5. Kahramanlar	78
3.5.1. Başkahramanlar: Tematik Güç	78
3.5.2. Karşıt Güç (Çatışma Unsuru Yaratan Güç).....	87
3.5.3. İnsan Dışı Kahramanlar	90
3.6. Görseller	93
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	121
KAYNAKÇA	127
ÖZ GEÇMİŞ.....	135

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

DR.	:Doktor
PROF.	:Profesör
DOÇ.	:Doçent
YRD.	:Yardımcı
HES	:Hidroelektrik Santral
WWDR	:Birleşmiş Milletler Dünya Su Gelişim Raporu
WWF	:Doğayı Koruma Vakfı
IUCN	:Dünya Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği
Akt.	:Aktaran
F.	:Frekans
S.	:Sayı
s.	:Sayfa
C.	:Cilt
vb.	:ve benzeri
vs.	:vesaire

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1: Çalışmada İncelenen Kitaplar	29
Tablo 3.1: Araştırma Kapsamındaki Eserlerin Basım Yıllarına Göre Dağılımı.....	33
Tablo 3.2: Araştırma Kapsamındaki Eserlerin Türüyle İlgili Bulgular	34
Tablo 3.3: Araştırma Kapsamındaki Eserlerin Yazar Cinsiyetleriyle İlgili Bulgular	34
Tablo 3.4: Araştırma Kapsamındaki Eserlerin Hitap Ettiği Yaş Aralıklarına Göre Dağılımı	34
Tablo 3.5: Kahramanların Tematik Yapı Bakımından Karşılaştırılması.....	91

RESİMLER LİSTESİ

Resim 3.1: Altın Madeni Kitabı Kapak Resmi	93
Resim 3.2: Altın Madeni Kitabı İç Sayfa Resmi	94
Resim 3.3: Ağaçlar Bizi Nasıl Mutlu Eder? Kitabı Kapak Resmi.....	95
Resim 3.4: Ağaçlar Bizi Nasıl Mutlu Eder? Kitabı İç Sayfa Resmi	95
Resim 3.5: Sevgili Kuşlar Kitabı Kapak Resmi	96
Resim 3.6: Sevgili Kuşlar Kitabı İç Sayfa Resmi.....	97
Resim 3.7: Yeşil Böcek Kitabı Kapak Resmi.....	98
Resim 3.8: Yeşil Böcek Kitabı İç Sayfa Resmi	98
Resim 3.9: Gümüşsu Zamanı Kitabı Kapak Resmi	99
Resim 3.10: Gümüşsu Zamanı Kitabı İç Sayfa Resmi	100
Resim 3.11: Yaban Ördeği Ailesinin Göç Yolculuğu Kitabı Kapak Resmi.....	101
Resim 3.12: Yaban Ördeği Ailesinin Göç Yolculuğu Kitabı İç Sayfa Resmi	101
Resim 3.13: Havva ile Kaplumbağa Kitabı Kapak Resmi.....	102
Resim 3.14: Havva ile Kaplumbağa Kitabı İç Sayfa Resmi	103
Resim 3.15: Plastiksavar Laboratuvarı Kitabı Kapak Resmi.....	104
Resim 3.16: Plastiksavar Laboratuvarı Kitabı İç Sayfa Resmi.....	104
Resim 3.17: Bisküvi Kutusundaki Martı Kitabı Kapak Resmi.....	105
Resim 3.18: Bisküvi Kutusundaki Martı Kitabı İç Sayfası.....	106
Resim 3.19: Atlantis'in Çocukları Kitabı Kapak Resmi.....	107
Resim 3.20: Atlantis'in Çocukları İç sayfa Resmi	107
Resim 3.21: Esrarengiz Adaya Yolculuk Kitabı Kapak Resmi	108
Resim 3.22: Esrarengiz Adaya Yolculuk Kitabı İç Sayfa Resmi	109
Resim 3.23: Uyuyan Topaç Kitabı Kapak Resmi.....	110
Resim 3.24: Uyuyan Topaç Kitabı İç Sayfa Resmi	110

Resim 3.25: Buyaka Çocuk Evi 2 Kitabı Kapak Resmi	111
Resim 3.26: Buyaka Çocuk Evi 2 Kitabı İç Sayfa Resmi	112
Resim 3.27: Son Ada'nın Çocukları Kitabı Kapak Resmi	113
Resim 3.28: Son Ada'nın Çocukları Kitabı İç Sayfa Resmi.....	113
Resim 3.29: Ormanı Yemek Yasak Kitabı Kapak Resmi.....	114
Resim 3.30: Ormanı Yemek Yasak Kitabı İç Sayfa Resmi	115
Resim 3.31: Ağaçlı Gül ve Hayal Kitabı Kapak Resmi	116
Resim 3.32: Menekşe İstasyonu Kitabı Kapak Resmi.....	117
Resim 3.33: Yeşil Tatil Kitabı Kapak Resmi	118
Resim 3.34: Saklıköy'ün Kuşçusu Kitabı Kapak Resmi	119
Resim 3.35: Saklıköy'ün Kuşçusu Kitabı İç Sayfa Resmi	119
Resim 3.36: Neydik Ne Olduk Ailesi Kitabı Kapak Resmi.....	120

GİRİŞ

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hızla artan çevre sorunları, gelişen teknolojiyle birlikte önemli bir sorun hâline gelmiştir. İnsanoğlu uzun yıllar boyunca doğayı sınırsız bir kaynak olarak görmüş ve onu bilinçsizce, sorumsuzca kullanmış, kaynağın bir gün biteceğini asla düşünmemiştir (Kuzu, 2008, s.328). Ancak doğa üzerinde yaşanan hava, su ve toprak kirliliği, bilinçsiz tüketim, küresel ısınma, iklim değişikliği, kuraklık ve ormansızlaşma gibi felaketler insan hayatını olumsuz yönde etkilemeye başlayınca çeşitli önlemler alma konusunda fikirler ortaya çıkmıştır.

İnsanoğlu dünyada var olduğundan beri doğayla etkileşim hâlinde olmuştur. İnsanın doğayla olan ilişkisi, kendini doğanın merkezine koyması sonucunda farklı bir boyut kazanmıştır. Geçmişte kendini doğanın bir parçası olarak gören insan günümüzde birçok çevre sorunun kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda insan ve doğa arasındaki üstünlük savaşı bilinçsiz şehirleşme, doğal kaynakların sorumsuzca kullanımı, bilinçsiz ağaç kesimi, çöplerin yarattığı tehditler, besin zincirinde görülen kırılmalar ve biyoçeşitliliğin azalması gibi felaketlerle sonuçlanmıştır. “Dünya nüfusunun üçte ikisi doğal kaynakların yalnızca %12,5’ini kullanabilmektedir. Diğer üçte birlik kısmı ise %87,5’lik kısmını kullanmaktadır. Bu nedenle homojen olmayan kaynak dağılımı, kontrolsüz nüfus artışı, beslenme, barınma, kirlilik vb. sorunların da ana kaynağını oluşturmaktadır” (Çepel, 2006’dan aktaran Dindaroğlu, 2014, s.310).

Dünyadaki kötü gidişatı fark eden insanoğlu doğa ile yeniden işbirliği içinde yaşamayı kabul etmeye başlamıştır. Özellikle dünya genelinde faaliyet gösteren Doğayı Koruma Vakfı (WWF) ve Dünya Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN) gibi çevre örgütleri doğanın üzerindeki insan müdahalesini azaltmaya çalışmaktadır.

Edebiyat günümüzde geniş kitlelere ulaşmayı sağlayan alanlardan biridir. Çevre sorunu bağlamında ele alındığında bazı yazarlarımızın bu tür sorunlara özellikle daha hassasiyetle yaklaştıkları ve bunları eserlerine yansıttıkları gözlenir (Özyön, 2018, s.367). Araştırmamızın konusu olan ekoeleştiri insan merkezli çevre anlayışına karşı çıkarak doğa merkezli çevre anlayışını insanlara edebiyat aracılığıyla kazandırmayı amaçlamaktadır. Ekoeleştirinin altında yatan temel düşünce doğanın dengesinin sağlanması ve çevre sorunlarından arındırılmasıyla insanın daha kaliteli bir yaşam sürmesine imkân tanınmasıdır (Ayaz, 2014, s.286). “Ekolojik duyarlılıkla kaleme alınan edebi

eserlerin okurun his ve düşünce dünyası üzerinde öğretici metinler ve salt bilimsel çalışmalardan daha etkili olabileceği savunulur. Ekolojik sorunlara ve çözüm önerilerine edebi eserlerde doğrudan ya da dolaylı olarak yer verilerek çevre bilinci oluşturmaya ve geliştirilmeye çalışılır” (Ergeç, 2020, s.177). Çocukların çevreyi koruma, doğa farkındalığı kazanma, tabiattaki canlılarla eşit haklara sahip olma ve her canlıya saygı duyma gibi davranış biçimlerini edinmelerinin en iyi yollarından biri çocuk edebiyatı ürünleriyle tanışmalarıdır.

Bu çalışmada 20 farklı yazara ait 20 çocuk kitabı ekoeleştirici kuramı bağlamında incelenmiş ve ekoeleştirmenin çocuk kitaplarında nasıl yer bulduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Uzman görüşü alınarak seçilen çocuk kitapları ekoeleştirici bağlamında incelemeye sunulmuştur. Ayrıca çocuk edebiyatı açısından ekoeleştirel kuram ile ilgili yapılan çalışmaların sınırlı olması nedeniyle alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Hedef kitlesi çocuklar olan kitaplar aracılığıyla çocuklara çevre bilinci kazandırma, doğadaki canlılara karşı sevgi duygusu oluşturmak ve bunu bir yaşam biçimi haline getirmek daha yaşanabilir bir dünya için önemlidir.

Bu çalışmada, çocuk kitaplarında ekoeleştirmenin nasıl yer bulduğunu ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda ekoeleştirici ile ilgili literatür taranarak bu bağlamda kitaplar incelenip değerlendirilmiştir.

Çalışmada şu sorulara cevap aranmaktadır:

1. Ekoeleştirmenin çocuk edebiyatımızdaki yeri nedir?
2. Ele alınan eserler ekoeleştirel bir bakış açısıyla incelendiğinde ne gibi özellikler göstermektedir?

İnsanoğlu var olduğundan beri doğayla iç içe olmuştur. Bu nedenle doğayla beslenen insan gelişmek için yine doğaya gereksinim duymuştur. “Canlı bir varlık olan doğa, yine kendisi gibi canlı bir varlık olan insanla yaşamı boyunca sürekli birlikte olmayı gerektirecek bir zorunluluğun parçası olarak karşımızda durmaktadır” (Gül, 2013, s.18). Ekosistemin bir parçası olan insan yaptığı her eylemle doğal yaşama doğrudan veya dolaylı müdahalelerde bulunmuştur.

Aydınlanmayla doğanın efendisi olabileceği düşüncesi çevre sorunlarının ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Özellikle Sanayi Devrimiyle birlikte artan bu hâkimiyet

doğa tahribatlarını daha belirgin hâle getirmiştir. 21. yüzyılda ise gelişen teknolojiyle insanların doğa üzerindeki müdahalesi gittikçe artmıştır. İnsanların müdahalesi arttıkça çevre sorunları da aynı şekilde bir artış göstermiştir. İnsan kaynaklı ortaya çıkan çevresel sorunları, tüm dünyayı tehdit eden boyutlara ulaşmıştır. Nükleer kazalar, küresel ısınma, biyolojik çeşitliliğin azalması, çöl alanlarının genişlemesi, azalan su kaynakları, verimsizleşen topraklar, ormanların yok olması, sanayi atıklarının çevreye zarar vermesi gibi çevre krizleri yaşamı tehdit eden insan kaynaklı etmenlerden bazılarıdır (Avuklu, 2013, s.204).

Yaşanan çevre felaketleri doğaya zarar verdiği gibi insan hayatını da olumsuz etkilemeye başlamıştır. Ekolojik dengenin bozulmasıyla meydana gelen krizler tüm canlılara ve onların da içinde bulunduğu çevreyi etkisi altına almaktadır. Bu felaketleri en aza indirgenebilmesi için küçük yaşlardan itibaren insanlara çevre bilinci kazandırma, insanın ve doğanın bir bütün olduğu düşüncesinin öğretilmesi ve sürdürülebilir bir dünya için geri dönüşüm konusunda çalışmaların yapılması gerekmektedir (Doğan, 2017, s.675). Bu bağlamda edebiyat, geniş kitlelere ulaşabildiği gibi insanlara çevre bilinci kazandırma ve doğa farkındalığı yaratma konusunda da önemli araçlardan biridir. Glen A. Love'ın da ifade ettiği gibi “günümüzde edebiyata düşen en büyük görev tehdit altında bulunan doğal hayatta insan bilincini yeniden yönlendirmektir” (Güngör, 2016, s.277).

Ekoeleştiri; İnsan-doğa, insan-çevre, insan-insan olmayan canlı ve cansız varlıklar, genel bir ifadeyle tüm canlı ve cansız varlıklar arasında bir etkileşim olduğunu öne sürerek edebiyatta bu etkileşimleri çevre merkezci yaklaşımlarla incelemeyi amaçlar (Toska, 2009'dan aktaran Avuklu, 2013, s.205). Ekoeleştiri tabiat ile edebiyat ilişkisini kurarak doğaya karşı daha duyarlı bir toplum yaratmayı hedeflemektedir.

Doğayla vakit geçirip onu gözlemleme ve doğada yaşanan çevre tahribatını görme fırsatı olmayan çocuklara kitaplar aracılığı ile yaşantı edinme olanağı yaratılabilir. Çocukların erken yaşlarda doğa ile iletişim kurmaya başlaması doğaya besledikleri sevgiyi de arttıracaktır. Çocuk edebiyatı ürünleri çocukların çevre bilinci kazanmasını ve bu bilincin kalıcı olmasını, aynı zamanda doğayı tanımasını sağlamaktadır.

Yapılan incelemelerde ekoeleştiri bağlamında edebiyat alanında çalışmalara rastlanmış olsa da çocuk edebiyatı alanında sınırlı sayıda çalışmaya ulaşılmıştır. Araştırma-

da, çocuk edebiyatı yazarlarına ait 20 eser ekoeleştiri bağlamında incelenecek ve değerlendirilecektir. Araştırma, çocuk edebiyatında ekoeleştirin yansıtılış şeklini ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır.

Bu çalışma; Türk çocuk edebiyatında ekoeleştiriye yönelik, tezin amacına uygun olduğu konusunda uzman görüşü alınan 2010 yılından sonra yayımlanan 20 çocuk kitabı ile sınırlandırılmıştır. Çalışmanın nitel bir çalışma olmasından dolayı çalışma grubu daraltılmış böylece detaylı inceleme imkânına ulaşılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Çocuk Edebiyatı

Çocuk edebiyatı kavramı 20.yüzyılın başlarında hayatımıza girmiştir. Çocuk edebiyatının tanımını yapmadan önce çocuk ve edebiyat kavramlarının tanımını yapmak gerekmektedir. Kültürden kültüre, toplumdan topluma değişen çocuk kavramı iki yaşından ergenlik çağına kadar büyüme dönemi içinde bulunan kız ve erkek olarak tanımlanabilir (Yalçın ve Aytaş, 2017, s.13). Edebiyat ise Menteşe'ye göre, sanatsal bir doyum sağlamak amacı güden; duygu ve düşünceleri etkili bir biçimde ifade eden dilin konuşma ve düzyazı dilinden farklı yanlarını gösteren kurmaca bir anlatım biçimidir (2008, s. 50). Edebiyat soyut olan düşüncelerin dil vasıtasıyla somutlaştırılmış hâlidir. Bu yaratılar dilin güzelliklerini yansıttığı gibi insan ve yaşam gerçekliğini de sanatçı duyarlılığıyla kurgulanmış emsallerini yansıtır (Sever, 2015, s.31). Söylenen her şeyin başka şekilde söylenebileceğini savunan edebiyat, dil ile yapılan etkinlikleri kapsamaktadır.

Temel kaynağı çocuk ve çocukluk olan çocuk edebiyatının hedef kitlesi 2-15 yaş aralığındaki çocuklardır. Gelişim sürecindeki çocuğun anlama ve kavrama düzeyini dikkate alarak duygu ve düşünce dünyasına seslenen edebiyata çocuklar için edebiyat ya da kısaca çocuk edebiyatı denir (Şimşek, vd, 2011, s.39). Bir başka ifadeyle çocuk edebiyatı, çocukların büyüme ve gelişmelerine; düşlerine, duygularına, becerilerine ve beğenilerine hitap eden, eğitirken eğlenmelerine katkıda bulunan verimlerdir (Yalçın ve Aytaş, 2017, s.19). Her yaştan okurun ilgisini çekebilen çocuk edebiyatı, edebiyatın içinde olan bir türdür (Şirin, 2010, s.10).

Çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik ilkelerinin yer aldığı bu tanımlardan çocuk edebiyatının öncelikle bir edebiyat olduğu bunun yanında yetişkin edebiyatından farklı bir kitleye sahip olduğunu anlamak gerekiyor.

Baş (2012, s.5) çocuk edebiyatını, edebiyat içerisinde özel bir alan olarak belirleyen ölçütleri şöyle sıralar: Hedef kitle, amaç, biçim, içerik, seviye, sınır, ölçüt ve işlev. Bu ölçütler yazar, medya, çocuk, öğretmen, aile ve toplum arasında oluşan döngünün sınırlarını belirler.

Gelişim düzeylerine göre çocuğun ilgileri, düşleri ve gereksinimleri farklılaşmaktadır.

2-7 yaş gelişim düzeyindeki çocuklar anne, kardeş aile sevgisi, özellikle olağanüstü ve gizemli olaylar ve doğa olayları, hayvanlar, gezi;

7-9 yaş gelişim düzeyindeki çocuklar insan, doğa ve hayvan sevgisi, gezi;

9-12 yaş gelişim düzeyindeki çocuklar kahramanlık, macera, gezi ve fantastik;

12-15 yaş gelişim düzeyindekiler ise sevgi, tarih, gezi, bilimkurgu, macera, mizah-komiklik konulu kitapları okumaktan zevk alır. (Karatay, 2011, s. 97).

Sever'e (2006, s.41) göre çocuk edebiyatının genel amacı, çocuklara duyma ve düşünme sorumluluğu vererek onlara duyarlılık kazandırmak ve düşünce yeteneklerini geliştirmektir. Bununla birlikte çocukların okuma kültürü edinmeleri hayatı tanımayı olanaklı kılar. Bu yüzden kitaplarla tanışma, okuma sevgisi ve alışkanlığı kazanma, çocuğun doğduğu andan başlayarak ergenliğe uzanan süreçte hayati bir öneme sahiptir (İnce Samur, 2017, s.212).

Çocuğu merkeze alarak yazılan yapıtların, çocukların hayatı keşfetmesinde ve yaşama yollarını öğrenmesinde yol gösterici işlevi vardır (Temizyürek, 2003, s.162). Günlük olaylar hakkında deneyim kazanma fırsatı yakalayan çocuklar sosyal davranış örneklerini öğrenerek toplum içinde uygun davranışları sergilerler (Demircan, 2006, s.13). Çocuk kitabı, çocuğun hayat ile bağ kurmasına yardımcı olduğu bir iletişim aracıdır.

Yapılan tanımlardan ve açıklamalardan yola çıkarak şöyle bir tanım yapmak mümkündür: “Çocukların gelişimini ve değişimi göz önünde tutarak, dilin gücünden faydalanıp onun kendisini ve dünyayı keşfetmesini sağlayan, hayal güçlerini harekete geçiren, eğitirken eğlendiren sanatsal yaratıların tamamına ‘çocuk edebiyatı’ adı verilir.”

1.2. Çocuk Edebiyatı Türleri

Çocukta doğuştan var olan merak ve güzellik duygusu edebiyatı doğal bir ihtiyaç haline getirmektedir. Yeni yaşantılar ve öğrenmelere olanak sağlayan çocuk edebiyatı ürünleri, çocuğu merkeze alan metinlerden oluşur. Metinlerde önemli olan nokta çocuğun bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun olmasıdır.

Her edebi eser kendi içinde bir mesaj barındırır. Bu mesaj bağlama göre tarihi, ahlaki, sosyal ve kültürel olabilir. Ele aldıkları konu ve içeriklere göre de farklı biçimlere sahip olabilirler (Aytaş, 2006, s.2). Çocukların dil gelişimine ve söz varlığına katkı sağlayan tekerlemeler, bilmeceler, fıkralar ve masallar aynı zamanda yaşadığı toplumu tanımaya fırsat verir. Bunun yanında roman, hikâye ve şiirlerle çocuk sezgisel düşünme, eleştirel ve mantıklı düşünme yeteneği kazanır.

Huck, Hepler, Hickman ve Kiefer, çocuğa seslenen yapıtların faydalarını şöyle sıralar (Akt. Göçer, 2010, s. 344):

- Çocuklarda okuma yazma farkındalığını geliştirir.
- Çocuklara okurken keyif alma fırsatı sağlar.
- Çocukların iç dünyalarını zenginleştirir.
- Çocukların okudukları ile kendi yaşamları arasında etkili bir bağ kurmasını sağlar.
- Yeni ve farklı yaşam deneyimleri ile karşılaşma imkânı verir.
- Kitabın önemini vurgular.

Sever (2018, s.19) kurgusal özellikleriyle merak uyandıran bunun yanında duyu algılarını öğrenme sürecine dâhil eden, anadilin anlatım gücünü yansıtan kitapların, çocukların bahsedilen ihtiyaçları karşılamada etkili birer araç olduğu ifade eder.

1.2.1. Hikâye (Öykü) ve Roman

Değişen toplum yapısı ve yaşam koşulları edebiyatta yeni türlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Arapçadan Türkçeye geçmiş olan hikâye, Tanzimat Dönemi ile edebiyat hayatımıza girmiştir. Hikâyelerde anlatılan olaylarda karmaşık olay örgüsü yoktur ve olaylar daha çok birkaç kişi üzerinden anlatılır. Anlatıcının biçemi ve biçimi

hikâyede daha çok kendine yer bulur çünkü anlatıcı metni en yoğun ve hızlı haliyle kurgulamış ve okurla etkili bir iletişime geçmiştir (Neydim, 2010, s.208).

Uzun hikâye olarak da anılan roman, bir kurguya dayalıdır. Kendi içinde hayal ve gerçeği bir arada barındıran bu tür, okurun çevresini ve içinde yaşadığı dünyayı anlaması ve tanımasında önemli bir etkiye sahiptir. Arıcı (2018) roman için şu ifadeleri kullanır: “Hayatı en iyi anlatan tür, romandır. Çocuklar ve gençler, okuyacağı romanlardaki gerçek veya gerçeğe uygun yaşamla, kendi hayatlarını daha iyi bir şekilde düzenleme imkânına sahip olabilecekler, yaşamlarındaki doğruları ve yanlışları görme şansını yakalayabilecekler ve nihayetinde topluma daha yararlı olabileceklerdir. Ayrıca toplumun kültürel ve sosyal değerleri yeni nesillere aktararak sosyo-kültürel devamlılık sağlanmış olur” (Akt. Orak, 2022, s.15).

Eğitim sisteminin modernleşmeye başlamasıyla çocuklar ve gençler için çağdaş hikâyeler yazılmaya başlanmıştır. Yazılan bu hikâyelerle çocuklara hem okuma materyali sağlanmış hem de çocukların sosyal ve kültürel yönden gelişmelerine destek sağlanmıştır (Arıcı ve Ungan, 2010, s.227). Hikâye ve roman, her ne kadar hacim bakımından aralarında bir fark olsa da, yapısal yönden başlıca şu öğelerden oluşur: Olaylar, kişiler, çevre ve yazarın dolaylı veya doğrudan öne sürdüğü düşünceler (Oğuzkan, 2021, s. 99).

Hikâye ve roman temel özellikleri yönünden bazı ortak noktalara sahiptir. Her iki tür de çocukların sınırlı deneyimlerine zenginlik katmaktadır. Bunun yanında okuma alışkanlığının gelişmesinde önemli bir paya sahiptir. Çocukların içinde yaşadıkları dünyayı tanımalarına ve çözüm üretmelerine yardımcı olmaktadır. Bunun yanında fantastik kurguya sahip olan roman ve hikâyeler, çocuğun hayal gücünü geliştirir ve onlara yeni ufuklar kazandırır. Söz konusu fantastik öğeler çocuğu gerçeklerden koparmadan verilir (Dilidüzgün, 2018, s.72).

Çocuklar, kendileri için yazılan hikâye ve romanlarda karakterlerle yakından ilişki kurar ve onları örnek alır. Her kitapta farklı karakterlerle tanışan çocuk yeni yaşantılar kazanır. Bunun yanında çocuğun kendi hayatından anlamlı parçalar bulduğu karakterlerin yer aldığı kitaplara ilgisi daha yoğundur (Yakar ve Yılmaz, 2019, s.167). Kurmaca dünyasının bir parçası olmak için çocuklar karakterlerle özdeşim kurar. Özdeşim özellikle çocukluk döneminde yakın çevreden birini ya da roman kahramanlarını rol

model alma aşamasında önemlidir (Karataş, 2014, s.68). Kahramanın karşılaştığı sorunları çözmedeki tavrı, amaca ulaşmada izlediği yolların niteliği ve bu eylemlerin söz ve davranışlarla somutlaştırılması çocukları da kahraman gibi düşünmeye ve hareket etmeye hevesli kılar (Sever, 2021, s.77). Ayrıca gerçeklik duygusu uyandıran karakterlerin yer aldığı kitapları okumak çocuğun okuma alışkanlığı kazanmasında önemli bir işleve sahiptir.

Çocuk kitaplarında yer alan görseller çocuğa dünyayı tanıtır. Çocuk ile dünya arasındaki en ikna edici arabulucudur. Çocukların hayal güçlerini harekete geçirir (Denkova, 2021, s.35). Metinde görsel öğelerin kullanılması farklı türdeki okuyucuların kavrayışını geliştirmelerine de yardımcı olmaktadır (Brohi, 2021, s.41). Çocuk kitaplarında kullanılan görseller metni tamamlayıcı ve açıklayıcı işlevlere sahiptir.

Kitaplarda yer alan görsel öğelerde kullanılan renkler önemlidir. Parlak, canlı, zıt fakat uyumlu bir şekilde birleştirilmiş renkler çocukların dikkatini çekmektedir (Senchylo Tathlıoğlu, 2021: 58). Sanatçı duyarlılığıyla hazırlanmış resimler, ilgi uyandıran, soyut kavramları soyutlaştıran, anlaşılması güç olan ifadeleri basitleştiren ve düşüncenin renk ve çizgiyle anlam kazanan nitelikte olmalıdır (Buran, 2021, s.27).

1.3. Ekoeleştirir

İnsan, tarihi boyunca tabiatla sürekli etkileşim halinde olmuştur. Yaşadığı çevreyi kendisini güvende tutmak ve barınma ihtiyacını karşılamak için değişime tabi tutmuştur. Fakat zamanla bu değişim barınmayla sınırlı kalmayıp hızlı nüfus artışıyla beraber çevre tahribatının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Verilen tahribat sonucu insanları bilgilendirmek ve bilinçlendirmek için çeşitli bilimsel çalışmalar ve veriler yayınlansa da pek etkili olamamıştır (Ayaz,2014, s.278). Çünkü bilimsel olarak ortaya konan rakamlar ve istatistiksel veriler insanların pek dikkatini çekmemektedir. İnsanlara asıl ulaşan hikâyelerdir (Oppermann, 2009, s.5).

İnsanların doğadan kopuşu çok uzun yıllar önce toprağın mülk edinilmesiyle başlamıştır. Dinsel inanışlar, felsefe ve bilimdeki dönüşümler insanın doğadan üstün olan bir bakış açısı geliştirmelerini desteklemiştir. Aklın üstünlüğünü savunan Batı felsefesi, yanında tek Tanrılı dinlerin bazı öğretileri insana doğaya hükmedebileceği fikrini aşlamıştır (Bulut, 2020, s.628). Endüstriyel Devrim ile insanların doğaya verdiği zarar artmış ve artık tüm gezegeni tehdit eder hâle gelmiştir (Şen, 2018, s.33). Endüstrileşme

çevresel bağlamda doğal kaynakların sömürülmesi temeline dayanmaktadır. Fosil yakıt kullanımıyla birlikte daha fazla kirlilik ve daha büyük çevresel felaketler meydana gelmiştir (Özerkmen, 2002, s.172). Sanayi fabrikalarında üretim sonucu ortaya çıkan sera gazının ozon tabakasına verdiği hasar sonucu hava kirliliği, iklim değişikliği, ormanlarla birlikte orada yaşayan hayvan ve bitki türlerinin yok olması gibi ekolojik problemler kendini gösterir. Yirminci yüzyılda ABD'nin Japonya'ya atom bombası atması ve yapılan nükleer denemeler sonucunda nükleer ve radyoaktif kirlenme bir sorun olarak ortaya çıkar (Gonagova, 2020, s.7). İnsanoğlu bir yandan doğal kaynakları ve doğayı sınırsızca ve sorumsuzca kullanırken bir yandan da doğayla yeniden canlı bir ilişki kurmaya çalışır.

Ekoloji terimi etimolojik olarak incelendiğinde hane anlamına gelen Yunanca “oikos” ve bilim anlamına gelen “logos” kelimelerin birleşiminde türetildiği görülmektedir (Maltaş, 2015, s.2; Kurt, 2020, s.5; Alkayış, 2020, s.84). Oppermann'a göre “Ekoeleştiri, edebiyat eleştirisi ve kuramları içinde, edebiyat ve kültür metinlerini çevreci bir bakış açısıyla yorumlayan, edebiyat ile çevre, ekoloji ile kültür ilişkilerini inceleyen tek akımdır” (2012, s.9). İnsan ve doğa ilişkisini yeniden tanımlayan ekoeleştiri “doğaya bilimsel bir nesne olarak değil de estetik olarak yaklaşan ve genellikle bilimsel analizin estetik beğeniye zarar verdiğini gören uzun bir eleştiri geleneğine bakar” (Heise, 1997, s.1).

William Ruekert ekoeleştiriye ekolojinin ilkelerinin edebiyata uyarlanması şeklinde ifade ederken, Cheryll Glotfelty ise en yalın şekliyle “edebiyat ve fiziksel çevre arasındaki ilişkinin incelenmesi” olarak tanımlar (Bulut, 2005, s.2). Slovic ise ekoeleştirinin doğa yazını eserlerinin her türlü bilimsel yaklaşımla incelenmesi ya da her türlü edebi eserde ekolojik sezdirimlerin ve insan-doğa ilişkilerinin incelenmesi olduğunu söyler (Özdağ ve Alpaslan, 2010, s.642).

Edebiyat ve çevre ilişkilerini disiplinlerarası bir bakış açısıyla ele alan ekoeleştiri 1990'lı yıllarda ortaya çıkar. 1980'li yıllarda Cornell Üniversitesi'nde öğrenci olan Glotfelty, çevre ve edebiyat üzerine yapılan akademik çalışmaları tek bir çatı altında toplamak için çevre ve edebiyat konusuyla ilgilenen akademisyenlere çağrıda bulunur. Harold Fromm gibi araştırmacılardan aldığı olumlu cevaplar üzerine 1996 yılında Glotfelty, *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology* (Ekoeleştiri Okumaları:

Edebi Ekoloji'nin Dönüm Noktaları) başlıklı kitabın yayınlanmasında önemli bir rol oynar (Ergin ve Dolcerocca, 2016, s.299).

Biyolog Rachel Louise Carson, yayımladığı Sessiz Bahar adlı eseri ile çevresel bir hareket başlatır (1962). Tarımda kullanılan DDT ve benzeri kimyasal ilaçlara tepki gösteren Carson, Amerikan halkının büyük ilgisini çekmiştir. Kısa sürede sonra da DDT kullanımı yasaklanmıştır (Çetiner, 2012, s.20). Leopold'un tanınan kitabı A Sand County Almanac (Bir Kum Yöresi Almanağı), 1960 yılında başlayan çevre hareketleriyle değer kazanmıştır. Kitabın son bölümünde yer alan "The Land Ethic" (Toprak Etiği) yazısı eseri önemli kılmıştır. Leopold toprağa sevgi ve saygı duyulmadan, insan ile toprak arasında etik bir ilişkinin var olamayacağını ifade eder (Özdağ, 2011, ss.25-33). Bunun yanında toprağın karmaşıklığını ve bu karmaşıklığa insan müdahalesinin doğanın dengesini bozduğunu anlatmadan önce toprağın bir "topluluk" olarak görülmesi gerektiğini de vurgular (Özdağ, 2017b, s.40). Ekoeleştiri 1990'lardaki ilk döneminde Henry David Thoreau, John Muir, Aldo Leopold, Edward Abbey, Annie Dillard, Wendel Berry, Barry Lopez ve Terry Tempest Williams gibi Amerikalı doğa yazarlarının eserleri üzerine yoğunlaşmıştır (Opperman, 2012, s.18).

Lawrence Buell, ekoeleştirin gelişimini dalga modeliyle açıklamıştır. Buell'e göre birinci dalga ekoeleştiri, doğa tarihinin ele alındığı ve doğal alanların korunması odaklı bir dönem olmuştur. İkinci dalga ekoeleştiri ise yapılanmış çevre, şehirler ve ekolojik adalet konuları üzerine yoğunlaşmıştır. Günümüzde üçüncü dalga ekoeleştiri hâlâ tartışılrsa da kültürel ekoloji, küresel iklim değişikliği ve çevre sorunları gibi konulara ağırlıklı olarak yer vermektedir (Özdağ, 2017a, s. 38).

Ekoeleştiri Türk akademisinde 2000'li yılların başında görünürlük kazanmıştır. Doğuş Üniversitesi'nde düzenlenen "The Endangered Planet in Literature" (Edebiyatta Nesli Tükenmekte Olan Gezegen) konulu 4. Uluslararası İngiliz Edebiyatı Konferansı (İstanbul, 2005) ve Hacettepe ve Ankara Üniversiteleri tarafından düzenlenen "The Future of Ecocriticism: New Horizons" (Ekoeleştirin Geleceği: Yeni Ufuklar) konferansı (Antalya, 2009) Türk ekoeleştirin doğuşunu sağlayan iki önemli konferanstır (Ergin, 2020, s.52).

Ekoeleştiri insan ve insan olmayan arasında çeşitli şekillerde nasıl bir arada var olabileceklerini göstermek için ortak bir zemin bulmaya çalışır. Çünkü çevre sorunları

varlığımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Oppermann, 1999, s.31). Her yıl yapılan World Disasters (Dünyadaki Felaketler) adlı araştırmanın 2022 yılı raporunda iklim değişikliğinin insani etkilerinin daha şiddetli, sık ve yaygın hâle geleceği ve aşırı sıcakların tüm gezegeni etkisi altına alacağı belirtilmiştir. 2019 yılı Birleşmiş Milletler Dünya Su Gelişim Raporu (WWDR), iyileştirilmiş su kaynakları yönetimi ve herkes için güvenli suya erişim, yoksulluğun ortadan kaldırılması, barışçıl ve toplumlar inşa edilmesi ve sürdürülebilir kalkınma yolunda 'kimsenin geride kalmamasını' sağlamak için gerekli olduğunu belirtmiştir. John Bellamy Foster, yaşanan felaketler için geç kalmadığını, ekolojik bir toplum yaratmak ve dünya için mücadele etmek için seferber olunursa çok şey yapılabileceğini vurgular (2017). Oppermann ise ekolojik değerleri okuyucu kitlelere iletmek için edebiyatın gücünden yararlanabileceğimizi ve bu gücü gezegenin iyiliği için kullanabileceğimizi ifade eder (2007, s.192).

1.4. Ekoeleştirinin Beslendiği Kuramlar

1.4.1. Derin Ekoloji

Ekoeleştiril kuramın etkilendiği başlıca doğa felsefelerinden biri olan derin ekolojinin temellerini Norveçli filozof Arne Naess atar. 1973 yılında yayımlanan “Deep Ecology Movement: Some Philosophical Aspects” [Derin Ekoloji Hareketi: Bazı Felsefî Görüşler] adlı önemli makalesinde Arne Naess, derin ekoloji terimini ilk kez kullanır (Dindar, 2012, s.59). Naess, derin ekolojinin tanımını yapmadan önce sığ ekoloji olarak adlandırılan ve derin ekolojiye zıt görüşler ifade eden bu kuram hakkındaki düşüncelerini belirtir. Doğanın yalnızca insana yarar sağladığı sürece değerli olduğunu savunan sığ ekolojiye karşı çıkan derin ekolojistlere göre bugün karşılaştığımız ekolojik sorunların temel nedenlerinden biri insan ve doğa arasında yapılan bu ayrımcılıklardan kaynaklanmaktadır (Gonagova, 2020, s.18). İnsan ve doğayı bir bütün olarak ele alan derin ekolojide, insanlar doğaya karşı veya üstün değil doğanın bir parçası olarak görülür. Bu nedenle tüm canlılar sömürülecek, yönlendirilecek veya korunacak kaynaklar değil bizzat kendi başlarına değerlidir (Metzner,1994, s.28; Aktaran: Yaylı ve Çelik, 2011, s.372).

Arne Naess, George Sessions ile birlikte üzerinde anlaşarak oluşturdukları derin ekolojinin ilkelerini şu sekiz maddede toplanmıştır (Naess, 1995c, s.68; Aktaran: Kurt, 2020, ss.33-34):

1. Dünyadaki insan ve insan dışı yaşamın gelişmesi içkin değere sahiptir. Bu değerler insan dışındaki dünyanın insanların amaçları için faydalı olmasından bağımsızdır.
2. Hayat formlarının zenginliği ve çeşitliliği bu değerlerin anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır.
3. İnsanlar bu zenginliği ve çeşitliliği hayati ihtiyaçlarını karşılamak dışında azaltma hakkına sahip değildir.
4. İnsan yaşamının ve kültürlerinin gelişmesi daha az insan nüfusu ile mümkündür.
5. Günümüzde insan dışı dünyaya karşı insan hâkimiyeti oldukça fazladır ve durum gittikçe kötü bir hâl almaktadır.
6. Bu sebeple politikalar değişmelidir. Bu politikalar ekonomik, teknolojik ve ideolojik yapıları etkilemektedir. Bu değişiklik neticesinde ortaya çıkacak olan durum şimdikinden tamamıyla farkı olacaktır.
7. İdeolojik değişiklik, maddi yaşam standartlarını artırmak yerine içkin değer temelinde ele alınan hayat kalitesini sağlamaya ve artırmaya çalışacaktır.
8. Yukarıda sayılan bu maddeleri onaylayanlar dolaylı ya da dolaysız olarak bu gerekli değişiklikleri uygulamaya çalışmak gibi bir zorunluluğa sahiptir.

Naess için ana ilke, 'kendini gerçekleştirme'dir. Ona göre, biyosferdeki tüm canlıların kendilerini gerçekleştirmek için eşit ölçüde hakları vardır (Çüçen, 2011, s.7). Derin ekoloji yaklaşımını, toplumsal ekolojik hareketlerden önemli gören Arne Naess, çocukların doğayla baş başa kalıp deneyim kazanmalarına fırsat verilmesi gerektiğini de vurgular (Jickling, 2000, ss.48-62). Derin ekolojiye göre yeryüzündeki canlı ve cansız tüm varlıklar doğada aynı haklara ve imkânlarla sahiptir. Bu nedenle doğanın bir parçası olan her varlık aynı ölçüde değerlidir. Eko-merkezciliği savunan derin ekoloji, ekolojik sorunların ana nedeni olarak insan merkezciliğine odaklanır (Shi, 2020, s.136).

1.4.2. Ekofeminizm

İnsanlar eski dönemlerden beri yaşamlarını devam ettirebilmek için doğaya ve toprağa ihtiyaç duymuşlardır. Zamanla artan bu ihtiyaçlar doğanın sömürülmesine sebebiyet vermiş ve çevre tahribatıyla sonuçlanmıştır. Doğanın bilinçsizce sömürülmesine

karşı çıkan kadın toplulukları ekofeminizm adı altında toplanırlar. Ekofeministler doğanın sömürülmesi ile kadınlara karşı yapılan baskı arasında bir bağ olduğu ve sorumlunun erkek egemen toplum yapısı olduğu düşüncesindedirler. Ekofeminizme göre, çevre sorunlarının kadın sorunları hâline gelmesinin ve kadınların mağduriyetinin sebebi ataerkilliğin kadın ve doğa arasında yakınlık oluşturarak her ikisini de baskı altına almasıdır. Ataerkillik tarafından kadın ve doğanın ikili sömürüsü ekofeminizmin ana hareket noktasıdır. (Çetin, 2005, s.62).

Ekofeminizm kavramı 1974'te, kadının baskı altına alınması ile doğanın baskı altına alınması arasında ilişkiler gören ve feminist hareket ile çevreci hareketin birleştirilmesini savunan Fransız feminist Françoise d'Eubonne ile hayatımıza girmiştir (Çüçen, 2011, s.8). Feminist ve ekolojik düşüncenin kesiştiği noktada duran (Dobscha ve Ozanne, 2001:202) ekofeminizmi Kümbet şöyle tanımlar: “Çevreci bir hareket olarak düşünüldüğünde, ekofeminizm insanların yaşamlarını doğrudan etkileyen çevre sorunları ve küresel ekolojik krizle ilgilendiğinden dolayı önem arz etmektedir.” (2012, s.173). Ekofeministlere göre, Batı kültürü içerisinde ataerkil kavramsal çerçeve, aşağıdaki maddeleri onaylamaktadır:

1. Kadınlar doğayla ve maddesel olanla; erkekler ise ‘insan’la ve akılla ilişkilendirilmektedir.
2. Doğayla ve maddesel olanla ilişkilendirilen, ‘insan’la ve akılla ilişkilendirilenden aşağı konumdadır.
3. Böylece kadın erkekten aşağı konumdadır.
4. Herhangi bir X ve Y için, eğer X, Y’den üstün konumda ise X’in Y’yi kendine tabi kılması meşrudur.
5. Böylece erkeklerin kadınları kendilerine tabi kılmaları meşrudur (Warren, 1990: 130; Aktaran: Gezgin, 2017, s.403).

Ekofeministlere göre son madde ile ataerkillik meşrulaşmıştır ve duruma kaynaklık eden bu çerçeve reddedilmelidir.

Derin Ekoloji, çevre sorunlarında cinsiyet ayrımı gözetmeksizin insanı sorumlu tutarken; Ekofeminizm ise ataerkilliği sorumlu tutarak insan merkezcilik yerine erkek merkezliliği çevre sorunlarının başlıca sebebi olarak kabul eder (Ayaz, 2014, s.282).

Her iki yaklaşım da bütün insanları (derin ekoloji) ve bütün erkekleri (ekofeminizm) aynı oranda suçlu bulur.

1.4.3. Toplumsal Ekoloji

Derin ekoloji hareketine karşı çıkan ve toplumsal ekoloji görüşünü kuran Rus asıllı Amerikalı sosyalist siyaset bilimci Murray Bookchin'dir. Bookchin, toplumsal ekolojiyi temelinde devrim fikrini kabul eden sosyalist platform ile ekolojik sorunların çözümünü amaçladığı bir güç olarak görür. (Dindar, 2012, s.67). Toplum, doğanın üzerine kurulmuştur. Bu sebeple, toplum doğanın dışında düşünülemez ve toplumsal hayat, insanın doğayla ilişkisi çerçevesinde başlamıştır (Dinçer, 1996, s.35; Aktaran: Adak, 2010, s.372). Toplumsal ekoloji, 'insanın doğayı emek potasında eriterek özgürleşeceği' varsayımının aksine insanın, yalnızca doğayla uyumlu bir şekilde oluşturacağı etiksel ve ekolojik bir müdahale ile doğayı zenginleştirerek özgürleşebileceğini savunur (İdem, 2002, s.11).

Bookchin insanı doğadan ayırmadan ayrı bir yere koymaktadır. Buna göre, insan dışı doğa birinci doğayı anlatırken, ikinci doğa insanın dâhil olduğu toplumsallaşmayı ifade etmektedir. Bu sınıflandırmayı yaparken de bahsi geçen iki doğa arasında süreklilik olduğunu varsaymaktadır (Kurt, 2020, s.133). İnsan sahip olduğu bilgi, beceri ve akıl ile ikinci doğayı yaratmıştır. Toplumsal ekoloji insanı özel bir yere koyarken derin ekoloji bunu reddeder.

Yaşamın geleceğinin toplumun geleceğine bağlı olduğunu savunan toplumsal ekoloji, derin ekolojiden farklı olarak çevre tahribatlarının ortaya çıkma sorumlusu olarak bütün insanların aynı derecede sorumlu tutmamaktadır. Fakat günümüz sömürücü toplumunda tüm insanlar aynı derecede bu krizden sorumlu tutulur. Şöyle ki nükleer santrallerle çalıştırılan pek çok fabrikanın sahibi ile bizim köydeki Ali emmi ya da bir gecekondudaki evinde halı dokuyan Fatma eşdeğer sayılır (İdem, 2002, s.9). Bookchin'e göre ekolojik sorunların ana kaynağı kapitalizmin insan ve doğa üzerinde kurduğu çıkar amaçlı ilişkidir (Dindar, 2012, s.67). Artan nüfus ile birlikte mahalleler yerini kentlere ve metropollere bırakmaktadır. Bunun yanında gelişigüzel yapılmış apartman daireleri, otoyollar, alışveriş merkezleri ve otoparklar her geçen gün daha da genişleyerek kırsal alanlara doğru yayılım göstermektedir. "Bu kentleşme, kentlerin doğrudan demokrasinin ana kökleri olarak varlıklarını sürdürmeleri şöyle dursun, özgürlükçü po-

tansiyellerini korumaları açısından bile kötüye gidildiğine işaret etmektedir” (Biehl, 2016: 57; Aktaran: Reyhan, 2018, s.337).

Toplumsal ekolojiye göre insanın doğa üzerindeki tahakkümünün asıl nedeni, insanın insan üzerindeki tahakkümüdür. Doğa üzerindeki tahakkümü yok etmek için insanın insan üzerindeki tahakkümünün yok edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda duyarlı bir toplum çevre tahribatının önüne geçebilir ve onları ortadan kaldırabilir.

1.4.4. Ekopsikoloji

Moderniteyle birlikte artan hayat mücadelesi beraberinde birçok olumsuzluğa sebebiyet vermiştir. Gelişen teknoloji ve hızlı nüfus artışıyla beraber insanlar doğadan uzaklaşmaya başlamıştır. Ekopsikoloji, psikolojiyi ve ekolojiyi bir araya getirerek, psikolojiyi sosyal ilişkileri de içerecek şekilde yeniden tanımlayan ve insanların diğer türlerle ve ekosistemlerle olan ilişkilerini ele almaktadır (Bucci, 2012; Aktaran: Çabuk, 2019, s.5).

Ekopsikoloji kavramını Theodore Roszak, 1992’de yayımlanan *The Voice of the Earth* (Dünyanın Sesi) adlı kitabında ekopsikolojinin felsefesini sekiz ilkede açıklamıştır. Bu maddelerden biri şöyle açıklanmıştır: “İnsan gelişiminin hayati aşaması çocukluk dönemi olmaktadır. Ekopsikoloji çocuğun henüz unutmadığı çevresel bilinci yetişkinlerde de uyandırmayı amaçlamaktadır. Çocukta bu bilincin gelişmesi içinse doğayla ilgili hikâyeler, masallar, ninniler çok önemli yer tutmaktadır” (Metin ve Gül, 2022, s.91). Orr ve Pretty gibi alanın önde gelen çevrebilimcileri ile Roszak ve Fisher gibi ekopsikologlar ise doğaya yönelik olumlu davranış geliştirmenin kilit noktasının doğa ile bağlantılı olma olduğunu ifade etmektedirler. Kendilerini doğa ile ilişkili hisseden bireylerin, doğayı korumayı istedikleri, doğa ile ilgili endişe duydukları ve doğayı korumak için harekete geçtikleri, yapılan araştırmalarla ortaya konulmuştur (Bird-David, 2003; Collado, Staats ve Corraliza, 2013; Aktaran: Çabuk, 2019, s.5).

Ekopsikoloji, insanın maruz kaldığı günümüz sorunlarının temelinde onun doğadan uzaklaşması ve doğaya yabancı kalması olduğunu savunur. Bununla birlikte modern dünyada insanın mutsuzluğunun ve huzursuzluğunun çözümü olarak doğayı işaret eder (Ayaz, 2014, s.285). Hillman (1995)’a göre ekopsikolojinin amacı, insanları psikolojik olarak doğa ile yeniden bir araya getirmek, zihin ve çevre arasındaki ilişkiyi anlamak ve sürdürülebilir davranış ile zihinsel sağlığın doğayla bağımlılığını onurlandırmak olmak-

tadır (Metin ve Gül, 2022, s.91). Ekopsikoloji insanın karşı karşıya kaldığı zihinsel ve ruhsal yıpranmaya çözüm olarak doğayı gösterir. Ele alınan görüşler doğa-insan ilişkisine farklı açılardan bakarken ‘doğanın korunması’ amacıyla ortak noktada buluşurlar.

1.5. Çocuk Edebiyatı ve Ekoeleştirici

Çocuklar doğayla doğrudan veya dolaylı olarak farklı şekillerde etkileşime girmektedir. Çocuklar doğada vakit geçirdiklerinde, birbirleri ve çevreleri hakkında daha olumlu duygular beslemektedir (White ve Stoecklin,1998, s.3). Fakat günümüzde çocukların yaşamları doğal dünyadan kopuk olduğundan, deneyimleri ağırlıklı olarak medya, yazılı dil ve görsel imgeler aracılığıyla gerçekleşmektedir (White, 2004, s.3).

Zaman içinde doğa eğitimde farklı şekillerde kullanılmıştır.16. yüzyıldan sonra doğa, çocuğun ihtiyaçlarını karşılamak ve çevre sorunları hakkında bilinç kazanmasını sağlamak için kullanılmıştır. Orta Çağ Avrupası’nda doğanın eğitimde yalnız askerî amaçlarla kullanılması görülür. Eğitimin amacı, çocuğu iyi bir savaşçı yani şövalye olarak yetiştirmektir. Bunun için çocuğun zor doğa şartlarına dayanması, yüzme bilmesi, uzun yol yürüyebilmesi gereklidir. Doğanın dinsel amaçlarla kullanıldığı zamanlarda insanlar doğa olayları ile dinsel metinler arasında ilişki kurmuştur. 16. yüzyılda Rönesans’la birlikte eğitim anlayışı değişmiş ve çocuğun doğada deneyim kazanması gerektiği ifade edilmiştir. Fakat sanayi devriminden sonra çocuğun doğayla olan bağı git gide zayıflamaya başlamıştır (Akyüz, 1992, ss.85-92).

Hikâye anlatma geleneği kültürümüzün ayrılmaz bir parçasıdır. Başlangıçta çocuk edebiyatı veya yetişkinler edebiyatı diye bir ayrım olmadığı zamanlarda çocuklar, aileleri gibi aynı hikâyeleri dinlerdi (Karatay, 2007, s.465). Sözlü hikâye anlatımı, çocukların hayal gücünü yakalamak ve onları doğayla olan bağlantılarını ve kendi ‘yer algılarını’ geliştirmeye aktif olarak dâhil etmek için etkili bir araçtır (Wilson, 2011, s.13).

Günümüz dünyası birçok çevre sorunuyla karşı karşıyadır. Bu sorunların çözümü için toplumun bilinçlenmesi önemlidir. Çocukların doğayı tanımada ve çevre bilinci kazanmasında edebiyat etkili bir güçtür. “Kitapların bir çocuk üzerinde bazen sanıldığından daha güçlü bir etkisi olabilir ve bu etki ömür boyu sürebilir” (Burke ve Copenhaver, 2004, s.210). Çocuk edebiyatı da edebiyatın bir dalı olarak çocuk yaşlarda bireyde çevre bilinci oluşturmada önemli bir araçtır. Bu bağlamda özdeşim çocukluk

çağında yakın çevreden birini, roman kahramanı ya da çizgi film kahramanı gibi sanal kişileri rol model alma aşamasında dikkate değerdir (Karataş, 2014, s.68). Çocuk okuduğu metinlerin kahramanları ile özdeşim kurarak kendisini kahramanın yerine koyar. Böylece kitapta yaşanan olaylara çözümler arar ve çevre sorunları karşısında duyarlı bir birey olur. Bunun yanında metinlerde yer alan hayvan karakterleri henüz deneyim sahibi olmayan çocuklar için merak unsurudur ve keşfedilecek büyük bir alandır (Orak, 2022, s.22).

Çocuk çatışmalar aracılığı ile düşünerek öğrenir. Çocuk edebiyatı ürünlerinde, olay örgüsü boyunca okurun merak duygusunu canlı tutan çatışmaları Sever şu şekilde sınıflandırmıştır:

- “Kişi-kşi çatışması
- Kişinin kendisiyle olan çatışması
- Kişi-doğa çatışması
- Kişi-toplum çatışması” (2015, s.128).

Kişi-doğa çatışmalarının yer aldığı metinlerde çocuk, kahraman ile empati kurarak metinde yer alan çevre sorunlarına karşı davranışlar geliştirmeye çalışır. Ayrıca metinde yer alan kural ve değerleri de sezmeye başlar. Bunun yanında çocukluk döneminde ve genç yaşta oluşan değer yargıları erken yaşlarda doğayla olan bağlantılarda empatinin gelişmesi ve doğaya karşı sevginin oluşmasında oldukça değerlidir. Bunların oluşması, doğanın korunması için doğa dostu davranışların gösterilmesi demektir (Erten, 2004, s.4). Schwartz yaptığı değer sınıflandırmasında doğayla bütünlük içinde olma ve çevreyi koruma değerlerini evrensel değerler başlığı altında değerlendirir. Aynı şekilde Evin ve Kafadar (2004, s.296) çalışmasında evrensel ve ulusal değerleri ele alır. Çevre duyarlılığını da evrensel değer başlığı altında ifade eder (Ulusoy ve Dilmaç, 2020, ss.28-29). Bu bağlamda doğanın bir değer olduğunu fark eden çocuk onu korumak için çaba harcar.

Lawrence Buell, 1995 yılında yayımladığı The Environmental İmagination (Çevresel İmgelem) adlı kitabında bir eserin çevreci olup olmadığını tespit etmemize yarayan beş ilkeden bahseder. Bu ilkeler şöyle özetlenebilir:

1. Eserde insanın dışındaki çevre yalnızca bir arka plan olarak görülmez.

2. İnsanın tarihinin doğa tarihiyle bir arada olduğu bir mevcudiyettir.
3. İnsanın menfaati resmi olan yegâne menfaat değildir.
4. İnsanın çevreye karşı sorumlulukları eserin ahlaki uzantısının bir boyutudur.
5. Eserde çevre ve doğanın değişmezliği değil de birbirini izleyen değişmelerle gelişen bir süreç olduğu düşüncesi mevcuttur (Özdağ ve Alpaslan, 2011, s.642).

Doğanın değişkenliği ve muğlak yapısı; çocuğu araştırmaya, incelemeye ve keşfetmeye sevk eder. Merak ve keşfetme sonucu ortaya çıkan macerayla yaşanan yeni tecrübeler, çocuğun dünyasını oluşturur. Bu tecrübeler, çocuğa hayal kurma ve düşünme sorumluluğu verir. Böylece çocuk, kendini değerli hisseder (Olmsted, 2012'den akt. Çer, 2014, s.16). Çocuklar erken yaşlarda doğa ile iletişim kurmaya başarlarsa doğaya karşı sevgi ve saygı besleyebilir. Bu ilişki doğada vakit geçirmenin yanı sıra kitaplar aracılığıyla da kurulabilir. Bunun yanında doğa olaylarını anlatan eserler, çocuğun canlı ve cansız varlıklarla dolu dünyamızı erken yaşlarda gerçekçi bir gözle tanımasına, doğanın çeşitli görünümelerini ve zenginliğini kendi yaşam deneyimleriyle ilişki kurarak öğrenmesine ve giderek onu sevmesine ve saygı duymasına yardımcı olur.(Oğuzkan, 2021, s.227). Diğer yandan yağmur ormanlarının kaybı ve nesli tükenmekte olan türler hakkında çalışmak ortaokul çocukları için uygun olabilir ancak okul öncesi çocukları için gelişimsel olarak uygun olmadığı ifade edilir (White, 2004, s.4).

Çocuk edebiyatı ürünleri çocuklara doğa bilinci ve sevgisi kazandırma konusunda önemli bir yere sahiptir. Kurgulanmış metinler aracılığıyla doğayı tanıma ve anlama fırsatı bulan çocuk doğaya karşı sorumluluklarını farkında olur ve kendisini doğanın bir parçası olarak görür.

1.6. İlgili Çalışmalar

Disiplinlerarası bir kuram olan ekoeleştiri, edebiyat eserlerini, sinema ve animasyon filmlerini vs. kendine özgü kurallarla incelemektedir.

Makaleler

Kuzu (2008), “*Aytül Akal’ın Masallarıyla Çocukta Çevre Bilinci Geliştirme*” başlıklı çalışmada Aytül Akal’ın beş serilik masal kitaplarını incelemiş ve çocukta çevre bilinci geliştirme konusunda başarılı olduğunu belirtmiştir.

Balık (2013), “Çevreci Eleştiri Işığında Latife Tekin'in Romanları” başlıklı çalışmasında Latife Tekin'in romanlarındaki doğa, iklim ve çevresel unsurlara ilişkin temalar analitik ve karşılaştırmalı bir şekilde ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Doğa *Sevgili Arsız Ölüm*'de insanın öznesi olarak algılanmasına, *Berci Kristin Çöp Masalları*'nda doğal güçlerin bir mahallenin dönüşümü üzerindeki etkisine yer verilmiştir. *Ormanda Ölüm Yokmuş'ta* gittikçe artan çevre sorunlarına, iklim değişikliği ve ekolojik dengenin bozulmasına karşı duyarsız kalmadığını, bu tür problemleri romanlarının kurgusal evrenine taşıyarak gösterir. Bu doğrultuda *Unutma Bahçesi'nde* olduğu gibi ekolojik ütopyalara da yer veren yazarın son romanıyla tavrını daha da sertleştirdiği ve protest bir tutum takındığından söz etmek mümkündür. *Muinar*'ın erkek karakterlerden mahrum oluşu da yine feminizmin çevreci duyarlılıkla bir araya getirildiği bulgularına ulaşılmıştır.

Gökalp Alpaslan (2013), “Cengiz Aytmatov'un Dişi Kurdun Rüyalari Romanında Doğal Denge ve Hayvan Zihni” çalışmasında romanı çevreci eleştiri bağlamında incelemiştir. Romanda hayvan haklarının ihlali, insanın doğaya hâkim olma isteği ve doğayı bilinçsizce yok etmeye yönelik eylemlerin yer aldığını ve doğal kaynakların yok olmaya başlaması durumunda ağır bedeller ödeneceğini tespit etmiştir. Morkoç (2018), “Cengiz Aytmatov'un Dişi Kurdun Rüyalari Romanında Çevre Felaketi” başlıklı çalışmasında hayvanları başkahraman olarak karakterize eden edebiyatçıların başında Cengiz Aytmatov geldiğini belirterek romanda çevre sorunlarına karşı duyarlılık gösterdiğini tespit etmiştir.

Balık ve Tekben (2014), “Çevreci Eleştiri Kuramı Açısından Müge İplikçi'nin Cemre Adlı Romanı” adlı çalışmasında Müge İplikçi'nin Cemre adlı eserini incelemişlerdir. Ekofeminist anlayışın hâkim olduğu eserde doğa ile özdeş tutulan kadının, erkek egemen dünyada kendisine yer edinmeye çalışırken kimi zorluklarla mücadele etmek zorunda kaldığı ve romanın kadın-doğa ilişkisi, su ve aynanın yanı sıra ada ile de özdeşleştirilerek ortaya konulduğu sonucuna varılmıştır.

Güngör (2015), “Animasyon Sinemasına Ekoeleştirel Yaklaşım: “Wall-E” Filminin İncelenmesi” adlı çalışmasında bozulan ekolojik dengenin ve çevre sorunların sebeplerinin ve sonuçlarının ‘Wall-E’ adlı animasyonda seyirciye nasıl iletilildiğini incelemiştir. Doğanın insansız var olurken insanın doğa olmadan var olamayacağına vurgu

yapan Güngör, sevimli robot Wall-E'nin, tüketim toplumuna ciddi eleştiriler getirdiğini tespit etmiştir.

Saatçioğlu (2016), “*Halikarnas Balıkçısı'nın Aganta Burina Burinata Romanını Ekoeleştirel Bakışla Okumak*” başlıklı çalışmasında yazarın insan-doğa ilişkisini nasıl betimlendiğini, doğanın bireyin kimliğini nasıl biçimlendirdiğini ve yeniden yapılandığını irdemiştir. Halikarnas Balıkçısı'nın Aganta Burina Burinata başlıklı romanında, diğer pek çok eserinde olduğu gibi, ekosistemi, bitki örtüsünü, hayvanları, insanları, meteorolojiyi, coğrafi yapıları, doğal güzellikleri, hepsinin kendilerine özgü, birbirlerini şekillendiren ve etkileyen kültürlerini, ekonomik ve toplumsal sorunları bir bütün olarak aktardığı sonucuna ulaşmıştır.

Budan (2017), “*Çevreci Eleştiri Bağlamında Yaşar Kemal'in Kuşlar Da Gitti Romanı Üzerine Bir Değerlendirme*” adlı çalışmasında söz konusu romanın çevreci hassasiyetleri odak noktası haline getiren diğer eserlerden farklı olarak insanı değil, insan dışı canlıları nesneleştirdiğini tespit etmiştir. Romanda üzerinde durulan ekolojik tahribat sorununun olumsuz tesirlerine maruz kalan; bu sürecin yarattığı mağduriyetten birinci derecede etkilenen canlılar olarak karşımıza çıkarılan varlıklar kuşlar olduğunu belirtmiştir. Alpay (2018), “*Yaşar Kemal 'Hüyükteki Nar Ağacı' ile Cengiz Aytmatov 'Beyaz Gemi' Üzerine Bir Ekoeleştiri Denemesi*” başlıklı çalışmasında ele aldığı eserler aracılığıyla aslında özne durumunda olan doğanın kendisi olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında yazarların doğaya karşı bir bilinç oluşturmak istedikleri sonucuna varmıştır. Yavuz ve Ardalı Büyükarman (2020), Yaşar Kemal'in doğa ve doğa-insan ilişkilerine dair görüşlerinin ardından *Deniz Küstü*, ekoeleştiri bağlamında incelemiştir. Ekoeleştiri bağlamında incelenen bu eserde, sorun, insan-doğa eksenini açısından ele alınmakta, problemin sosyal ve ekonomik olarak yansımalarına da dikkat çekilmektedir. Bunun yanında İstanbul'daki balıkçıların denizi kirletmesi ve ekolojik dengeyi bozması üzerine tespitler içerir.

Doğan (2017), “*Ekoeleştiri ve Buket Uzuner'in Romanları*” adlı çalışmasında Buket Uzuner'in Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Su ve Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları Toprak romanlarını ekoeleştirel bakış açısıyla incelemiştir. *Su* romanında ekolojik sorunlara, kadın ve hayvan haklarına yer verildiğini; *Toprak* romanında

ise toprağın bir mülk gibi alınıp satılan bir mal olamayacağını tespit etmiştir. Bunun yanında her iki romanın da Şamanizm'den izler taşıdığı sonucuna varılmıştır.

Özyön (2018a) “*Behiç AK’ın Çevreci Bakış Açısının Oyunlarına Yansıması: Küçülecek Yer Kalmadı, Benim Küçük Küresel Köyüm ve Tek Kişilik Şehir*” başlıklı çalışmasında, bahsi geçen oyunlarda çevresel sorunlara nasıl ele alındığını incelemiştir. *Küçülecek Yer Kalmadı* adlı oyununda ekolojik dengenin bozulmasının sonuçlarına; *Benim Küçük Küresel Köyüm* adlı oyunda hayvan türlerinin neslinin tükenmesine, *Tek Kişilik Şehir*’de ise küresel ısınma gibi çevre konularına değinildiği ve bu sorunların kaynağının insan olduğunu belirtmiştir. Özyön (2018b), “*Doğanın İnsan Karşısındaki Sarsılmaz Galibiyeti: Son Ada ve Yaşlı Gemici Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma*” adlı bir başka çalışmasında Zülfü Livaneli’nin *Son Ada* adlı kısa romanı ile İngiliz yazar Samuel Taylor Coleridge’in *Yaşlı Gemici* (The Rime Of The Ancient Mariner) adlı manzum hikâyesi doğanın ekolojik dengesinin insanlar tarafından bozulması üzerine, doğanın insandan nasıl intikam aldığı ve insan karşısında mutlak şekilde üstünlük sağladığı gibi temalar bağlamında karşılaştırmalı olarak analiz etmiştir. Her iki eserde de insanın doğaya müdahalesinin ve ona üstünlük kurma çabasının başarıya ulaşmadığı; doğanın insan karşısında mutlak bir zafer kazandığı sonucuna varılmıştır.

Sezer ve Yiğitoğlu (2019), “*Âşık Veysel’in Şiirlerine Ekoeleştirici Bağlamında Bir Yaklaşım*” adlı çalışmasında Âşık Veysel’in şiirlerinde doğanın ele alınış şeklini incelemiş olup şiirlerin çevre bilinci oluşmasına katkıda bulunduğunu tespit etmiştir. Bunun yanında şiirlerinde, insanın doğa karşısındaki hassasiyeti, toprağın kutsal oluşu, ağaç kesimi ve çevre felaketleri sıkça değinen konular olduğu tespit edilmiştir.

Yağmur ve Aytan (2019), “*Çocuk Kitaplarında Çocuk Kahramanların Etkileşimde Bulunduğu Doğa Elemanları Üzerine Bir Araştırma*” başlıklı çalışmasında kahramanı çocuk olan hikâyelerde kendisi olması özelliğiyle kahramanla etkileşimde bulunan doğa elemanlarını tespit etmek amacıyla 6 - 12 yaş grubuna hitap eden 30 çocuk kitabından seçilmiş 50 hikâye incelenmiştir. Çocuk kahramanların hayvan, bitki, su, toprak, gökyüzü, hava ve doğa olayları ile etkileşimde bulunduğu ve kahramanların en fazla etkileşimde bulunduğu doğa elemanı hayvanlarken en az etkileşimde bulunduğu doğa elemanı doğa olayları olduğu tespit edilmiştir.

Bulut (2020), “*Ekoeleştiri Kuramı Işığında Ayla Kutlu’nun “Huvava: İlk Çevre Koruyucu” adlı Eserine Bakış*” adlı çalışmasında yazarın eserinde yaş gözetmeksizin içinde yaşadığı dünyaya karşı sorumlu olan belleklere çevre bilincini aşılama istediğini tespit etmiştir.

Ergeç (2020), “*Oya Baydar’ın Köpekli Çocuklar Gecesi Adlı Romanı Üzerine Ekoeleştirel Bir Okuma*” başlıklı çalışmasında ekolojik distopya roman kategorisinde olan eseri ekoeleştiri kuramının ilkeleri doğrultusunda incelemiştir. Bu doğrultuda eserin dünyanın çeşitli bölgelerindeki güncel ve gerçek doğa felaket haberlerinden beslenerek kurguladığı kötümser gelecek okurun kaygılarını gün yüzüne çıkartıp halihazırda ki ekolojik krize dikkat çektiğini tespit etmiştir.

Aslan ve Bas (2020), “*Ecocritical Approach to Children’s Literature: Example of I am a Hornbeam Branch*”, adlı çalışmasında Hasan Ali Toptaş’ın Ben Gürgen Dalıyım adlı çocuk kitabını insan-doğa ilişkisi bağlamında incelemiştir. Ayrıca ekoeleştiri-nin bu tür edebi metinleri hangi bakış açılarıyla irdelediğini sorgulamıştır. Bu doğrultuda doğa sorunlarının sadece çevresel değil aynı zamanda bizi ilgilendiren sosyolojik, psikolojik ve kültürel sorunlar olarak da dile getirildiği tespit edilmiştir.

Arora, Yadav ve Mishra (2020), “*Contextualizing Ecocriticism as a Bio-centric Study of Relationship between Human and Nature in John Favreau’s The Jungle Book*”, başlıklı çalışmasında Rudyard Kipling’in The Jungle Book (1894) adlı eserinden uyarlanan The Jungle Book (2016) filmin projektif analizini, insanın doğayla olan ilişkisi açısından ekoeleştirel bakış açısıyla ele almıştır.

Sarıtaş (2021), “*Ekoeleştiri ve Mustafa Kutlu’nun Beyhude Ömrüm Hikâyesine Ekoeleştirel Bakış*” başlıklı çalışmasında eserde kuraklık, sanayileşme ve teknolojik gelişmelerle birlikte köyden kentlere yapılan kalabalık göçler, insanların tabiata yabancılaşması gibi konuların yer aldığını ifade etmiştir. Ayrıca ekoeleştirin dille getirdiği meselelerin tam merkezinde bulunduğunu ve yorumunu tasavvufî unsurlarla daha da güçlendirerek meseleye İslami bir perspektiften bakmaktadır.

Dönmez’in (2021), “*Turgay Fişekçi’nin Şiirlerine Ekoeleştirel Yaklaşım*” adlı çalışmasında çevresel felaketler, tabiatın hızla dönüşümü ve yok oluşu, sanayileşme, modernleşme, kentleşme gibi konular şiirlerde sıklıkla eleştirilirken tüm bu sorunlara çözüm yolu olarak tabiatın korunmasının gerekliliği vurgulanmıştır.

Topçu (2021), “*Yaman Koray’ın “Mola”’sında Doğa Algısı*” başlıklı çalışmasında roman üzerinden kırsalda yaşayan insanların şehirleşmeye bakışı, modernizm ile şehirleşme arasındaki ilişki, bu ilişkinin insan ile doğa arasındaki mesafeyi ne yönde etkilediği, insanların doğaya ve çevrenin korunmasına dair farkındalıklarının ne düzeyde olduğunu sorgulamıştır. Bu doğrultuda doğaya dair farkındalığı yansıtan, bu farkındalığın oluşmasına katkı sağlamış romanlardan biri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Arafah, Abbas ve Hikmah (2021), “*Saving the Environment: Environmental Lessons in Colin Thiele’s February Dragon*”, adlı çalışmasında ve Colin Thiele’nin Şubat Ejderhası adlı eserinde insan ve doğa arasındaki ilişkiyi incelemekte ve aktarılan çevre dersleri üzerinde durmaktadır. Yapılan incelemelerden hareketle romandaki karakterlerin hayvanları ve çevreyi orman yangınının tehlikelerinden koruyarak diğer türlere karşı saygı, sorumluluk ve empati gösterdiği sonucuna varılmıştır.

Tunç (2022), “*Ekoeleştirici ve Gülten Akın’ın “Yüksek Evde Oturanın Türküsü” Başlıklı Şiiri*” adlı çalışmasında şiiri yükseklik-alçaklık kavramı, doğa-kültür çatışması, insan merkezli/ekomerkezli bakış açısı ve derin ekoloji gibi unsurlar açısından incelenmiştir. Şiir doğanın içsel değerini tekrar duyumsatma çabası ve tüm hiyerarşileri ortadan kaldırıp ekomerkezli bir bakışla doğayla bütünleşme çağrısı olarak yorumlanmıştır.

Balta (2022), “*Cihat Burak’ın Hikâyelerinde Ekolojik Temas ve İnsanmerkezçiliğin Dereceleri*” başlıklı çalışmasında insanın ölçsüz tavrı karşısında doğal yaşamın ötekileştirildiğini göstermeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda “Ketempere Oluşum” ve “Göz” hikâyelerinin, ekolojik temasın en belirgin biçimde göze çarptığı iki metin olduğu ve bu metinler aracılığıyla nesiller arası aktarılabilecek ekolojik bir hafıza oluşması sağlanabileceği sonucuna varılmıştır.

Wardhani, Pertiwi ve Hardono (2023), “*Encouraging Children’s Environmental Awareness through Pictorial Children’s Story Sea Change*” başlıklı çalışmasında Deniz Değişimi adlı resimli çocuk hikâye kitabını ekoeleştirici yaklaşım ve göstergebilim teorisi kullanılarak analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda kitap ekoeleştirici yaklaşım ve göstergebilim kuramı ile incelendiğinde bazı değerleri ortaya koymaktadır. Birinci değer, insanın dünyanın her yerinde yaşayabileceği, ancak çevresel dengeyi değiştirmemesi, hatta bozmaması gerektiğidir. Diğer değerler, insanların yaşamın diğer

unsurlarıyla (bunlar doğa, hayvanlar ve insanların kendisidir) iyi ilişkiler sürdürmesi gerektiğidir.

Tezler

Ayaydın (2003), *“Yaşar Kemal’in İstanbul’una Çevreci Bir Yolculuk”* başlıklı tez çalışmasında “çevreci eleştiri” ile birlikte “ekopsikoloji”, “ekofeminizm” ve “Derin Çevrecilik” akımlarının yaklaşımları göz önünde bulundurularak Yaşar Kemal’in Deniz Küstü’de karakterlerle çevreleri arasındaki ilişkiyi nasıl kurduğu derinlemesine incelemiştir. Yaşar Kemal’in İstanbul’u, doğa ve insanı bir bütün olarak ele aldığı görüşüne varılmıştır. Ayrıca yazar doğada yaşanan sorunların insanları da mutsuz edeceğini de eserlerinde yer vermiştir

Ateş (2012), *“Gülsüm Cengiz’in Öykülerinin Çocukta Doğa Sevgisi ve Çevre Bilinci Geliştirme Açısından İncelenmesi”* adlı tez çalışmasında çocuklar için masal, öykü, tiyatro gibi pek çok türde eser veren Gülsüm Cengiz’in “Tomurcuk Kitaplar” adlı bir seri ile yayınlanan yirmi kitaptan on sekiz öykü kitabı incelemiştir. İncelenen eserlerin çocukta doğa sevgisi ve çevre bilinci oluşturabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Aksoy (2014), *“Oktay Rıfat’ın Şiirlerinde Doğa Farkındalığı: Çevreci Eleştiri Işığında Bir Okuma”* adlı tez çalışmasında edebiyat araştırmalarında söz konusu yaklaşımlardan farklı olarak çevreyi ve doğayı önceleyen bir bakış açısı geliştirmeyi hedefler. Modern Türk şiirinin önemli şairlerinden Oktay Rıfat’ın şiir evreni, çevreci eleştirinin uygulama alanı olarak seçilmiştir. Tezin sonucunda Oktay Rıfat’ın ilk şiirlerinden son şiirlerine kadar doğayı sevdiğini gösterdiği; insanın konumunu doğanın ve yaşamın bir parçası olarak algıladığı sonucuna varılmıştır.

Yılmaz (2017), *“Koray Avcı Çakman’ın Eserlerinde Çocuklara Yönelik Ekoeleştirel İletiler”* adlı çalışmasında Koray Avcı Çakman’a ait çocuk kitaplarında yer alan çevresel ileti ve bakış açılarının neler olduğunu tespit etmeyi amaçlamıştır. 35 adet eserin doküman incelemesi modeliyle incelenmesi sonucunda ekoeleştirel kuram bağlamında ele alınacak pek çok iletiye ulaşıldığı tespit edilmiştir.

Sıddık (2019), *“Çocuk Edebiyatında Çevreci Eleştiri: Hasan Ali Toptaş’ın Ben Bir Gürgen Dalıyım İsimli Eseri Üzerine Bir İnceleme”* adlı tez çalışmasında eserin çevreci fikirler açısından olumlu mesajlar verdiği gibi daha derinine inildiğinde bazı

negatif mesajlar da verdiğini tespit etmiştir. Eserin güçlü bir şekilde çevre bilinci vermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Yağmur (2019), “*Türk Çocuk Edebiyatında Doğa-Çocuk İlişkisi*” isimli yüksek lisans tez çalışmasında doğanın kendi özellikleri ile konu olduğu çocuk edebiyatı ürünlerinde kahramanların hangi doğa elemanları ile etkileşimde bulunduğunu, doğa-çocuk ilişkisini ve bu ilişkinin boyutlarını incelemiştir. 30 çocuk kitabında bulunan 50 hikâye önce araştırmacı tarafından okunmuş ve betimsel olarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, incelenen çocuk hikâyelerinde çocuk kahramanların doğa elemanlarından en fazla hayvanlarla etkileşimde bulunduğu tespit edilmiştir. Doğanın çocuk açısından 54 farklı etkileşim boyutu olduğu görülmüştür.

Gonagova (2020), “*Ekoeleştirici Bağlamında Buket Uzuner’in “Tabiat Dörtlemesi” Serisindeki Üç Roman Üzerine Bir Değerlendirme*” adlı tez çalışmasında ise her üç romanda ekolojik kirlenme, küresel ısınma, HES’ler, hayvan katliamları, ormanlık alanların yok edilmesi, çarpık kentleşme, toprak ve nükleer kirlenmeler gibi dünyayı tehdit eden başlıca ekolojik sorunların ele alındığını ve bunların önüne geçebilmek için çözüm yolları üretildiğini tespit etmiştir. Tezin sonucunda yazarın asıl amacının ekoeleştirici, ekofeminizm, derin ekoloji gibi yaklaşımların yanı sıra kadim Kam geleneğinde ifade edilen ve unutulmuş bilgileri yeniden canlandırmak olduğu kanaatine ulaşılmıştır.

Yıldırım (2021), “*Sait Faik Abasıyanık’ın Hikâyelerinin Çevreci Eleştirisi Işığında İncelenmesi*” adlı tez çalışmasında yazarın eserlerinde insanın toprakla, denizle, hayvanla ve bitkiyle olan etkileşimi çevre merkezli bir yöntemle irdelenmiştir. Bu doğrultuda onun hikâye evreninin çevre merkezli bir okumaya yanıt veren, doğa farkındalığı ile dolu bir hassasiyetle kurulmuş olduğu sonucuna varılmıştır.

Sarıdede (2021), “*Çocuk Kitaplarında Çevreci Eleştirisi Üzerine Bir İnceleme*” başlıklı tez çalışmasında sekiz çocuk kitabını (Almarpa’nın Gizemi, Altınçayır Vadisi’nin Çocukları, Dış Dünya Gezisi, Kuytu Orman’da Neler Oluyor?, Nice Nine’nin Zeytini, Okyunus’a Özgürlük, Ortak Ruh, Son Çiçek) özdeşim kurma, doğa sevgisi, doğa bilinci, doğanın yansıtılış şekli, modellenen benlik, dil kullanımı, estetik duyarlılık ve hayal gücü kazandırma olmak üzere yedi başlık altında irdelenmiştir. İncelenen tüm kitaplarda doğa sevgisine yer verildiği ve çocuklara doğa bilinci kazandırmak amaçlan-

dığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca incelenen kitaplarda okuyucunun özdeşim kurmasına uygun çocuk karakterlere yer verildiği görülmüştür.

Yazılan yüksek lisans tezleri incelendiğinde doğrudan ekoeleştiri, çevre ve çocuk edebiyatı alanında beş (Ateş, 2012; Yılmaz, 2017; Sıddık, 2019; Yağmur, 2019; Sarıdede, 2021) çalışmaya rastlanmıştır.

Yılmaz'ın (2017) çalışmasında yer verdiği *Uyuyan Topaç* adlı eser ve Yağmur'un (2019) çalışmasında ele aldığı *Havva ile Kaplumbağa ve Bisküvi Kutusundaki Martı* adlı eserler çalışmamızda incelediğimiz eserlerle benzerlik göstermektedir. Yılmaz (2017) eseri ekoeleştirel iletiler bakımından incelemişken; Yağmur (2019) doğa çocuk ilişkisi bakımından incelemiştir. Ancak çalışmamızda eserler oluşturduğumuz temalar içerisinde değerlendirilmiştir. Çalışma bu yönüyle farklılık göstermektedir.

Kitaplar

Serpil Oppermann editörlüğünde dokuz akademisyen tarafından yazılan “*Ekoeleştiri Çevre ve Edebiyat*” adlı kitapta çevre ve edebiyat arasındaki ilişkinin kuramsal temeli olan ekoeleştiri detaylı bir şekilde ele alınmış ve akademisyenlerin araştırma, inceleme ve gözlemleri güncel kuramlar ışığında derlenmiştir. Eser dokuz bölümden oluşmaktadır: Derin Ekoloji Hareketi ve Ekoeleştiri: Bir Garip Şair Orhan Veli; Gılgamış Destanı'na Ekoeleştirel Bir Bakış; Yaşar Kemal ve Orman Yangınları; Ekofeminizm: Kadın, Kimlik ve Doğa; Queer Ekoeleştiri: Queer ve Ekolojinin Potansiyel Yaklaşımı; Suya Dönmek: Benlik Kavramına Ekoeleştirel ve İçten- Etkin Yaklaşımlar; Ekoeleştiri ve Hayvan Çalışmaları: Avatar, Madagaskar ve Madagaskar 2: Afrika'ya Kaçış Filmlerinde Doğa ve Hayvan Temsilleri; Posthümanizm: Yeni Maddecilik, Maddesel Feminizm ve Beden Ötesi Cisimcilik; 18. Yüzyıl ve Değişen Osmanlı Kent Manzarası.

Ufuk Özdağ tarafından yazılan “*Çevreci Eleştiriye Giriş Doğa, Kültür, Edebiyat*” adlı kitap dört bölümden oluşmaktadır: Çevreci Eleştiriye Giriş, Birinci Dalga Çevreci Eleştiri Doğa Yazını ve Hikmet Birand Kırkikindiler, İkinci Dalga Çevreci Eleştiri Kurgusal Yazın ve Yaşar Kemal, Çevreci Eleştirinin Geleceğine Dair. Yazar, çevreci eleştirinin bu kitapta örneklediği şekliyle, çevre odaklı eserler ile yörelerde ve biyosferde meydana gelen çevre felaketleri arasında köprü olmayı hedeflediğini dile getirmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli (Deseni)

Çocuk edebiyatında ekoeleştirisinin nasıl yer bulduğunu ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışmada doküman analizi deseni kullanılmıştır. Doküman analizi Yıldırım ve Şimşek'e (2018, s.189) göre "araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır." Ayrıca doküman analizi diğer araştırma yöntemlerine göre (Corbetta, 2003; Bowen, 2009; Baltacı, 2019) "zaman kullanımı açısından verimli bir yöntem olması, örneklem büyüklüğü, kullanılabilirlik, düşük maliyet, tekrar kullanım, geniş kapsam ve zaman, kolay ulaşılamayacak verilere ulaşma," gibi avantajlar göstermesiyle beraber detaylı incelemelere fırsat vermesi yönüyle de işlevseldir. Söz konusu desenin seçilmesinin nedeni detaylı inceleme yapma fırsatı sağlamasıdır.

2.2. İncelenen Dokümanlar

Bu çalışmada, ölçüt örnekleme yöntemiyle doğa ve çevre konularında yazılmış çocuk kitapları arasından uzman görüşü alınarak belirlenen 20 yazarın 20 eseri ele alınmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e göre ölçüt örnekleme yönteminde temel anlayış önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır (2018, s.122). Marshall (1996)'ın ifadesine göre ölçüt örneklemede önemli olan asıl nokta seçilmiş olan durumların veri ve bilgi sağlaması yönünden zengin olmasıdır (Baltacı, 2018, s.255).

Ekoeleştirisinin son yıllarda daha çok gündeme gelmesinden dolayı 2010 yılından sonra basılan kitaplar tercih edilmiştir. İncelenen çocuk kitapları arasından ekoeleştiri bakış açısını ön planda olduğu düşünüldüğü için bu kitaplar araştırmanın çalışma materyali olarak seçilmiştir.

Seçilen eserler yapılan literatür taraması sonucunda elde edilen veriler ışığında incelenecektir. İncelenen kitapların isimleri ve yazarları aşğıdaki tabloda alfabetik olarak sıralanmıştır.

Tablo 2.1: Çalışmada İncelenen Kitaplar

Sıra	Kitabın Adı	Yazarı	Yayınevi	Basım Yılı	Kısaltma
1	Ağaçlar Bizi Nasıl Mutlu Eder?	M. Banu Aksoy	Hayykitap	2018	ABN-ME
2	Ağaçlı Gül ve Hayal	Berna Durmaz	Günışığı kitaplığı	2021	AGH
3	Altın Madeni	Burak Kaya	Bilgi	2021	AM
4	Atlantis'in Çocukları	Bilgin Adalı	Can Çocuk	2021	AÇ
5	Bisküvi Kutusundaki Martı	Doğan Gündüz	Can Çocuk	2021	BKM
6	Buyaka Çocuk Evi 2	Görkem Yeltan	Hep kitap	2018	BÇE
7	Esrarengiz Adaya Yolculuk	Mustafa Orakçı	Timaş Çocuk	2021	EAY
8	Gümüşsu Zamanı	Saliha Nilüfer	Günışığı kitaplığı	2021	GZ
9	Havva ile Kaplumbağa	Behiç Ak	Günışığı kitaplığı	2021	HK
10	Küçük Pis Yeşil Böcek	Fusun Çetinel	Günışığı Kitaplığı	2019	KPYB
11	Menekşe İstasyonu	Ömer Açık	Günışığı kitaplığı	2020	Mİ
12	Neydik N'olduk Ailesi	Neslihan Acu	Günışığı kitaplığı	2021	NNA
13	Ormanı Yemek Yasak	Tuğba Coşkun	Cezve kitap	2021	OYY
14	Plastiksavar Laboratuvarı	Elçin Kuzucu	Martı çocuk	2020	PL
15	Saklıköy'ün Kuşçusu	Kadri Öztöpe	Günışığı kitaplığı	2021	SKK
16	Sevgili Kuşlar	Aysel Korkut	Kök yayıncılık	2011	SK

Tablo 2.1: Çalışmada İncelenen Kitaplar (Devamı)

17	Son Ada'nın Çocukları	Zülfü Livaneli	Doğan Egmont	2020	SAÇ
18	Uyuyan Topaç	Koray Avcı Çakman	Can çocuk	2021	UT
19	Yaban Ördeği Ailesinin Göç Yolculuğu	Ömür Kurt	Altın kitaplar	2022	YÖAG Y
20	Yeşil Tatil	Turgay Fişekçi	Günışığı kitaplığı	2019	YT

2.3. Verilerin Toplanması

Çalışmanın verilerini toplamak amacıyla ilk olarak literatürde yer alan konuya ilişkin kitaplar, makaleler ve tezler incelenmiştir. Araştırmanın kuramsal çerçevesi bu materyallerin doküman incelemesi yapılarak incelenmesi sonucunda elde edilmiştir. Çalışmada incelenecek kitaplar Tablo 2.1’de gösterildiği gibi ilgili yayınevlerinden temin edilmiştir. Kitapların orijinal olmasına dikkat edilmiştir. Kitaplar önce herhangi bir not tutulmadan bir kez okunmuştur. Daha sonra çalışmanın amacı çerçevesinde eserler tekrar okunup gerekli notlar alınmıştır. Labuschagne’ ye (2003) göre “ araştırmalarda kullanılabilecek doküman çeşitleri; reklamlar, ajandalar, katılım kayıtları, davetiyeler, toplantı tutanakları, kılavuzlar, notlar, kitap ve broşürler, günlükler, dergiler, program kayıtları, mektuplar, muhtıralar, haritalar, çizelgeler, gazeteler vb.” bunlar çalışmalarda kullanılmak için araştırmacılara veri sağlamaktadır (Aktaran: Kırıl, 2020, s.174).

2.4. Verilerin Analizi

Veriler ekoeleştirme bağlamında değerlendirilirken öncelikle betimsel analize, daha sonra ortaya çıkan veriler doğrultusunda içerik analizine tabi tutulmuştur. Yıldırım ve Şimşek’e (2018, s.242) göre betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan veriler içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutulur ve betimsel bir yaklaşımla fark edilemeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilebilir.

Verilerin kodlama sürecinde veri seti birkaç defa okunduktan sonra elde edilen bilgiler anlamlı bölümlere ayrılır ve bölümler araştırmacı tarafından isimlendirilir. Daha sonra ortaya çıkan kodlar bir araya getirilir, birbiriyle ilişkili olan kodlar belli kategoriler altında temalara ayrılır. Araştırmacı topladığı verileri bir sistem dâhilinde düzenledikten

sonra verilere anlam kazandırmak ve bulgular arasındaki ilişkileri açıklamak için yorumlar yapar (Karataş, 2015, ss.75-76).

Çalışmaya çocuk kitapları ekoeleştirel bir bakış açısıyla incelendiğinde ne gibi özellikler göstermektedir ana başlığıyla başlanmıştır. Çalışmanın devamında doğayı tanıma ve keşfetme, köy yaşamı, çevre bilinci kazandırma, tüketim, ekolojik denge, ekolojik dengenin bozulması, hayvan sevgisi, ağaç sevgisi, şehir yaşamı, çarpık kentleşme, su kirliliği, toprak kirliliği, iklim değişikliği, orman yangını, hava kirliliği, doğa tahribatı olmak üzere alt başlıklar oluşturulmuştur. Daha sonra tanıma ve keşfetmenin aracı olarak doğa, yaşanılan mekân olarak doğa, bilinçlendirme aracı olarak doğa ve coşku aracı olarak doğa başlıkları doğa ve çevre teması altında oluşturulmuştur. Tanıma ve keşfetmenin aracı olarak doğa başlığı su ve atmosfer olayları, bitki, hayvan ve toprak olmak üzere dört alt kategoriye ayrılmıştır. Aynı şekilde hava kirliliği, su kirliliği, toprak kirliliği, iklim değişikliği ve doğa tahribatı alt başlıkları çevre sorunları olarak ayrı bir başlık altına alınmıştır. Çarpık kentleşme, tabiat ve şehir karşıtlığı, tüketim ve çevre sorunları başlıkları şehirleşme teması altında oluşturulmuştur. Ardından eserlerin dış yapı özellikleri analize tabi tutularak basım yılları, yazar cinsiyeti, kitap türü ve yaş aralıkları olmak üzere dört alt başlığa ayrılmıştır. Elde edilen bulgular ışığında tablolar oluşturulmuştur.

Eserde yer alan kahramanlar; tematik güç, karşıt güç ve insan dışı kahramanlar olarak üç kategoride analiz edilmiştir. Ayrıca kitapların kapak resimleri ve kitap içerisinde kullanılan görsel öğeler ayrı bir başlık altında analiz edilmiştir. Bu süreç boyunca ilgili yazarların kitapları en az üç defa okunmuştur. Çalışma süresi boyunca alan uzmanına başvurulmuş ve görüşleri alınarak çalışma şekillendirilmiştir.

Çalışmada kitap isimleri bulgular kısmında parantez içinde kısaltmaları kullanılarak belirtilmiştir. Veriler araştırmacı tarafından yorumlanmış, eserlerden doğrudan alıntılarla veriler desteklenmiştir.

İçerik analizi şu alıntılarla ifade edilebilir: “İçerik analizi, araştırmacıların büyük hacimli verileri sistematik bir şekilde nispeten kolaylıkla elemelerini sağlar. Bireysel, grup, kurumsal veya sosyal dikkatin odağını keşfetmemize ve tanımlamamıza izin veren yararlı bir teknik olabilir. Ayrıca, daha sonra diğer veri toplama yöntemleri kullanılarak doğrulanabilecek çıkarımların yapılmasına da izin verir.” (Stemler, 2001, s.1).

2.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Geçerliği ve güvenirliği sağlamak amacıyla metinler araştırmacı ve iki uzman tarafından farklı zamanlarda okunup incelenmiştir. Kategorilerin oluşturulması sürecinde uzman görüşleri alınmıştır.

Çalışma verilerine ulaşmadan önce kitaplar herhangi bir not tutulmadan bir defa okunmuştur. Daha sonra içinde yer alan verilerden yola çıkarak ekoeleştirel kuram bağlamında ikinci bir okuma gerçekleştirilmiştir. Ardından kitapta yer alan verilere göre uzman görüşü alınarak temalar oluşturulmuştur. Ayrıca uzman çalışmanın farklı aşamalarına ilişkin önerilerde ve geri bildirimlerde bulunarak çalışmanın niteliğinin artmasına katkıda bulunmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde incelenen eserlerin basım yılları, kitap türleri, yazar cinsiyetleri ve kitap yaş aralıklarından elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur. Daha sonraki başlıklar için kitaplardan geçen cümlelerden örneklere yer verilmiştir. Kitap isimleri kısaltma şeklinde parantez içine yazılmıştır.

3.1. Dış Yapı İle İlgili Bulgular

3.1.1. İncelenen Eserlerin Basım Yıllarına İlişkin Bulgular:

Tablo 3.1: Araştırma Kapsamındaki Eserlerin Basım Yıllarına Göre Dağılımı

Yıl	F	%
2011	1	5,0
2018	2	10,0
2019	2	10,0
2020	3	15,0
2021	11	55,0
2022	1	5,0
Toplam	20	100

Tablo 3.1 incelendiğinde kitapların en çok %55,0'lik bir oranla 2021 yılında basıldığı görülmektedir. 2021 yılını %15'lik bir oranla 2020 yılı takip etmektedir. En az basımın gerçekleştiği yıllar ise 2011 ve 2022'dir ve %5,0'lik bir oranı yansıtmaktadır.

3.1.2. İncelenen Eserlerin Kitap Türüyle İlgili Bulgular

Tablo 3.2: Araştırma Kapsamındaki Eserlerin Türüyle İlgili Bulgular

Kitap Türü	F	%
Roman	10	50,0
Öykü (hikâye)	10	50,0
Toplam	20	100

Tablo 3.2 incelendiğinde kitapların %50,0'lık bir oranla 10 öykü ve 10 roman-dan oluştuğu görülmektedir.

3.1.3. İncelenen Eserlerin Yazar Cinsiyetleriyle İlgili Bulgular

Tablo 3.3: Araştırma Kapsamındaki Eserlerin Yazar Cinsiyetleriyle İlgili Bulgular

Yazar cinsiyeti	F	%
Kadın	10	50,0
Erkek	10	50,0
Toplam	20	100

Tablo 3.3 incelendiğinde yazar cinsiyetlerinin %50,0'lık bir oranla 10 kadın ve 10 erkekten oluştuğu görülmektedir.

3.1.4. İncelenen Eserlerin Hitap Ettiği Yaş Aralıklarıyla İlgili Bulgular

Yaş grupları belirlenirken Alemdar Yalçın ve Gıyasettin Aytaş'ın Çocuk Edebi-yatı (2017) adlı kitabından yararlanılmıştır.

Tablo 3.4: Araştırma Kapsamındaki Eserlerin Hitap Ettiği Yaş Aralıklarına Göre Dağı-lımı

Yaş Aralıkları	F	%
0-5 yaş grubu	1	5,0
6-8 yaş grubu	2	10,0
9-12 yaş grubu	16	80,0
13-15 yaş grubu	1	5,0
Toplam	20	100

Tablo 3.4 incelendiğinde eserlerin en çok %80,0'lık bir oranla 9-12 yaş grubuna hitap ettiği görülmektedir. 9-12 yaş grubunu %10,0'luk bir oranla 6-8 yaş grubu takip

etmektedir. Eserlerin en az hitap ettiği yaş grubu ise %5,0'lık bir oranla 0-5 yaş grubu ve 13-15 yaş grubudur.

3.2. İç Yapı (İçerik) İle İlgili Bulgular

Olay örgüsü, temel bir çatışma veya karşılaşma etrafında birleşen olay parçalarından oluşur. Olay örgüsünde yer alan olay parçalarının bağlantısı incelenerek bu temel çatışmaya yani temaya ulaşmak mümkündür. Tema, edebî metnin dışında soyut bir terimdir. Edebî metinde olay örgüsü yani kişi, mekân ve zaman kategorileriyle görünürlük kazandırılır (Aktaş, 2007, ss.137-145). İçerik ile ilgili bulgular elde edilirken temalar üzerinde durulmuştur.

3.2.1. Doğa ve Çevre

Doğa ve çevre tüm canlı ve cansız varlıkları içinde barındırırken bunların birbirleriyle olan ilişkilerini de kapsamaktadır. Bu bağlamda doğa ve çevre teması eserlere yoğun olarak yansımıştır.

3.2.1.1. Tanıma ve Keşfetmenin Aracı Olarak Doğa

Doğa içinde canlı cansız birçok varlığı barındırmaktadır. Bu yüzden doğrudan veya dolaylı doğa elemanlarıyla ilişki içinde olmak doğayı tanımak için bir fırsat yaratmaktadır. Doğayı tanımayan onunla ilgili bir deneyimi olamayan çocuklar doğaya yabancı kalmaktadır. Genellikle kent hayatında yaşam süren insanlar ağaçlardan ve hayvanlardan uzak yaşamaktadır. Ele aldığımız eserlerdeki karakterlerin, doğayla vakit geçirdikçe ve onu tanıdıkça merak ve hayranlık duygusu da artmaktadır.

3.2.1.2. Hayvan

“Elfin’in adını bilmediği değişik ağaçlar, bahar rüzgârında sallanıp bükülüyorlardı. Ağaçların arasında şimşek hızıyla yer değiştiren upuzun kuyruklu bir kuş görünce şaşkınlıkla bağırdı. Televizyonda çok kuş görmüştü ama gerçek hayatta böyle uzun kuyruklu bir kuşu ilk defa görüyordu (NNA, s.28).” Burada köye giderken karşılaştığı hayvanlar karşısında şaşkınlık duyan Elfin karakterinin şehirde pek hayvan görmediğini anlamak mümkündür. Genellikle şehirde yaşam süren çocuklar köy yaşamına tanıklık ettiklerinde ilişki kurdukları doğa onlar için bir merak unsuru hâline gelir. *“Kapının önünde, üstü portakallarla dolu bir ağaç vardı. Yüklü bir dal, kapıya doğru eğilmişti. Portakalları ilk kez ağaçta gören Elfin, içinde kelebek kanadı gibi incecik bir mutluluk*

hissetti (NNA, s.31).” Doğayla iç içe olmanın mutluluk veren bir durum olduğunu bu alıntıda görmek mümkündür.

Doğa belli bir düzen ve nizam içerisindedir. İçinde birçok gize ev sahipliği yapan ormanlar insanlar tarafından keşfedilmek için beklemektedir. Eserlerde yer alan çocuk karakterlerin bu konuda meraklı olduklarını söylemek mümkündür. *“Ancak Gökçen, sincapların palamutları sakladığı yeri unuttuklarını ve sonraki yıl oradan, bu sayede, yeni bir meşe palamudu ağacının filizlendiğini biliyordu. Sincabın zafiyeti, doğanın yararına olacak şekilde nizam edilmişti (OYY, s.31).”*

Doğayı tanımak için bazen deneyimler yaşamak gerekmektedir. Martıların olduğu bir adada yaşayan halk martıları nasıl bir hayvan olduklarını şöyle dile getirir:

“Bu kuşlar çok hızlıdır ve yakınına geldiği zaman insanı gerçekten korkutur. Uzaktan beyaz gövdeleri, havadaki enfes süzülüşleri ve hatta çığlıklarıyla tanınan martıları yakından gördüğünüzde korkarsınız. Çünkü insanla hiç yakınlaşmayan vahşi görünümlü yırtıcı hayvanlardır; adada edindiğimiz deneyimlere göre çok da zekidirler. Hem içgüdüleri hem de öğrenme yetenekleri çok yüksektir (SAÇ, s.47-48).”

Hayvanlar doğal yaşamın önemli öğelerindendir. Hayvan türleriyle ilgili edinilen bilgiler ve yaşanan deneyimler onlarla dengeli bir yaşam sürdürmek için gerekli olan donanımlardır. Öyle ki hayvan ve insan ilişkilerini martılar üzerinden anlayabiliriz.

Doğa bazen kitaplarda insan dışı karakterlerin anlatımıyla aktarılmıştır: *“Yüzmek bizim içgüdümüzdür, diye yanıtladı onu Bayan Pembeburun. Yüzme ve uçma öğrenilmez. Bize doğuştan verilir. Ben de yavruyken suya girer girmez yüzdüğümü hatırlıyorum (YÖAGY, s.31).”* Yaban ördeklerinin göç yolculuğunu anlatan bir kitapta hayvan yaşamlarıyla ilgili bilgiler ördeklerin kendi aralarındaki konuşmalarla aktarılmıştır. Hayvanların doğduktan sonra doğada var olabilmeleri için onu tanıması gerekir. Öyle ki göç sırasında rüzgârları tanımak hayati önem taşır onlar için.

“Rüzgâra karşı uçmak zordur bunu başarmak için rüzgârı tanımak gerekiyordu, çünkü her rüzgâr aynı değildi. Kimi sert, kimi yumuşak, kimi soğuk, kimi sıcak eserdi. Üstelik rüzgârların gelip geçtiği yönler de farklıydı. Doğada bu kadar farklı şeyin bir arada bulunabilmesi şaşırtıyordu Paytak’ı. Babasının ve annesinin her hareketi ise onun doğayı tanımasına yardım ediyordu (YÖAGY, s.39).”

Doğadaki diğer canlılar doğduktan sonra doğayı ebeveynlerden öğrenmeye çalışır. Çünkü yaşadıkları iklim, soludukları hava ve biyolojik yapıları her canlı için farklılık göstermektedir. Daha sonra çevresine karşı merak güdüsü arttıkça kendisi deneyimleyip öğrenmek ister. Ördek ailesinin yeni üyesi olan Paytak göç yolundayken martıların denize girip çıktığını görünce o da denize dalmak ister. Fakat anne ve babası izin vermez. “ *Deniz suyunun tuzlu olduğunu, ördeklerin bu suyu içemeyeceklerini orda öğrendi. Yeryüzü Paytak’ı fazlasıyla heyecanlandırıyordu (YÖAGY, s. 63-64).*” Burada martıların deniz kıyısında yaşadıklarını ve ördeklerin tatlı su kaynaklarına ihtiyaç duydıklarını anlamak mümkündür. Başka bir eserde de kuş türlerini tanıtmak için öğretmenler bir grup öğrenciyi kuş cenneti olan Sultansazlığı’na ziyarete götürür. Orada geçen bir diyalog şöyle aktarılmıştır:

“Şu uzun bacaklı, uzun boyunlu, pembe beyaz kuşların adı pembe flamingo, dedi Sezer. Hemen başka bir çocuk atıldı. Gagaları da kıvrık o kuşların, dedi (SK, s.18). Şu ördeğe benzeyen kuşlar da yaban ördekleri, çok büyük gibi duran diğer kuşlar ise angutlar, dedi (SK, s.19).”

Bu alıntıdan kuş türleri üzerine bilgi edinilebileceğini söyleyebiliriz.

Çevremizdeki insanların doğaya karşı olan ilgileri, düşünceleri çocuk karakterler için de ilgi çekici bir durum hâline gelmektedir. Elif’in anne babası üniversitede öğretim üyesi olup göçmen kuşlarla ilgili bir projede çalışmaktadırlar. Bazen kuşları incelemeye Elif’i de götürürler. “*Küçük Elif bazen kendini kuşların yerine koyardı. Onlarla birlikte el ele tutuşup uçtuğunu, Afrika’dan Rusya’ya, dünyayı baştan aşağı katettiğini düşlerdi (HK, s.13).*” Burada doğanın Elif karakteri için bir hayal unsuru olduğu görülmektedir. Doğanın çocuk karakter tarafından keşfedilmesi ona heyecan yaşatmaktadır. Anne ve babası dışında evdeki çalışanları olan Havva karakteri de Elif karakterinin doğayı tanımasında önemli bir etkidir.

*“Ortalıkta hiç kuş yokken, önce havayı koklar, sonra çeşitli kuş sesleri çıkarır-
dı. Havva’yı duyan sığırcıklar, ispinozlar, serçeler, saka kuşları saklandıkları
yerlerden çıkıp, kendi dillerinde şakıyarak cevap yetiştirirlerdi. Hiç görmesek
bile, binlerce hayvanla birlikte yaşıyoruz. Bunu hiç unutma derdi Havva. Kuşla-
ra ıslık mesafesindeyiz (HK, s.18).”*

Havva Elif’in doğayı fark etmesine ve doğayla iletişim kurmasına yardım eden bir karakter konumundadır. Hayvanlarla ve bitkilerle etkileşime girmek, merak ve keşif

isteğini de beraberinde getirmektedir. *“Küçük kaplumbağanın, doğduğu kumsalı öğrenmesine izin vermelisin. Çünkü yıllar sonra dev bir kaplumbağa olduğunda, aynı kumsalı bulmak zorunda kalacak. Yuvasından denize kadar olan kısım çok önemli. Burayı kendi kendine katetmeli ve bu sırada kumsalı iyice tanımalı (HK, s.66).”* Burada doğanın karakterler tarafından sevildiğini ve sahiplenildiğini görmek mümkündür.

3.2.1.3. Bitki

Şehirde sadece marketlerde karşılaşılan meyvelerin burada ağaçta yetiştiğini görmek aslında köydeki hayatın çok farklı olduğu fikrini desteklemektedir. Diğer karakterler de köyde kalıp bitkiler ve toprak gibi diğer doğa öğeleriyle etkileşime girdikçe doğaya karşı olan bakış açıları da değişmektedir. *“ Bu bitkinin adı nedir? –Lavanta. Lavanta böyle olmaz ki ama? Ama annem alışveriş merkezinden hep alır (s.120).”*

“Ölünce de ağaç olurum kesin. Herhangi bir ağaçla konuştuğunda benimle konuşmuş sayılırsın yani. Ben ağaçlarla onun için konuşuyorum. Hepsinin içinde bu hayattan göçmüş insanlar var (NNA, s.243).” Burada insanlar ve ağaçlar arasında canlı ve derin bir bağın olduğunu anlamak mümkündür. İnsanın toprakla uğraşması, ağaçlara dokunup onlarla konuşması demek insanın yüzünü doğaya dönmesi ve onu içselleştirmesi demektir. Ağaçlı yollardan geçip onları merak etmesi, bahçedeki toprağa dokunması aslında doğaya ne kadar yabancı kaldığının farkına varmasıdır. Bu yüzden doğayı tanımak aslında insanın doğaya ait olduğunun farkına varmasında önemli bir etkiye sahiptir. *“Bak, bunlar yabani zeytin ağaçları. Kendi kendine yetişmişler. Delice denir onlara. Çok dayanıklıdırlar. Susuzluğa, rüzgâra. Tıpkı kendi kendine yetişen insanlar gibi (NNA, s.243).”* Burada ağaçlar ve insanlar arasında hayata karşı verdikleri mücadele yönünden ilişki kurularak doğa ve insan bir bütün olarak yansıtılmaktadır.

Ağaçlar, bitkiler ve hayvanlarla vakit geçirmekten mutluluk duyan çocukların her geçen gün doğayla ilgili bir ayrıntıya daha tanıklık ettiklerini söyleyebiliriz. *“Böğürtlen yaprakları! Böğürtlen meyvesinin lekesinin çözümü yine böğürtlenin kendisinde gizliydi, yani yaprağında. Böğürtlen lekesinin üzerine böğürtlen yaprağını sürerek çıkartabiliyordunuz. Doğa ne kadar garip, ne kadar ilahi ve kutlu ayrıntılarla doluydu (OYY, s.42).”* Doğada yaşanan üretkenlik ve yenilenme yine doğada gizli olan bir güçtür. Doğa burada karakter için kutsal bir anlam taşımaktadır. Aslında doğanın bir ruhu olduğunu ve ona saygı duyulması gerektiğini söyleyebiliriz. *“Adamızda çok ilginç bir*

çam çeşidi vardır, Pinus pinea. Bu yüksek ağaçlarda, nadide fıstıklar yetişir (SAÇ, s.91)." İnsanlar doğayı tanıdıkça ondan nasıl yararlanacaklarını da bulmuşlardır. Burada ada halkı yaşamsal faaliyetlerini devam ettirebilmek için bu ağacın fıstıklarını, hasat dönemi geldiğinde imece usulü toplayıp satmaktadır. Dünyadaki macerasına bir tomurcukla başlayan ağaçlar uzun yıllar sonra kurumaya yüz tuttuğunda bazen insanlar tarafından başka bir nesneye dönüştürülür. *"O bir ödağacı... Öd ağacı nadir bulunan bir ağaçtır; bu yüzden de çok özeldir. O bana, böyle nadir bulunan bir şey olmak istediğini söyledi sadece. Benim de aklıma mavi filler geldi. Çok az bulunur mavi fil.. (UT, s.74)."* Burada yıllar önce şehir yaşamından kaçıp doğaya sığınan bir marangozun konuşmasından bitkileri ve hayvanları nasıl yakından tanıdığını anlamak mümkündür. Konuşmanın geri kalanı da şöyle devam eder:

"Onu da bir kayın ağacından yaptım kökleri çok zayıf olur kayın ağacının. Bengal kaplanının ise -tam aksine- en güçlü yeri bacakları ve pençeleridir. Bu ahşap parçası zayıf köklerini unutsun ve artık kendini güçlü hissetsin diye onu böyle bir şeye dönüştürdüm (UT, s.74)."

Ahşapla canlı bir varlık gibi konuşup onları birer kuklaya çeviren ustanın ağaçlarla bir dostluk ilişkisi kurduğu söylenebilir.

Eline alıp yedikleri meyvelerin yaşam serüvenlerini öğrenen çocuk karakterlerin tepkileri eserlerde diyaloglar şeklinde sunulmuştur. Kerem karakteri bademi hep iç olarak yediği için kabuğunun da olabileceğini hiç düşünmemiştir. Aynı şekilde çağla meyvesinin de neden badem ağacında yetiştiğini merak eder. Bu durumun oluşmasında karakterin şehirde yaşam sürmesi de etkili olmuştur. Arkadaşı olan Hasan köyde ağaçlarla iç içe yaşadığından Kerem'in merakını gidermek adına soruları şöyle yanıtlar: *"Çağla, bademin henüz olgunlaşmamış biçimi. Badem çiçeği önce çağlaya dönüşür. Sonra çağlanın yeşil kabuğu sertleşir, altında bademin kabuğu olan dun tabakası oluşur, kabuk kırıldığında içinden badem çıkar. Çağla mayıs ayında olur, onun bademe dönmesi ağustos bulur (YT, s.24)."* Doğanın her bir ögesi döngü içinde olduğu gibi bu döngünün tamamlanması için de belli bir zaman dilimi mevcuttur. Öyle ki ağaçların çiçek açması baharın geldiğinin de habercisidir. Bu sürece tanıklık eden Hasan'ın doğaya karşı ilgisi de artmıştır. Burada Hasan'ın ağaçları yakından tanıdığını anlamak mümkündür. Aynı eserin bir başka bölümünde ise ağaç yapraklarının bir çocuk karakterin gözünden anlatımını aşağıdaki diyalogda görmek mümkündür.

“Hiç değilse hangisinin ıhlamur hangisinin kestane olduklarını söyle de, ben de bir şey öğrenmiş olayım, dedi Kerem.

– Çok kolay dedi Hasan, el gibi kocaman yaprakları olan kestane, küçük yapraklısı da ıhlamur. Dikkat edersen, ıhlamurunkiler yanardöner gözüktür, ışık vurdukça ayna tutulmuş gibi ışık yansır yapraklarından. Bir ay sonra gelsen, haziranda ıhlamur çiçek açtığında, kokusundan için bayılır, geçemezsin burarlardan (YT, s.72).”

Hasan karakterinin hem doğayla yakından ilişkiler kurduğunu hem de doğaya hayranlık duyduğunu söyleyebiliriz.

Çocukların dış dünyaya karşı olan merakları onları sürekli soru sormaya itmektedir. Seyahat ederken yolda gördüğü uçsuz bucaksız tarlalarda açan sarı çiçekleri merak eden Kerem hemen babasına şu soruyu sorar: *“Bu sarı çiçekler nedir? diye sordum. Ayçiçeği dedi babam. Çekirdeklerinden yağ elde etmek için ekiyorlar; ama böyle her tarafı çiçekler içinde bırakmalarının güzelliği bambaşka (YT, s.98).”* Doğayla etkileşim halinde bulunmak onu tanımak ve keşfetmek için bir fırsat sunmaktadır. Bir adayı ziyaret eden arkadaş grubu düşüncelerini şu cümlelerle anlatmaktadır: *“Adanın içlerine doğru ilerledikçe ortalık daha da renklendi. Binlerce kuş hep bir ağızdan şarkı söylüyordu. Ayrıca ardıç ağaçlarının denizden gelen rüzgârla çıkardığı sesler muhteşemdi (EAY, s.14).”* Burada doğa karşısında duyulan hayranlığı görmek mümkündür.

Küçük yaş gruplarına hitap eden eserlerde doğa genellikle konuşma balonlarıyla desteklenerek tanıtılmaya çalışılmıştır. Soru cevap şeklinde ilerleyen konuşmalar ağaç türleri hakkında pek çok bilgiyi de barındırmaktadır. *“Bir ağacın yaşını ölçmek için kütüğündeki halkaları sayabiliriz. Her halka, ağacın geçirdiği bir yıla eşdeğerdir (ABNME, s.8).”* Burada çocuk karakterlerinin ağaçları yakından tanıdığını söyleyebiliriz. *“Yeryüzünde yaklaşık 100.000 ağaç türü biliniyor. Kim bilir daha ne kadar keşfedilmemiş ve sınıflandırılmamış ağaç var (ABNME, s.9).”* Parktaki ağaçların kesileceğini duyan çocuklar ve mahalle halkı ağaçları korumak için bir protesto düzenlerler. Bu protesto sırasında ağaçların değerli ve korunması gerektiğini söyleyen çocuklar doğayı ve ağaçları tanımayan insanlara ağaçların gizemli dünyasını bir sohbet sırasında anlatmaya başlarlar. *“Yaşayan en geniş ağaç Meksika’nın Oaxaca kentindedir. Türkiye’nin en yaşlı ağacı ise Antalya’nın Elmalı ilçesinde yer alıyor (ABNME, s.11).”* *“Ağaçlar adeta bir filtre görevi görerek havayı temizler. Ağaçlar kesilirse küresel ısınma hızlanır. Yetişkin*

bir ağacın bir yılda ürettiği oksijen iki insana yeter (ABNME, s.27)." Doğa merkezli bakış açısının hâkim olduğu bu alıntıda ağaçlar ve insan arasında canlı bir bağın olduğu anlaşılmaktadır. Doğa insan yaşamında nesne değil özne konumundadır. Bu yüzden insanların doğadan nasıl yararlanması gerektiğini öğrenmesi de gerekmektedir. *"Zeytin ve yağında bol miktarda E vitamini ile A,D,K vitaminleri vardır. Yapraklarını çay olarak tüketiriz. Bu yapraklar antioksidan ve antibakteriyeldir (ABNME, s.33)."* Parktaki ağaç nöbetinden sonra çocuk karakter olan Olaf ağaçlarla ilgili şunları söyler: *"Ağaçları zaten seviyordum ama şimdi onlara daha fazla saygı duyuyorum (ABNME, s.43)."*

3.2.1.4. Su ve Atmosfer Olayları

Şehirde yaşanan ışık kirliliği kimi zaman insanların yıldızları görmesini engellemektedir. Bu yüzden yıldızları seyretmek onlar için bir keşif niteliğindedir. Öyle ki, durumu şu alıntıyla açıklayabiliriz. *"Engin sonunda kalktı, bahçeye çıktı. Sonra içeriye seslendi: Gelsenize! Hayatınızda bu kadar çok yıldız görmemişsinizdir (NNA, s.62)."* Aile yıllardır doğadan uzakta yaşamaktadır ve hatta doğayı sevmemektedir. Fakat ilk defa karşılaştıkları şeyler karşısında şaşkınlık yaşayan aile doğayla vakit geçirdikçe onunla bir bütün olduğunu fark eder.

Doğada yaşanan her olay başka bir doğa olayı için haber niteliği taşımaktadır. Bunun için kimi zaman güneşin ya da ayın hareketleri yol gösterici olurken kimi zaman da hayvan davranışlarının buna rehberlik ettiğini söyleyebiliriz. Gölün karşısından bağırarak gelen kargalar için *"Bunlar kar kargası biliyor muydun? dedi kaplumbağa. Peşlerinden karı sürüklüyorlar. Al sana kış habercisi (Mİ, s.155)."* yapılan bu konuşma örnek olarak gösterilebilir.

Doğada bitkiler ve hayvanlar dışında doğa olayları da mevcuttur. Yağan yağmurun nasıl oluştuğunu merak eden flamingo yavrularına Baba Flamingo şu açıklamayı yapmaktadır: *"Yeryüzündeki sular, havalar ısınınca buharlaşarak gökyüzüne çıkarlar. Orada bulut olurlar. Rüzgâr püff diye üfleyince de bir araya toplanırlar. Çook yükseklerde hava daha da soğuktur. Bulutlardaki su buharı bu soğuk havaya çarpınca... Haydi, bilin bakalım ne olur? (SK, s.54)."* Burada yağmur oluşumu insan dışı bir karakterin anlatımıyla aktarılmıştır. Yağmur damlalarıyla ilk kez karşılaşan yavrular babaları sayesinde doğayı daha iyi tanımaktadır. Doğa sürekli kendini yenileyen bir oluşum içindedir. Bu yüzden doğadaki her oluşum canlılar için merak unsurudur. Etrafında ya-

şanan her şeye bir cevap bulmak isteyen canlılar doğayı tanımak için çaba sarf etmektedir. Bu yüzden gördüğü her doğa olayını anlamlandırmak istemektedir. *“Hani su buharıkları vardı ya, işte onlar çok sıcak bir havada gezinirlerken birdenbire çok soğuk bir tabakaya çarparlarsa aniden buz haline gelirler. Ağırlaştıkları için de yeryüzüne düşerler (SK, s.58).”*

Ağaçların insan hayatında öylesine yer almadığı, varlıklarının tanınması gerektiği bu alıntılardan anlayabiliriz:

“Peki güneş batınca ne olur? Güneş ışığı olamayınca ağaçlar aç mı kalır? Bitkiler güneş batınca iç solunum yapmaya başlar. İç solunumda karbonhidrat ve oksijen birleşerek bitkiye enerji sağlar. Enerjiyle birlikte ortaya karbondioksit ve su da çıkar. Buna terleme denir. Terleme havanın nemlenmesini sağlar. Ormanlardaki terlemeyle oluşan nemli hava gökyüzünde yükselir, yoğunlaşır ve dünyaya yağış olarak geri döner (ABNME, s.15).”

Doğada her şey birbiriyle bağlantılıdır. Bu yüzden ağaçların da bu bağlantıdaki yerini bilmek ayrı bir önem taşımaktadır. Burada ormanların yeryüzündeki su dengesi için önemli olduğunu anlamak mümkündür.

3.2.1.5. Toprak

Toprakla etkileşim halinde olan Hasan’ın babası bahçeyle ilgilenmeyi çok sevmektedir. Ayrıca toprağın dilini anlamanın önemli olduğunu dile getirir ve toprağın özelliklerini sıralamaya başlar: *“Toprak binlerce yılda oluşan bir katman, bu yüzden de yapısı her yerde değişir. Yağmurlar, akarsular, ormanlar, rüzgârlar, en önemlisi de güneş... hemen bütün dış etkenler toprağın oluşumunu, verimini etkiler... (YT, s.65).”* Toprak canlılar için önemli ve vazgeçilmez bir tabiat unsurudur. Hayvan ve bitkiler için yaşam alanı olurken insanlar için de üretimin ana kaynağıdır. Ondan uzaklaşmanın bir nevi doğadan uzaklaşmak olduğunu söyleyebiliriz. *“Biz öğretmen okulunda okurken tarım dersleri vardı bilir misin? Toprağı işlemenin yolu yöntemi öğretilirdi, arıcılık yapmak öğretilirdi... Topraktan kopmak insanlara yaramadı bana sorarsan. (...) İnsan toprağın bir parçasıdır, topraktan uzak mutlu olamaz (YT, s.67).”* Burada doğadan uzaklaşmanın insanları mutsuz edeceği düşüncesi hâkimdir.

3.2.2. Yaşanan Mekân Olarak Doğa

İnsanlar diğer canlı ve cansız varlıklar ile paylaştıkları ortamı, ihtiyaçları doğrultusunda yeniden şekillendirmiştir. Bu bağlamda eserlerde betimlenen kırsal ve köy alanlarında insan hâkimiyeti sınırlı olup doğa ile uyumlu bir ilişki mevcuttur.

3.2.2.1. Köy Yaşamı / Kırsal Yaşam

Köyde veya kırsal alanlarda yaşamlarını sürdüren insanlar doğayla iç içe yaşamlarını sürdürmektedir. Bu yaşam tarzı mimariye de yansımıştır. *“Dev bir çınar ağacı altında bir köy kahvesi, yanında da bakkal dükkânı vardı (NNA, s.30).”* İnsan doğayla beslenen ve onunla gelişen bir varlık olması sebebiyle onu kullanırken hassas davranmaktadır. Burada ağaca zarar vermeden onunla yaşama yoluna gidildiği görülmektedir. *“Tek katlı köy evleri, şuraya buraya serpiştirilmiş gibiydi. Bazılarında kadınlar kapı önlerindeydi, alışkın hareketlerle hamur açıyorlardı (NNA, s.30).”* Tüketicinin aksine üretimin yaygın olduğu köy yaşamında ekmeklerin köy halkı tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. *“Ona bakarsan biz de bayılmıyoruz abim. Ben yüzme bile bilmem. Ama ekmek paramız oradan çıkıyor. Deniz de bir türlü tarladır (NNA, s.109).”* Burada insanların geçimlerini sağlamak için doğadan yararlandıklarını ve doğadan beslendiklerini söyleyebiliriz. Şehirden köye göç etmek durumunda kalan bir ailenin köy hayatına uyum sağlamak için neler yaptıklarını şu alıntıyla aktarabiliriz:

“İyi madem sen de git evin önündeki yabani otları topla! -Ne yapacağım onlarla? Onlarla bir şey yapmayacaksın, onlarsız bir şey yapacaksın. Toprak temizlenirse belki domates, hıyar falan ekeriz oraya. -Sahi mi? Evet. Maydanoz ve nane de ekeriz. Böyle bir yerde kimse açlıktan ölmez! Biz de ölmeyeceğiz! İleride, keçi de besleriz tavuk da. Hatta belki bir inek (NNA, s.171).”

Burada toprağın insanlar için cömert ve bereketli bir anlam taşıdığını söyleyebiliriz. *“Burada toprak iyidir, abi. Bak alttaki toprağa, ne güzel, kara toprak. Bizim burarlarda hiç gübre falan istemez. Her şey yetişir (NNA, s.238).”* Yaradılışın önemli unsurlarından olan toprak insan için önemli yaşam kaynağıdır. İnsan tabiata gereksiz müdahale etmediği sürece toprak da insana cömert davranır.

Kimi insanlar için köy hayatı yaşam sürmek için kısıtlı olanaklara sahiptir. Durumu eleştiren bir alıntıyla duruma şu örnek verilebilir:

“Laf aramızda şimdiki köylerde hayat yok. Bakmayın siz, burada Ege’deyiz, yoksa sizin gibi güzel hanımlar böyle şık şık dolaşamaz ortalarda. Yine de bizdeki köy hayatı güdük kaldı. Gidin Avrupa’nın köyelerine, lokantası, barı, her şeyi var. Bizim en medeni köyler bile dımdızlak (NNA, s.212).”

Burada Seval Hanım bir yazar olan Semih Bey’in defterini okurken Balıkesir’in bir köyünde doğduğunu ve 20 yaşında İstanbul’u gördüğünü öğrenir. Günümüz Türkiye’inde köylere yatırım yapılmaması nedeniyle şehirlere göçün arttığını söyleyebiliriz. Bu durumda şehre yapılan kontrolsüz göç de doğa tahribatına sebebiyet vermiştir.

Canlılar için su her zaman kıymetli olmuştur. Geçmişten günümüze yerleşim yerleri de suya yakınlık gösterir. *“Küçükçekmece Gölü, tıpkı insanlar gibi mevsimine göre giyinir. Yazları gölün üstü oynak bir aydınlık içindedir. Ufarak dalgacıklar kıyıda duran insanlara çapkın çapkın göz kırpar (Mİ, s.8).”* Burada gölün mevsimlere göre değişimi insan özellikleriyle ilişkilendirilerek yansıtılmıştır.

Toprak insan yaşamının devamlılığı için önemli bir tabiat unsurudur. Bu yüzden topraktan faydalanırken hassas davranmak gerekir.

“Annesi kopardığı elmayı üstündeki önlüğe şöyle bir sildi ve yaramaz bir kız çocuğu gibi koca bir ısırık aldı. Alya da onu taklit etti. Arda tam elmayı ağzına götürecekti ki ‘Ama yıkanmada yenmez ki’ dedi. Teyzem asla tarımsal ilaç kullanmazdı... Hem arka bahçeye yolun tozu da gelmez. Şöyle bir siliverince hiçbir şey olmaz tatlım merak etme! (UT, s.42-43)”

Bahçede tarım ilacı veya gübre kullanılmadığı için toprakta yetişen meyveler yıkanmaya dahi gereksinim duyulmadan yenabilir. Şehir hayatını bırakıp uzak bir kasabaya yerleşen aile her geçen gün doğayla iç içe yaşamının mutluluğunu yaşamaktadır. Kasabadaki yaşamın başka bir özelliğini şöyle aktarılmaktadır: *“Ne güzelmiş insanın hiç trafik derdi çekmeden, üstelik doğa manzaralı bir yoldan eve gelmesi! (UT, s.59)”*

Doğada yaşamını devam ettiren her canlı, doğanın dengesini bozacak eylemlerden kaçınmaktadır.

“Suyu gibi balığı da bol bir dereydi Bolluca-adı üstünde. Alabalıklar, dereye sanki yüzmez de, birbirlerine toslaya toslaya, fıkır fıkır kaynaşırdı, o denli çok; ama kimse tutmaz. (...) Hem, varsın, derlerdi, süsü olsun derenin. Varsın yüz-

sün alabalıklar, sırtlarında gümüş ışıltılarla. Çoğalsın. Kime ne zararları var!
(SKK, s.14)”

Burada insanların hayvanlara zarar vermek yerine onların yaşamlarına saygı duyduklarını görmek mümkündür. Doğayla iç içe yaşamayı başaran köy halkı doğadan yana tavır takınmıştır. “Çamtepe, önce yamacı boyunca zeytin ağaçlarının yayıldığı, sonra, daha yükseklerinde, asırlık çamların kasabaya kuşbakışı, yemyeşil baktığı bir tepeydi ki, soluk soluğa kalsan bile, tadına doyum olmaz (SKK, s.21).” Bütün köyü kuşatan ağaçlar, zeytinlikler insanlar için bir mutluluk kaynağıdır. Tabiatı sorumsuzca kullanmak yerine onu seven köy halkı, doğayla bir bütünlük göstermektedir.

Doğa unsurlarıyla etkileşime girmek, doğayla beraber büyümek, onu tanımak ve sevmek için de bir fırsat niteliği taşımaktadır. “Hayal, bir dağın yamacında ağacın, suyun, hayvanların yakınında büyümüştü, bilmez olur muydu hiç! Daha şimdiden burnunda tütüyordu köyü, ormanı (AGH, s.50).” Köyden şehre gelmek zorunda kalan Hayal, şehirdeki binaları ve insanları görünce köyüne özlem duyduğunu fark etmektedir. Başka bir eserde köy yaşamı Hasan karakteri tarafından şöyle aktarılır: “Bizim köyü anlatmamla anlayamazsın, görmen gerekir. Bu dünyada görülebilecek en güzel yer. Daha yaklaştığında, gül kokuları gelir köyün içinden. Sonra da Uludağ’dan inen Kocadere’nin şelaleler gibi gürleyen su sesi (YT, s.21).” Babası öğretmen olduğu için köyden şehre taşınmak zorunda kalan Hasan oradaki arkadaşı Kerem’e sürekli köyünün güzelliklerini anlatmaktadır. Beton yapılarını yer almadığı köylerde insanlar doğa merkezli bir bakış açısına sahiptir. Köyde veya kırsal alanlarda yaşam süren insanlar tabiatın bereketinden ve cömertliğinden faydalanırken doğaya da saygı duymaktadırlar. Hiçbir kimyasal kullanmadan topraktan ve hayvanlardan elde ettikleri ürünler onlar için değerlidir.

“Hasan ya da annesi ne ikram etseler, ille bak bu bizim köyün ürünü derlerdi. Pestiller, meyve kuruları, erişteler, peynirler, salçalar, tarhanalar... hepsi köylerinden geliyordu (YT, s.20).” Bu durum bir başka eserde şöyle aktarılmıştır: *“Sebzelerimizi o bahçeye gidip kendimiz topluyoruz. Emeksiz yemek yok burada. Biz burada doğal yaşamın tadına varıyoruz (PL, s.17).”*

Tabiata gereksiz müdahale etmeden yaşamayı başaran insan, onunla beslenip gelişmektedir. Kırsal yaşamda doğanın sesini duyanlar aynı zamanda doğanın bereketine

de tanıklık etmektedir. Toprağa olan engin sevgi ve saygı doğayla iç içe yaşamayı da olanaklı hâle getirmiştir.

3.2.3. Bilinçlendirme Aracı Olarak Doğa

Nüfus artışı ve sanayileşmeyle beraber ortaya çıkan çevre sorunları doğayı ve insan hayatını olumsuz etkilemeye başlamıştır. Bu doğrultuda insan kendisini doğanın hâkimi olarak görmek yerine doğanın bir parçası olarak görür ve onu korumak için hareket eder.

3.2.3.1. Çevre Bilinci Kazandırma

Çevre tahribatının insan hayatına olan yıkıcı etkisi eserlerde yer almış olup karakterler tarafından önlemler almaya gidilmiştir. Şehir yaşamını bırakıp gelen Gümüşsoy ailesi hayatlarında ilk defa köyde yaşamaktadırlar. Bu yüzden kentli alışkanlıklarını bir kenara bırakıp doğanın içinde yaşamaya başlarlar. Köyde tanıştıkları insanlar sayesinde kendilerini doğaya yakın hissedenden aile onun için bir şeyler yapmak ister.

” Burada bir derneğimiz var bizim Doğal Hayatı Koruma Derneği. Fazla kalabalık değiliz on kişi falan. Bazen azalıyor, bazen çoğalıyor. Bizim etkinliklerimize katılmak ister misin? –Ne yapıyorsunuz ki? Yürüyüşler, doğayı tanıma çalışmaları falan. Ama bugünlerde çok yoğunuz. On gün sonra maden firmasının yöneticileri gelecek buraya. Onlara karşı bir protesto gösterisi düzenlenecek. Sen de katıl bize (NNA, s.190). ”

Ailenin büyük kızı olan Burcu, köyde tanıştığı arkadaşı Bulut sayesinde doğaya karşı sorumluluklarını olduğunu fark eder.

Doğayla iç içe yaşayan mahalle halkı doğaya müdahale ederken bile hassas davranmaktadırlar.

“O bahar, çevrede ev yapımı için uygun olan ağaçları arayıp bulmuşlar. Kestikleri her ağaç için iki yeni fidan diktirmiş Yekta Baba. Şimdi o fidanlar sıra sıra meşe, kavak ve çam ağacı oldu. Kuşlar, yıllar boyunca tepelerine sayısız yuva kurdu (Mİ, s.12). ”

Küçükçekmece Gölü kıyısına yerleşen ve mahalle kuran halk, tabiatın dengesinin korunması için kestikleri her ağaç yerine yeni fidanlar dikmiştir. Burada ekolojiye karşı duyarlılık gösterildiğini görmek mümkündür. Menekşe İstasyonunu kapatılacağını

duyan mahalle halkı duruma çok üzüldü. Bunun üzerine çocuklar bir imza kampanyası düzenlemeye karar verirler.

“Biz yıllardır Menekşe Mahallesi’nde oturanlar, yani Menekşeliler, yardımınızı bekliyoruz. Çevremizi kuşatan yeni ve dev gibi binalar yüzünden mahallemiz ufaldıkça ufaldı. Şimdi de mahallemizle yaşıt olan ve kendi ellerimizle yaptığımız tren istasyonumuzu kapatmak istiyorlar. Bunun biz Menekşeliler’e yapılan büyük bir haksızlık olduğunu bilmenizi ve istasyonumuzun kapatılmaması için bir imza vermenizi istiyoruz (Mİ, s.79).”

Çevremizde bulunan canlı ve cansız varlıklar ile insan arasında bir canlı bir bağ bulunmaktadır. Tabiatın devamının korunması için çalışan çocuklar kentsel dönüşüme karşı bir duruş sergilemektedir.

Doğa öğeleriyle etkileşime girmek tabiatı tanıma ve anlamada önemli bir adımdır. Tabiatı tanımayan ve uzak kalanlar ise onu bir sömürü aracı olarak görmektedir. Ormanda ve ağaç evde vakit geçirmekten hoşlanan bir arkadaş grubunun ormanda yapılacak olan doğal yaşam projesine karşı çıktıklarını bu alıntıda görebiliriz: *“Buranın ne kadar güzel bir yer olduğunu görüyorsun. Ve sırf siz doğal yaşam zırtı pırtı bilmem nesi açacaksınız diye herkesin, hatta hayvanların bile tadı kaçacak. Hem buradan daha doğal neresi var? Hangi insan doğadan daha doğalını yapabilir (OYY, s.33)?”* Burada doğayı iyi gözlemleyen çocukların tabiatın savunuculuğunu yaptığını söylemek mümkündür. Ormanı sahiplenilen ve koruyan bir tavır takınırlar. *“Madem orman evleriydi ve yıllarca herkese kucak açmıştı, onlar da ormana yardım etmek zorundaydı (OYY, s.96).”* Çevredeki her şey doğal bir süreç içerisinde. Bu sürecin sağlıklı bir şekilde devam edilmesi için doğa tahribatının engellenmesi gerekmektedir. *Doğa, harika bir geri dönüşüm aracıydı. Ancak insan eliyle icat edilen plastikleri geri dönüştüremiyordu (OYY, s.132).”* Projenin gerçekleşmesini engellemek için doğasever dört arkadaş el birliğiyle hayvanların ağzından mektup yazıp tüm evlere dağıtırlar. *“Zarflara kasabadaki herkesin ismini tek tek yazıp ardından evlerin posta kutularına bırakacaklardı. Böylece doğal yaşam merkezinin başımıza açacakları konusunda herkeste küçük de olsa bir bilinç uyandırmayı planlıyorlardı (OYY, s.144).”* Doğal yaşam merkezi adı altında hayata geçirilmek istenen proje için birçok ağaç kesilir ve bunun sonucunda ormanda barınan canlıların yaşamları tehlikeye girer. Burada kasabanın tabiatını korumak için çocukların mücadele ettiğini ve çevresindeki insanları bilgilendirmeye çalıştıklarını söyleyebiliriz.

Yaşam ağında canlı ve cansız birçok varlık bulunmaktadır. Bu yüzden insan hayatı ile diğer canlıların hayatı birbirine bağlıdır. *“Adaya ilk gelenlerin yaptığı en akıllıca iş, buranın asıl sahipleri olan martıları ürkütmemek, onların yaşamını tehdit etmemek olmuş (SAÇ, s.18).”* Doğaya zarar vermeden onunla beraber yaşamayı başaran ada halkı doğayı ciddiye alıp insan ve doğa arasındaki bağı korumaya gayret göstermişlerdir. İlerleyen dönemlerde tabiat öğelerine yapılan müdahale ada halkı tarafından engellenmeye çalışılmıştır. *“Adadaki huzuru bozacak böyle bir saldırıya izin veremezdik. Durup dururken masum hayvanları öldürmek, yumurtalarını kırmak kabul edilemezdi. Ne olursa olsun, bu saldırıya mutlaka engel olmalıydık (SAÇ, s.64).”* Burada doğa yok edilmekten çekinilmeyen bir varlığa dönüştüğünde, tabiatın devamlılığının sağlanması gerektiğini savunanlar tarafından korunmaya çalışıldığı görülmektedir.

Doğa kendini sürekli yenileyebilme gücüne sahiptir. Fakat insan müdahalesi sonucu bu bazen zorlaşabilmektedir. Bu nedenle geri dönüşüm çok önemlidir. *“Çöpe atılmakansa, atıkları dönüştürerek değerlendirmek çok önemlidir. Sizinle bu yıl yine pek çok şey yapacağız. Bunun için lütfen elimize geçen şeyleri öyle hemen pat diye çöpe atmayalım. Tuvalet kâğıdı rulosu, plastik süt kutuları, yoğurt kapları... Hepsi işimize yarayabilir (UT, s.82).”* Burada öğretmenin öğrencilerden atık malzemelerden bir şeyler üretmesi için onlara neler yapabilecekleri hakkında açıklamalar yaptığını anlayabiliriz. Yeşil bir dünyanın varlığı için ormanların dokusunun bozulmaması da kıymetlidir. Ahşaplardan oyuncak yapan bir ustanın ağaçlara bakış açısını bu alıntıyla aktarabiliriz: *“Kurumaya yüz tutmuşları, diğer ağaçların güneş almasını engelleyenleri kesip budarım, dökülmüş ağaç parçalarını toplarım. Doğada o kadar çok kurumaya yüz tutmuş ağaçlar var ki, sır tahtadan bir şeyler yapacağım diye daha onlarca yıl yaşayacak ağaçları kesmek bencillik olur (UT, s.88).”* Burada marangozun çevre, doğa bilincine sahip olduğunu anlamak mümkündür.

Şehirlerde doğal dokunun bozulup betonlaşmanın yaygınlaşmasıyla ormanlık alanlara müdahale edilmeye başlanmıştır. Buyaka Çocuk Evi nehirlerin bulunduğu yemyeşil bir adadadır. Bir inşaat şirketi tarafından satın alınmak istenen adada, gerçekleştirilmek istenen bir proje vardır ve bu projenin çalışanlar tarafından kabul edilmediğini bu alıntıda görmek mümkündür: *“Bay Urban, Buyaka Çocuk Evi’ni, oradaki doğayı, hayvanları, ağaçları yok etmeye hepimiz karşıyız (BÇE, s.53).”* Tabiatı yer alan her öge kıymetlidir. Bu yüzden doğaya olan tavrımız geleceğin devamlılığı için önemlidir.

“Doğa için üretiyorum ama fabrikam doğayı kollamıyor. Yıllar önce bir sürü insana zarar veren silahların üretildiği bir bina benimki. Sonra ben aldım ve bu işi yapmaya başladım. Gelin bu binayı yıkıp yerine kendi dünya görüşüme uygun yenisini yapalım, demişti (BÇE, s.58).” Burada doğayı koruyan ve doğayla uyumlu ürünler üretmek isteyen bir fabrikatörün düşünceleri yer almaktadır.

Doğa ile insan arasında sıkı bir bağ vardır. Doğaya verilmiş her zarar insana da verilmiş sayılır. Doğanın ciddiye alınması gerektiğini bu alıntıyla aktarabiliriz:

“Seslerini yükseltmeye çalışıyorlar, bu gidişin iyi olmadığını, böyle sürerse, bir gün şehir denilen bu uğursuzun bütün dünyayı yiyip yutacağını, sıranın insanlara geleceğini, gelince de, bundan hiç kimsenin kaçamayacağını anlatıyorlarmış, her fırsatta, herkese. (...) Diyorlarmış ki doğanın ölümü, insanın ölümüdür aslında. Yaşatalım, yaşayalım insanca (SKK, s.57)...”

Yaşanan sorunlar karşısında duyarsız kalınmaması gerektiğini ve doğadaki her şeyin birbiriyle bağlantılı olduğunu buradan da anlamaktayız. *“Bir şeyle yapmalıyız, diyordu Zehra akılının bir köşesinden. Bir şeyler yapılabilir elbette, yapmalıyız (SKK, s.138).”* Saklıköye’ye yakın bir yer olan Keltepe’de otel yapımı için dinamitle patlamalar yapılır. Doğanın bu kıyımı karşısında sessiz kalmayan çocuklar bir araya gelir. *“Çınarı kestirmeyeceğiz, ne olursa olsun, dedim. İyi ya. Onlar aşağıda, ellerinde hızarlar... Biz yukarıda, otuz dalda otuz kuş... bekleriz. Bekleriz, dedi Zehra. Onlar pes edene kadar bekleriz biz de (SKK, s.144).”* Burada çarpık kentleşmenin yol açtığı çevresel yıkıma karşı tabiatın devamlılığının korunması için gösterilen duyarlılığı görmek mümkündür. Zehra ve arkadaşları hızar ve baltalarla ağaçları kesmek isteyen bir grup çalışanı durdurmak için ağaçlara tırmanmıştır.

Şehirleşmenin yaygın olduğu yerlerde yaşam süren karakterlerin doğa elemanlarıyla olan etkileşimin köy hayatına göre daha az olduğu görülmektedir. *“Yanı başlarındaki ormanı nasıl tanı mıyorlardı böyle? Bir iki kedi, köpek mi? Orada tilki, geyik, karcaca, yaban domuzu bile var (AGH, s.26).”* Okumak için köyden İstanbul’a gelen Hayal, şehirdeki insanların doğaya uzak olmasına şaşırmıştır. Ormandan, oturduğu mahalleye kadar sürekli bir uğultu duymakta olan Hayal sesin nereden geldiğini anlamak için ormana gitmeye karar verir. *“Bu orman can çekişiyordu! Çamur Mahallesi’ni aylardır uyutmayan ses, hasta ormanın yardım çılgılığıydı! Ölmek istemiyordu orman. Ağaçların bir bir kurummasını, kesilmesini, hayvanların teker teker yok oluşunu görmek istemiyor-*

du. O yüzden uğuldayıp durmuştu geceler ve gündüzler boyunca (AGH, s.97).” Burada Hayal’in acımasızca yok edilen ormanın çektiği acılara ortak olan bir karakter olduğunu anlayabiliriz. Diğer çocuklar da Hayal’in arkasından gelince kesilmiş olan birçok ağaç görürler. “Ne gelirdi elinden bilmiyordu, ama acilen bir şeyler bulmalıydı. Yanındaki ağaca yaklaşıp dokundu gövdesine. Gözlerini kapayıp iç sesini duymaya çalıştı ağacın. Onun tek başına acı çekmediğini, bir insan dokunuşunun ona destek olduğunu duyurmak istiyordu (AGH, s.108).” Ağaçların çılgınlığını duyup onlara yardım için gelen çocuklar orman için birer umuttur. Burada karakterlerin doğayla derin bağlar kurduklarını ve doğaya yardım etmek istediklerini anlamak mümkündür.

Doğayı bir sömürü aracı olarak görme gittikçe yaygınlaşmaktadır. Fabrika atıklarının bilinçsizce akarsulara boşaltılması, tarım yapılırken ilaç ve yapay gübrelerin kullanılması ve betonlaşmanın yaygınlaşmasıyla ağaç kesimlerinin artması eserlerde çokça yer almaktadır.

“İnsanlara yaşadığımız dünya üstüne yeterli bilgi veremiyoruz bence, dedi İsmail Amca. Bu da en başta ailelerin, biz öğretmenlerin ve devletin sorumluluğu elbette... Sonra bir yanlışımız da, sulama yöntemleri nedeniyle pek çok tarım arazisinde toprağın birkaç yılda tuzlanıp verimsizleşmesi, diye hayıflandı (YT, s.60).”

İsmail karakteri çocuklarına doğaya verilen zararların bilincinde olduğunu anlatarak alması gereken sorumlulukları sıralamıştır. Burada yaradılışın dört önemli unsurlarından olan toprağın sömürüldüğünü ve doğaya sahip çıkılması gerektiği vurgulanmıştır. *“Dünyamızın sorunlarını biz çözemedik, ama onlar çözecekler; onlar da çözemezlerse, daha sonra gelenler çözecekler. İnsanlık, bu dünyada böyle akıldışı yaşanamayacağını öğrenecek bir gün (YT, s.60).”* Gençlere doğaya sahip çıkmaları gerektiğini söyleyen İsmail karakteri tabiatın devamlılığının korunması gerektiğine dikkat çekmiştir. Doğanın bir ruhu ve şuuru vardır. Bu yüzden doğaya yapılan her müdahale önem taşımaktadır. *“İnsanoğlu akıllanıyor, ama çok yavaş. Son zamanlarda elektrik elde etmek için rüzgâr tribünleri kurulmaya başlandı. Dağ başına dikiyorsun pervaneleri, rüzgârın gücüyle döndükçe, elektrik üretiyor (YT, s.61).”* Burada yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması gerektiğinden bahsettiğini anlayabiliriz. Yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmek dünyanın geleceği için önemlidir. Petrol, doğalgaz ve kömür gibi fosil yakıtların yerine güneş, rüzgâr ve suyun enerjisinden yararlanmak daha yaşanılabilir bir

dünya ve daha temiz bir doğa için önem taşımaktadır. “*Akan suyun önüne bir türbin koyarak elektrik elde ediyorsun. Ama öyle çok boşa akan suyumuz var ki... Toros Dağları’ndan kopup gelen sular gürül gürül, ama boşa akar Akdeniz’e...(YT, s.57-58)*” Sanayileşme uğruna mahvedilen tabiat yok edilmeden önce bilinç sahibi olmak, gezegeni paylaşan herkes için önem arz etmektedir.

İnsanın doğa üzerindeki hâkimiyetini pekiştirmesi, dünyanın geleceğini de tehlikeye atmaktadır. “*Minnu, tepeye çıkan yokuşun dibinde, dalları kupkuru olmuş Üçağağ-lar’ın yanından geçerken, hep yaptığı gibi, arabasındaki bidonlardan birer kâse su akıttı diplerine. (...) Belki bir gün canlanır, büyükannem Pepa’nın masallarındaki meyve-lerden verirsiniz, kim bilir... diye mırıldandı (GZ, s.14).*” Fantastik bir kurguya sahip olan eser, geleceğin ıssız dünyasından bugüne ayna tutmaktadır. Cam bir kubbenin içine sıkışan şehrin topraklarında hiçbir şey yetişmemektedir. Minnu karakteri umutla dünya-yı yeniden kurmak için tabiatı yeniden diriltmek istemektedir. “*Her seferinde, neden kimsenin bu kuraklığı, kum fırtınalarını, cam kubbeyi değiştirecek bir şey yapmadığını sorup duruyordu kendine (GZ, s.37).*” Minnu meraklı bir kız çocuğudur ve masallarda anlatılan ağaçların, ormanın ve gölün hayalini kurmaktadır. Bunun için de bulduğu tohumları dikmek ister. “*Hem derin bir hendek hem de tohumları ekeceğimiz küçük çukurlar kazmak gerek. Hortum ağaçları filizlendikten sonra bir süre orda geceleyecekler. Bir ay boyunca filizleri kemirgenlerden koruyacaklar (GZ, s.163).*” Doğanın değerini anlayan ve bunun için önlemler almak isteyen karakter, hayvanlarla beraber iş birliği yaparak doğayı yeniden diriltmek istemektedir.

Fabrikaların artışı çevre sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Yaşadığı yere fabrika kurulunca çevre kirliliğinin arttığına tanıklık eden Tekin bu durumdan rahatsızlık duymaktadır. “*Akıllı, duyarlı bir çocuktu Tekin. Çevre kirliliği konusunda gördükle-rinden rahatsız oluyor, küresel ısınmayla ilgili haberleri okuduğunda üzülüyordu. Bu konuda bir şeyler yapamadığı için de çok öfkeleniyordu. Okulda birkaç arkadaşıyla birlikte çıkardığı duvar gazetesinde bu konulara sık sık değiniyorlardı (AÇ, s.19).*” Tekin, çevreye yapılan tahribata karşı duyarsız kalmayıp diğer öğrencilerin de bundan haberdar olmasını sağlamıştır. Serüven ve fantastik bir kurguya sahip olan eserde denizin altındaki Atlantis şehrinin keşfedilmesiyle Atlantis’tekilerin üstün teknolojileriyle çevre sorunlara çözüm aranır. “*Fabrikanın gerçek bir arıtma sistemi kurmadan çalış-masına izin verilmeyeceği de haberler arasındaydı. Çevreci gruplar bu olayın çevre*

sağlığına önem vermeyen kuruluşlara ders olması gerektiğini söylüyorlardı (AÇ, s.30). ” Tekin doğaya zehir saçan fabrikanın atıklarını boşalttığı boruları köpük tabancasını kullanarak kapattıktan sonra, fabrika yarattığı koku yüzünden şikâyet edilir ve ardından kapatılır. “Birimiz beşimiz, beşimiz dünyamız için! Böylece çevreye duyarsız olanlarla savaşıacak olan Çevre Kardeşliği Takımı kurulmuş oluyordu (AÇ, s.33). ” Burada Te-kin’in arkadaşlarının yardımını alarak çeşitli görevlerde yer aldığını söyleyebiliriz.

*“Komutanım dedi Barış, ölü bir akarsu olan Nergislidere’yi yeniden canlan-
dırmak için girişimde bulunduk. Şu anda dere hızla temizlenmekte. Ama derenin
denize açıldığı yere gerdiğimiz ağın önünde tonlarca atık, çevreye zarar verme-
yecek bir yerde gömülmeyi bekliyor. Bu konuyu Deniz Temiz Derneği’nin çö-
zümleyebileceğini umuyoruz (AÇ, s.79). ”*

Eserde her ne kadar kayıp bir şehirden, Atlantislilerden ve ileri bir teknoloji-
den bahsediliyor olsa da yaşanan felaketler günümüzdeki çevre sorunlarını yansıtmaktadır.
Çevre felaketlerine çocuk duyarlılığıyla yaklaşılması da önemli bir boyuttur.

Doğayı sınırsızca ve sorumsuzca kullanma gelecekte yaşanacak felaketlerin ha-
bercisidir. Maden çalışmaları sonucunda sulara karışan kimyasal maddeler birçok canlı-
nın ölümüne sebebiyet vermektedir. “Kamilciğim, balıklar zehirli. Bunu araştırmak için
aldım. Belki balıklara ne olduğunu öğrenirsek yetkililere haber veririz (EAY, s.22). ”
Adaya yaptıkları yolculuk sırasında göldeki balıkların öldüğünü fark eden beş arkadaş,
durumu anlamak için sudan örnek alıp incelemeye götürürler. “Her zamanki gibi pla-
nımız belliydi: Bu adamların yaptıkları şeyi ortaya çıkarıp belgelemek. Sonrasında poli-
se gitmeyi planlıyorduk (EAY, s.30). ” Doğa ve hayvanlar için tehlikeli bir durumun ol-
duğunu anlayan çocuklar tabiat için harekete geçer. “Dinamitlerin patlamamasından
çok varillerdeki kimyasalların toprağa karışmamasına sevindim. Adayı kurtarmış olduk
(EAY, s.80). ” Adaya sonradan gelen iki yabancının mağaradaki altın madeni için patla-
ma yapacaklarını duyduklarında bu felaketi önlemek için çözüm aramaya başlarlar. Bu-
rada çocukların büyük bir çevre felaketini önlemek için kötü adamlara karşı yaşadıkları
macerayı görebiliriz.

Doğayı iyi gözlemlemek ve onu ciddiye almak, doğaya karşı saygıyı da berabe-
rinde getirmektedir. Yaşadıkları dünyayı daha yaşanılır hale getirmek için mücadele
eden çocukları düşüncelerini bu alıntıyla aktarabiliriz: “Yapabileceğimiz bir şey olmalı.
Doğada atık diye bir şey yoktur. Bu taşlarla ne yapabileceğimizi bulmalıyız. Site bahçe-

sinde belki işe yarar. Böylece bir çeşit geri dönüşüm olur. İnsanların doğadan aldığını insanlara verelim de doğa mutlu olsun (PL, s.33).” Doğayı kirletmenin kolay olduğu bu zamanlarda tabiat için çözümler üretmek önemlidir. Doğadaki plastikleri geri dönüştürmek için kendine laboratuvar kuran Demir yanına arkadaşı Pelin’i de alarak gelecekleri için bir şeyler yapmak ister. “Büyüklerden yardım alarak dağın eteğindeki taşları oradan uzaklaştırıp yeşil alan oluşturabilirdik. Plastiksavar laboratuvarındaki kırık kovalara çiçek ekilebilirdi (PL, s.54-55).” Burada çocukların çevre sorunlarına karşı bilinç kazandıklarını görmek mümkündür. Denizdeki atıklarla ilgili çalışmalar yapan bilim insanlarını gören Demir ve Pınar heyecanla onları dinlemeye başlar:

“Şu anda bulunduğumuz bölgenin tabanı tamamen plastik atıklarla dolu. Onları gemiye alıp geri dönüşüme kazandırmaya çalışıyoruz. Denizlerimizin dengesini bozarsak bu bütün dünyayı etkiler. Şu anda bizim ekip Akdeniz için çalışıyor, farklı üç gemideki arkadaşlarımız diğer denizlerimizde çalışıyorlar. Hemen her bölgeye geri dönüşüm sistemleri kuruldu (PL, s.9).”

Doğayı korumaya çalışan çocuklar için etrafındaki insanlar bir rol model olarak yol gösterici görevi üstlenmektedir.

Şehirleşmenin artmasıyla hayvanların yaşam alanları daralmaktadır. Doğaya hükmetme arzusu karşısında doğaya yönelik faaliyetlerin geliştirilmesi tabiatın devamlılığının korunmasında önemli bir adımdır. Şehirde sıkışıp kalan bir martının yardım çağrısına duyarsız kalmayıp onun hayatını kurtarmak isteyen bir çocuğun mücadelesini bu alıntılarla aktarabiliriz: “Tostumu ve ayranımı olduğu gibi bırakıp martıyı kurtarmak için yerimden fırladım (BKM, s.33).” Tabiatta bulunan tüm canlılar kıymetlidir. Burada da bir kız çocuğunun martı için nasıl çırpındığını görebiliriz. “Çay bahçesine götürmek için tutup yerden kaldırdım. Baş ve perde ayakları aşağı sarktı. Vücudunu yokladım. Herhangi bir yerinde yarası yoktu (BKM, s.36).” Bir martının denizde boğulabileceğine inanmayan yetişkinlerin aksine çocuk martı için bir şeyler yapmak ister. “Anneme ne olur, martıyı eve götürelim, dedim. Burada kalırsa bu açgözlü kedi yiyebilir, yeniden denize düşüp boğulabilir, ne olur (BKM, s.36).” Burada çocuğun martıyı iyileştirmek için çaba sarf ettiğini görebiliriz. “Ayakta durmaktan ve bana sürekli satmaktan söz eden İnan Bey’den iyice yorulmuştum. Teşekkür ederim, dedim. O benim arkadaşım ve hasta. Öyle olmasa bile asla satmam (BKM, s.50).” İnsan ve doğa arasındaki canlı bağı

burada martı ile çocuk arasında görmek mümkündür. Doğayla yeniden canlı bir ilişki kurulması ve gezegeni paylaşma çocuk gözüyle aktarılmıştır.

İnsanlar tarafından tarım yapılmak için kurutulan sazlıklar birçok kuş türünün hayatını tehlikeye atmaktadır. Doğanın dinginliğini bozan eylemler sonucunda hayvanlar göç etmek durumunda kalmaktadır. *“Sen insanların bizim için hiçbir şey yapmadıklarını söylemiyorsun umarım, dedi. Çünkü yapıyorlar. Çevresini korumak, biz canlılara iyi koşullar sağlamak için toparlanıp dernekler bile kuruyorlar. Ama bu şimdilik yeterli değil (SK, s.60).”* Burada insanların her ne kadar çevre felaketlerine sebebiyet verildiği bilinse de diğer insanların çaba sarf etmesi kuşların gözünden yansıtılmıştır. Hayvan karakterlerinin kullanıldığı eserde, göç etmek zorunda kalan kuşlara çocukların yardım ettiğini bu alıntıyla aktarabiliriz: *“Bu kâğıtlarda biz çocukların imzası var. Sultansazlığı ve Menderes Deltası’nın ulusal park ilan edilmesi için imza topluyoruz. Bu imzaları büyüklerimize götüreceğiz. Hatta büyüklerimizden de imza isteyeceğiz (SK, s.89).”* İnsanları terk etmeye başlayan kuşlar çocukların çabasıyla yuvalarına geri dönmüşlerdir.

Moderniteyle beraber doğadan kopuşun yaşanması hayvanlara karşı olan tavrımızda belirleyici faktör olmuştur. Köyden şehre göç etmek zorunda olan Aziz için şehir alışmak zor olmuştur. Metroda bir böceği fark eden yolcuların onu ya öldürmek istemesi ya da ondan uzaklaşmak istemesi doğaya yabancılaşan insanları yansıtmaktadır. *“Ya uçarsa, diye dertleniyor Aziz. Ya kaçıp gitmeye çalışırken ayak altında kalıp ezilirse? Yüreği dayanmaz Aziz’in (KPYB, s.65).”* Köyde doğayla iç içe yaşayan Aziz karakteri doğanın her bir ögesiyle canlı bir ilişki kurmuştur. Burada böcek için endişelenmesi köye duyduğu özlemi de yansıtmaktadır. *“Canın küçüğü büyüğü olur mu heç, diyen nenesinin şefkatli sesi geliyor kulağına. Karıncayı bile incitmekten çekinir nenesi (KPYB, s.65).”* Burada karakterin tabiata olan engin sevgisinin çevresindeki modellerle pekiştiğini görebiliriz. Böceğe sahip çıkıp onu doğaya teslim etmek için çaba göstermesi onun özgürlük özlemiyle de özdeşleşmektedir.

İnsan ve doğanın bir bütün olduğu düşüncesinin hâkim olduğu bir ailede büyü-
mek, çocukların doğaya karşı tavrının şekillenmesinde önemli bir faktördür. *“Bazen hastalanıp göç edemeyen kuşlar olurdu. Ayşegül Hanım ve Erdem Bey, bu kuşların bakımını üstlenmişlerdi. Onlar için üniversitenin bahçesinde kulübeler yaptırmışlardı (HK, s.13).”* Anne ve babasının doğal yaşamın korunmasıyla ilgili bir projede yer alma-

sı çocukları olan Elif karakteri için fırsattır. “*Elif, göç edemeyen bu hayvanlara büyük bir tutkuyla bağlanırdı. Bir keresinde küçük bir leyleğin tedavi edilmesini izlemişti. Leyleğe o kadar acımıştı ki, iyileşir iyileşmez arkadaşlarına ulaştırılması gerektiğini düşünmüştü (HK, s.13).*” Doğa öğeleriyle etkileşim hâlinde bulunan karakterin doğa üzerine düşünme alışkanlığı kazandığını söyleyebiliriz. “*Kat kat eteklerinin içinde neler gizliydi neler: Çiçek tohumları, kedi mamaları, şarkı sözleri, mektuplar, kuşyemleri, şiirler... Çiçek tohumlarını sağa sola atar, etek ceplerinde taşıdığı çiçek fidelerini sokakta bulduğu yerlere dikerdi (HK, s.20).*” Burada Elif karakteri gözünden bakıcısı olan Havva aktarılmıştır. Doğayı gözlemlediği kadar etrafındaki insanların doğayla olan ilişkisine de dikkat eden Elif, tabiattaki tüm canlıların kıymetli olduğunu fark etmiştir.

Doğanın bir sesi olduğu gibi bir ruhu ve şuuru da vardır. “*Ağaçların kıpırdaması, hayvanların ses çıkarmaması onların yardıma ihtiyacı olmadı anlamına gelmez. Lütfen unutma Ada, bir ağaca ancak kesilmeden önce yardım edebilirsin. İş işten geçtikten sonra... ne suyu ne de toprağı temizleyebilirsin (AM, s.25).*” Köydeki ormanlık alana açılması planlanan altın madeni için ağaçların kesileceğini duyan Ada, dedesinin endişesine kulak vermektedir. İnsanların ihtiyacından daha fazlasını isteyip doğayı tahrip etme girişimi bir direnişle karşılaşır. “*Ada, dedesi ve onlarca hayvan el ele tutuşarak büyük bir canlı zinciri oluşturmuş, şantiye sahasına giden yolu kapatmışlardı (AM, s.37).*” Burada yaşanan olaylar karşısında sadece insanların değil hayvanların da sessiz kalmadığını görmek mümkündür. Toprağını, suyunu ve ağacını korumak için el ele tutuşan canlıların öyküsünün anlatıldığı eserde bir şeylerin yapılması gerektiği vurgulanmaktadır. Bir başka eserde de belediyenin yapacağı bina için ağaçların kesileceğini duyan mahalle halkı buna karşı çıkar. “*Parkımızdaki ağaç nöbeti birkaç gün sürdü. Mahalledeki herkes sırayla ağaçlarını bekledi. Bir imza kampanyası da başlatılmıştı. Sonunda sonuç alabildik, parkla ilgili düzenlemeden vazgeçildi. Ağaçlarımızı kurtarmayı başarmıştık (ABNME, s.42).*” Burada doğa karşısında insanın sorumluluğunu görmek mümkündür. Ele alınan eserlerde genel olarak doğal kaynakların insan müdahalesiyle hızla tüketilmesi, fosil yakıtların tüketimi, şehirleşme ve benzeri eylemler karşısında doğayla paylaştığı yaşam alanına saygılı bir tutum sergileyen karakterlerin eylemlerinden söz etmek mümkündür.

3.2.3.2. Ekolojik Denge

Tabiatta bulunan her öge yaşam döngüsünde kendisine yer bulmaktadır. Öyle ki insan ve doğanın bir bütün olduğu bu alıntıyla aktarılabilir:

“Sezen’e göre: insanlar hayvanları ve bitkileri, hayvanların bazıları bitkileri bazıları diğer hayvanları yiyor. Üstelik hiçbir şey yemediğimizi sandığımız zaman bile, aslında oksijen yiyoruz. Ama iyice düşünersek, bu o kadar da kötü bir şey değilmiş. Çünkü yediğimiz şeyle bir oluyormuşuz. İşte, hepimiz tek bir şeyin parçasıyız derken, bunu söylemek istiyormuş (NNA, s.263).”

Burada doğada var olan bir ekosistemden söz edilebilir. İnsan doğayla beslenen ve onunla gelişen bir varlık olduğu için doğanın varlığı insanlar için önemlidir. Aynı şekilde yaşam ağındaki canlı ve cansız tüm varlıkların yaşamı birbirine bağlıdır.

Tüm canlı türleri hayatta kalmak için belirli besinlere ihtiyaç duyar. Bu yüzden insanlar doğadan yararlanırken tabiatın devamlılığına da dikkat etmelidir. *“Mecbur kalmadıkça da tüm meyveleri yemiyor, geride birkaç tane mutlaka bırakıyorum. Bu da kalan meyve ve sebzelerin, arılar ya da kuşlar sayesinde tozlaşarak ya da çekirdekleri toprağa düşüp tohumlanarak bir sonraki sene de ürün vermesi demek oluyor (OYY, s.42).”* Toprağın doğurganlığını yitirmemesi için meyve ve sebzelerin çiçeğine ya da çekirdeğine ihtiyaç duyduğundan bahsedilmektedir. Doğada belli bir denge ve sistem mevcuttur. *“Doğa, kendi ürettiği şeylerin artığını kendi kendine yok ediyor, kimsenin başına dert olmuyordu. Zaten doğanın dilini çözüp onunla konuşmaya başladığında o sana asla zarar vermezdi (OYY, s.132-133).”* Tüm canlı türlerinin hayatta kalmaya çalışırken aynı zamanda çevreyle de uyumlu bir ilişki içinde olması gerekmektedir. Bu yüzden insanın doğadan yana tavır takınması yeşil bir dünya yaratma yolunda da önemli bir adımdır.

Doğa kendi içinde birçok kural barındırmaktadır ve bu kuralların işleyişi ekolojik dengenin temelini oluşturmaktadır. Ekolojik sistemin bir parçası olan hayvanlar ve bitkiler diğer canlıların yaşamlarını da etkilemektedir. *“Bu üç koy dışındaki kıyıları martılara ayrılmıştı. Onların yaşam alanlarına hiçbir zaman girmedik. Bu kıyılarda martılar yumurtlar, kuluçkaya yatar, yavrularını korur, insanlara hiç yaklaşmayan yaban bir tür olarak yaşamlarını sürdürürdü (SK, s.32).”* Burada insanların martıların yaşamlarına müdahale etmediklerini ve onlara saygı duyduklarını görmek mümkündür. *“Tahta*

oyuncaklar yapmak için ağaçları değil, daha çok kalın dallarını keserdim; ağaç kestiğim zaman ise bunu, doğanın dengesini bozmadan yapmaya özen gösterirdim (UT, s.99).” Burada ise doğanın ciddiye alındığı ve müdahale ederken dahi dikkatli davranıldığı gözlenmektedir.

Tabiatı her şeyin bir zamanı, bir mevsimi vardır. Canlıların gelişimlerini sürdürebilmeleri için gerekli olan şartlar bütünü sağlanması gerekmektedir. *“Ve mevsimi geldiğinde, her şey olacağına varırdı nasıl olsa. Zeytin yüklü dallar olgun zeytinlerin ağırlığını taşıyamaz olur, eğilir; mandalinalar, portakallar olgunlaşır (...) (SKK, s.91-92).”* Her şeyin bir düzen içinde var olduğunu ve buna bağlı olarak da doğanın bir takvimi olduğunu bu alıntıda görmek mümkündür.

Doğada yaşam sürdüren her canlı yaşamını bir başka canlıya borçludur. Bu yüzden doğada var olan canlanış da dünyadaki tüm canlıları etkilemektedir. *“Bak Kerem, buralar Uludağ’ın yamaçları; kışın dağda biriken karlar, bahar gelince eriyip bu dere-leri oluşturuyor. (...) Bu yamaçlarda, vadilerde bütün bitkiler de suların coşkusuyla kendinden geçerler. Kestane ağaçları o denli yükselir ki, aşağıdan bakan biri üst dalları ayırt edemez (YT, s.40).”* Yaradılışın dört önemli unsurlarından biri olan su doğanın yeniden canlanışını sağlamaktadır. Yeryüzünde ısınan hava yükselip yağış bırakır ve ardından su tekrar toprağa karışır. Burada aynı zamanda doğada var olan bir döngüden de söz edilmiştir. Bir başka eserde suyun etkisiyle canlanan bitkiler şöyle aktarılmıştır: *“Hendeklere dolan yeraltı sularını ara ara hortum fidanlarına verecekler, ağaçların boyu uzadıkça, yağış olasılığı artacak; hatta kim bilir, toprağın altında yıllar yıllar öncesinden korunaklı kalmış bambaşka tohumlar için her damla yağmur belki mucize görevi görecek (GZ, s.173).”* Canlıların hayatta kalmasında ve yaşamlarını sürdürmesinde su kıymetli bir etkidir. Aynı şekilde diğer canlıların varlığı da bu döngüde bir zincir niteliği taşımaktadır.

Kış aylarında havaların soğumasıyla besin bulmakta zorluk çeken kuşlar güneye doğru göç etmek durumunda kalırlar. Ekolojik denge için önem taşıyan göçmen kuşlar böcekleri yiyerek sayılarını da dengede tutmaktadır. *“Yaban ördeklerinin hayatı kıtalar arasında sürüp giderdi. Onların yolculuğu hep sıcak ülkelereydi. Ne zaman rüzgârla başlasa, hava serinlese sürüler halinde upuzun bir göç yolculuğuna çıkarlardı (YÖAGY, s.7).”* Göçmen kuşlar yılın belli zamanlarında sıcak ülkelere göç etmektedir. Burada da

yaban ördeği sürüsünün göç yolculuklarının başladığını görülmektedir. Bir başka eserde göç şöyle aktarılmıştır: *“Kuzeyde kış başlayınca, besin bulmaları zorlaşıyor. O yüzden güneye, daha sıcak bölgelere göç ediyorlar, diye açıkladı (HK, s.12).”* Doğada var olan besin zinciri bazı canlıları av haline getirirken bazılarını avcı konumuna getirmektedir. Sırtlanların kumsala gelip diğer küçük hayvanları yemek istediğini öğrenen ve bu durumdan rahatsız olan Elif’e annesi şu açıklamayı yapar: *“Karınlarını doyurmak için ormandan geliyorlar. (...) Biz onların evine geldik, onlar bizim evimize değil. Bu kumsal onların beslenme alanları, tabii gelecekler (HK, s.61).”*

Ağaçların yeryüzünde birçok önemli işlevi vardır. Bunlardan biri ürettikleri oksijen miktarıdır. *“Ağaçların çok olduğu bölgelerde atmosferdeki oksijenin bol olmasının nedeni budur. Ağaçlar adeta bir filtre görevi görerek havayı temizler. Ağaçlar kesilirse küresel ısınma hızlanır (ABNME, s.27).”* Ağaçların havadaki karbondioksiti alıp oksijen verdiğini ve havayı temizlediğini anlaşılmaktadır. Ağaçların tabiattaki bir başka özelliği ise erozyonu önlemesidir. *“Ağaçlı bir arazide erozyon olmaz. Bunun nedeni ağaç köklerinin toprağı tutmasıdır. Toprak hem hava koşullarından (rüzgâr ve yağmurdan) doğrudan etkilenmez, hem de onu tutan kökler sayesinde yerli yerinde kalır (ABNME, s.30).”* Birçok canlıya da ev sahipliği yapan ağaçlar dünyamızı ayakta ve dengede tutan önemli değerlerdendir. Bu alıntılarda insan, hayvan ve bitkilerin doğada hayatlarını devam ettirebilmeleri için birbirlerini tamamlamaları ve uyum içinde yaşamaları gerektiğini anlamak mümkündür.

3.2.3.3. Ekolojik Dengenin Bozulması

Geçmişten günümüze değişen çevre algısı insanı doğadan üstün tutmaktadır. İnsan ve doğa arasındaki üstünlük savaşı artan çevre sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Hayvanların yumurtlama alanlarına yapılan inşaatlar hayvanların yaşam döngülerine müdahale ettiği gibi ekolojik düzene saldırı niteliğindedir. *“Meğer denizkaplumbağaların yumurtladığı yerlere de inşaat yapılmıyormuş! Çok üzücü. İnsanlar sandığımdan çok daha korkunç yaratıklar (NNA, s.262)!”* Zamanı geldiğinde kendisinin yumurtadan çıktığı kumsala gidip gece karanlığında yumurtalarını bırakan kaplumbağaların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olan şartların sağlanması gerekmektedir. Fakat burada şehrin doğal dokusunun bozulup betonlaşmasıyla kaplumbağaların yaşamlarına müdahale edildiğini görmek mümkündür.

Doğanın kendi içinde bir dengesi vardır. Bu dengenin bozulması, zarar görmesi sonucu pek çok canlı bulunduğu yerden başka yerlere gitmek zorunda kalmıştır. *“Aldıkları istihbarata göre yanan ormanlık alanlardaki baş gösteren kıtlık sebebiyle kurtlar kasabaya inmişti. Herkesin ahırını, hayvanını koruması gerekiyormuş. Kurtlarla savaşmaya gelmezmiş, hayvan aç olmasa zaten inmezmiş köye (OYY, s.108).”* Ormanlar kendi içinde bir ekosistem barındırmaktadır. Ağaçların kesilmesi veya ormanda çıkan yangınlar pek çok canlının besin kaynağını da yok etmektedir. Bunun yanında artan kentleşmenin hayvanlar üzerindeki etkisi sincapların ağzından şöyle aktarılmıştır: *“Zamanla burası birçok insan ve tatile gelenlerin kalması için yapılmış evlerle dolacak. Çocuklarınız şimdi bile kirpi görünce dinozor görmüş gibi şaşırıyor. Sopayla dürtüp tekmeliyorlar. Okulda hayvanları sevmeleri ve korumaları gerektiğini anlatıyorsunuz. Allah aşkına söyler misiniz, bizi tanımazlarsa nasıl sevecekler (OYY, s.159)?”* İnsanların doğaya yön verme çabası ve tabiatı dizginlemeye çalışması onları yeşilden uzaklaştırdığı gibi canlı çeşitliliğinin de tehlikeye girmesine neden olmaktadır.

İnsanların doğaya hükmetme arzusu ve maddeci tutumu doğanın dengesini bozan birçok eylemi gerçekleştirmesine neden olmuştur. Medenileşme adı altında yapılan tahribatlar kısa zamanda ekolojik sistemi çökertmiştir. Adada huzurlu bir yaşam süren halk, adaya yeni gelen başkan ile kötü günler yaşamaya başlar. *“Adanın en güzel plajları bu vahşi yaratıklara teslim edilemezdi. Martılar adadaki herkesin düşmanıydı. Bu yüzden martılara karşı bir savaş başlatılmalı ve bu yaratıklar adadan sonsuza dek kovulmalıydı. Medeniyet, insanın doğayı istediği gibi denetim altına alması demektir (SAÇ, s.80).”* Burada ekolojik sistemin bir parçası olan martıların bir tehdit unsuru olarak algılanıp onlara karşı savaş açıldığı görülmektedir. Çevreyi kirletmesi ve saldırgan tavırlarının var olması gerekçesiyle başkan martıların öldürülmesi gerektiğini ada halkını ikna etmeye başlar. Ada halkı istemeye istemeye ellerine silahları alıp sahile inerler. *“Martılar yine çılgık çılgık uçuyorlardı. Yumurtalarını bırakıp bir an havalandıktan sonra içgüdüleriyle geri dönüyor ve silahlardan çıkan kurşunlarla vuruluyorlardı. Geride uçuşan tüyler bırakarak denize düşüyorlardı (SAÇ, s.111).”* Martı saldırılarının devam etmesi sonucu başkan farklı çözümler aramaya gider ve adaya tilkilerin getirilmesini savunur. *“Tilkiler martı yumurtalarını çalar, onları yer ve böylece martı nüfusunun azalmasını sağlayabilirdi. Adada hiç tilki bulunmaması, martıların bu kadar çoğalmasına neden olmuştu (SAÇ, s.134).”* Eserde ekolojik dengeyi başından sonuna ka-

dar savunan tek karakter Yazar olur. *“Artık adalılar tarafından iyice arabozucu olarak damgalanan dayımın ‘Ama ekolojik denge...’ falan diye söylenmesini kimse dinlemedi, birkaç kişi onu düşmanca gözlerle süzdü (SAÇ, s.135).”* Ekolojik dengeye yapılan müdahale sonucu Doğa Ana insanlardan intikamını yavaş yavaş almaya başlar. Bu defa martıların azalması ekolojik dengeyi iyice bozduğundan yılanların çoğalmasına neden olur. Bu durum yazar tarafından şöyle aktarılmıştır: *“Arkadaşlar, anlamıyor musunuz, yılanlar, ekolojik dengeyi bozduğunuz için bu kadar arttı. Çünkü eskiden martılar yılanları avlıyordu. Bu yüzden adadaki yılan sayısı belli bir düzeyde kalıyordu. Hatta biz bu zehirli türden olanlara hiç rastlamıyorduk (SAÇ, s.154).”* Burada adalıların martıları yok etmenin cezasını çektikleri görülmektedir. Bu defa hızla çoğalan tilkilerin sayısını azaltmak için adaya uzman getirilir. *“Eeeesi var mı, adada leylek olsa yılan kalmaz. Peki, uzman adaya leylek mi getirecek? Nasıl başaracak ki bunu (SAÇ, s.168).”* Göç yolları üzerinde leylekler için hazırlanan yuvalar leyleklerin adaya gelmesini sağlamadığı için de bu sefer de başka yollar aranmaya başlanır. *“Tilkiler ormanın kuytuluklarında rahatça saklanabildikleri için onları vurmak çok güç oluyordu. Onları dışarı çıkarmaya zorlamak için, ormanda kontrollü bir yangın çıkartılacaktı (SAÇ, s.183).”* Rüzgârın etkisiyle kontrolden çıkan yangın tüm adayı sarmıştır. Bu durumdan zarar görmeyen ise sadece martılar olur. Burada da doğanın insanlara verdiği cevabı görmek mümkündür. İnsanların martıların yaşamına ve doğada var olan dengeye müdahalesi domino etkisi yaratarak diğer canlıların da yaşamını etkilemiştir. İnsanların doğaya müdahale etme çabası başarıya ulaşmadığı gibi doğa insan karşısında zafere ulaşmıştır.

Doğa üzerinde düşünme alışkanlığı kazanamayan insan tabiatı yok etmekten çekinmemiştir. Artan şehirleşmeyle hayvanların yaşam alanları da daraltmaktadır. *“Yağmurlar yağmaz oluyormuş böylece. Güneş gülümsemez. Otlar yeşermez, çiçekler açmaz. Dallar yapraklanmaz oluyormuş (SKK, s.66).”* Burada ekolojik düzene yapılan saldırı sonucunda bitki örtüsünün tahrip edildiğini görmek mümkündür. Köylerine yakın bir yerde otel yapılmaya başlandığı için sürekli patlama sesi duyan çocuklar korku ve endişe içinde Keltepe’yi seyretmeye başlarlar. Eserde kontrolsüzce kesilen ağaçlar çocukların gözünden şöyle aktarılmıştır: *“Bir sincap, ölü yavrusunun başında ağlıyordu. Bir karınca yuvasını arıyordu. Yaşlı bir kaplumbağa, bir tutam ot peşinde, güneşten kavrulan çırılçıplak toprakta sürüklüyordu ayacıklarını (SKK, s.104).”* Çarpık kentleşmenin yol açtığı çevresel yıkım biyoçeşitliliğin de zarar görmesine neden olmaktadır. Bir baş-

ka eserde ormanlara yapılan sınırsızca müdahale şöyle aktarılmıştır: “*Tepelerinden uçup giden kuşlar buralara gelmez olmuştu artık. Ya öteler? Ormanın içlerine doğru sokulan binalar yüzünden yüzlerce ağaç kesilmişti. Daha da devam edeceklerdi kesmeye (AGH, s.229).*” Aşırı kentleşmeyle acımasızca yok edilen ağaçlar ekolojik denge için önemli bir halkadır. Daha önce de belirtildiği gibi ormanlar kendi içinde bir ekosistem barındırır. Ormanların yok olması havadaki oksijen miktarın azalmasına, hayvanların yaşam alanlarının daralmasına, yağışların azalmasına ve daha birçok çevre felaketinin yaşanmasına neden olmaktadır.

Tabiata karşı tavrımız geleceğimizi şekillendirmede önemli bir etkidir. Ekolojik dengeye yapılan her müdahale yarınlar için de yeni bir tehdit yaratmaktadır. Geleceğin ıssız dünyasına ayna tutan eserde yitirilen güzellikler şöyle aktarılmıştır: “*Şimdi bir tek biz varız. Ne göl ne kuşlar kaldı. Bir gölde yüzmek kim bilir nasıl bir histi, dedi (GZ, s.35).*” Burada insan eliyle talan edilen doğal yaşamın yıkıcı sonuçlarının aktarıldığını görebiliriz. Fantastik bir kurguya sahip olan eser gelecekte insanları bekleyen tehlikeleri gözler önüne sermektedir. “*Kara su bu, dedi Gudi. Eskiden Hebe Gölü’nün derinliklerinde yaşayan zararsız su yılanlarıydı bunlar. Sular kirlenince bu hale geldiler (GZ, s.80).*” Sardunlular’ın doğayı sınırsızca kullanımı sonucunda kirli ve hatta zehirlenen sular orada yaşayan hayvanların genetiğini de bozmuştur.

Ekolojik dengedeki en ufak değişiklik büyük felaketlere yol açmaktadır. Kalkınma ve gelişme adı altında kurulan fabrikalar toprak ve su ekolojisini etkilemektedir. “*Birkaç ay sonra ne alabalık kaldı derede ne de kıyısında açan mis kokulu nergisler... (AÇ, s.7).*” Serüven kurguya sahip olan eserde, yaşadığı yere fabrika kurulması sonucu çevre kirliliğiyle tanışan Tekin denizin altında yaşayan Atlantis halkıyla tanışır. “*Balık-lara atılan tonlarca yem nedeniyle denizin dibini kalın bir balçık tabakası kaplamıştı. Oradaki pek çok canlı türü yok oluyordu (AÇ, s.39).*” Burada denizin altındaki oksijenin azalmasıyla canlı çeşitliliğinin tehlikeye girdiğini anlamak mümkündür.

Doğal kaynakların ihtiyaçtan fazla tüketilmesi tabiatın devamlılığın korunmasını engellemektedir. İnsanların doğa için kendi çözümlerini bulmaları ekolojik dengeye zarar vermektedir. “*Doğanın kendi doğası bozulunca ormanın ekosistemi de bozulmuş. Yiyecek bulamayan tilkiler, ayakkabılarını yiyecek sanıp evlere gelmeye başlamış (PL, s.41).*” Burada habitatlarının zarar görmesiyle bulunduğu yerden başka yerlere yiyecek

bulmak için giden hayvanları görmek mümkündür. Bir başka eserde göç yolculuklarında kuşların çektiği zorluklar şöyle aktarılmıştır: “*Göçmen kuşların göç yolları insanların yanlış yaptıkları inşaatlardan yüzünden sürekli değişiyordu (YÖAGY, s.42).*” Burada betonlaşan şehirlerin göçmen kuşların göç yolculuğa etkilerini görebiliriz. “*Her ne kadar gökyüzünderken kendilerini yeryüzünde olduğundan daha güvende hissetseler de aşağıda yaşananlar gökyüzünü de etkiliyordu (YÖAGY, s.51).*”

Çevre ile uyumlu bir ilişki kuramayan insanlar tabiata zarar vermekten çekinmemektedir. “*Bu doğanın öfkesi. İnsanlar, eğer şu dağlardaki ağaçları kesip, yakıp yok etmeselerdi, başlarına bu durum gelmezdi. Çünkü ağaçların yaprakları ve kökleri suyu tutar, selin oluşmasına engel olurdu (SK, s.59).*” Burada insanların kontrolsüzce ağaç kesmesi sonucunda doğanın tepkisini görmek mümkündür. Kuşların gözünde insanların toprağa olan tavrı şöyle aktarılmıştır: “*Biz tarladaki böcekleri yiyerek besleniriz. İnsanlarsa o böcekleri yok etmek için zehirli tarım ilaçları kullanmışlar. Bu ilaçlardan haberi olmayan akrabalarım, zehirlenmiş olan o böceklerle beslenmeyi sürdürmüşler. Sonunda da hepsi yaşamlarını yitirmiş, dedi ve sustu (SK, s.64).*” Kullanılan tarım ilaçları domino taşı etkisi yaratarak önce toprağa sonra da hayvanlara zarar vermektedir. Ekolojik hiyerarşinin herhangi bir alanında yapılan küçük bir müdahale, biyosferi tamamıyla etkilemektedir. Bunun yanında besin zinciri ekolojik dengenin önemli detaylarından biridir.

3.3. Coşku Aracı Olarak Doğa

Doğayla yakından kurulan ilişki ona karşı ilgi, merak, hayal ve mutluluk gibi duyguları arttırmıştır. Doğanın sesine kulak veren insan doğadaki canlılığına da tanıklık etmiştir.

3.3.1. Doğa Sevgisi

Muazzam bir sisteme sahip olan doğayla geçirilen süre ona karşı ilgiyi de arttırmaktadır. Toprakla olan etkileşim de tabiata olan sevgiyi pekiştirmektedir. “*Babam bahçesine körkütük âşık. Bütün gün maydanozlara, domateslerle, salatalıklarla, biber ve taze soğanlarla konuşuyor. Sabahları dışarı çıktığında, ‘Nasılsınız bakalım fıstıklar?’ diye sesleniyor onlara (NNA, s.271).*” Burada doğada yaşanan canlılığın ve üretkenliğin etkilerini görmek mümkündür. Toprakla kurulan canlı ilişki başka bir eserde şöyle aktarılmıştır: “*Toprakla ilgili her şeyi sever. En çok hoşlandığı da, toprakta yalı-*

nayak yürümek ve tabanlarını çimenlere gıdıklatmaktır (Mİ, s.31).” Bahçe işleriyle ilgilenmekten mutluluk duyan bir karakter olan Bostancı doğayla gelişip onunla iyileşmeye gayret göstermektedir. Toprakla kurulan canlı ilişki tabiat sevgisini de beraberinde getirmiştir.

Tabiatın insanla olan sıkı bağı, insanın tabiata olan tavrını belirlemektedir. Ormanda vakit geçirmekten mutlu olan çocuklar doğaya karşı sahiplenici bir tutum sergiler: “Örgüden de anlardı, bahçe ekmekten de, hayvanların bakımını yapmaktan da. Hatta kendini çiçeklerim mutluluğundan sorumlu bakan ilan etmişti (OYY, s.23).” Doğayla yakın ilişkiler kurmak, doğa üzerine düşünmeyi ve doğanın ciddiye alınmasına temel oluşturur. “Gökçen, Hazal’ın ses tellerinin hakkını veren çığlığından ve ağacın üstündeki sincabın güzelliğinden şaşkınlıkla bakakaldı. Onlarca belgesel izlemişti ancak kendi gözleriyle görmenin bu kadar büyüleyici bir duygu olabileceğini düşünememişti (OYY, s.30).” Doğanın içinde büyüyen çocuklar doğayı gözlemleme fırsatı da bulmuştur. “Orman onun için bir sığınak. O buradaki ağaçların gölgesinde büyüdü (OYY, s.33).” Çocukların ormanla iç içe olması tabiatla vakit geçirmesi ona karşı nasıl davranması gerektiğini de öğrenmesini sağlar.

Doğaya yön verme çabası yerine onunla bütünlük kurulması, çevreyle uyumlu bir ilişkinin inşa edilmesini sağlamaktadır. Şehirden uzak bir kasabada yaşayan teyzelerinin vefatı sonrasında miras olarak bırakılan elma ağaçları doğaya duyulan engin sevginin de göstergesidir. “Orayı ne kadar çok sevdiğini en az benim kadar iyi biliyorsun. O elma ağaçları, o eski ev onun her şeyiydi (UY, s.27).” Tabiatla var olan her canlı kıymetlidir. Bu yüzden birlikte yaşamayı öğrenmek ve gezegeni paylaşmayı öğrenmek elzemdir. Yolda kanadı kırılan bir kanaryayı gören karakter kanaryanın ona korkuyla baktığını görünce onu alıp veterinere götürmeye çalışır. “Şiiışt.. Sakin ol. Sana bir kötülüğüm dokunmayacak, dedi Bay Gereç yumuşacık sesiyle (BÇE, s.113).” Burada karakterin kanaryaya olan sevgisini görmek mümkündür. “Kanaryaya baktı dikkatlice, nefes alıp veriyor mu, diye kontrol etti, alıyordu. Bunu fark ettiği anda birazcık da olsa içi rahat etti (BÇE, s.114).” Kanarya için endişelenen karakter ona koruma hassasiyetiyle yaklaşmıştır. Başka bir eserde bu durum şöyle aktarılmıştır: “Avucundaki kuşu dudaklarına yaklaştırıp fısıldadı: ‘Talih yüzümüze güldü, kardeş’ dedi, sanki bir kuşla değil de bir insanla, bir akranyla konuşur gibi. ‘Anamız sağ olsun, yararı saracak şimdi senin (SKK, s.44).” Burada karakter ile kuş arasında iletişim olduğunu görmek müm-

kündür. Doğanın insanla olan sıkı bağı ona karşı minnet ve sevgiyi de beraberinde getirmektedir. Bir başka eserde de kanadı kırılan ördeğe yardım eden insanlar bu alıntıyla ifade edilmiştir: “*Sert ve nasırlı parmaklarını kuşun kanadında gezdiren adam, kanadın nereden kırıldığını bir dokunuşta anladı. Sonra kırık kanada bir şeyler sürmeye başladı. O sürdükçe acısı azaldı Paytak’ın. Çocuk da bir yandan başını okşuyordu yaralı ördeğin (YÖAGY, s.84).*” Doğaya verdiği zararlar nedeniyle insanların kötü olduğunu düşünen yaban ördeğinin insanların yardımı karşısında şaşırmıştır. Bu yönüyle diğer eserlerden farklılık gösterir. Anne ve babası göçmen kuşlarla ilgili projede çalışan Elif, ailesiyle vakit geçirdikçe kuşlara olan ilgisi de artmıştır. “*Elif göç edemeyen bu hayvanlara büyük bir tutkuyla bağlanırdı. Bir keresinde küçük bir leyleğin tedavi edilmesini izlemişti. Leyleğe o kadar acımıştı ki, iyileşir iyileşmez arkadaşlarına ulaştırılması gerektiğini düşünmüştü (HK, s.13).*” Doğa unsurlarıyla olan etkileşim arttıkça ona karşı olan sevgi ve fedakârlık da aynı oranda artmıştır.

Kentleşme nedeniyle birçok hayvanın yaşam alanı daralmıştır. Şehir yaşamının telaşında kısıp kalmış martıların imdadına çocuklar koşmaktadır. “*Benim derdim, ayrılan ikizden çok denizdeki martıydı. Merakla itfaiyeye mi, yoksa sahil güvenliğine mi haber verelim, diye sordum (BKM, s.16).*” Burada denizde boğulmak üzere olan bir martının hayatını kurtarmak isteyen bir çocuğun ilgisini görmek mümkündür. Daha sonra martıyı bir bisküvi kutusuna koyup eve getiren çocuk iyileşene kadar balkonda ona bakar ve ardından özgür bırakır. “*Denize bıraksam, yine boğulabilir. Sokağa salsam kediler, köpekler parçalayabilir ya da arabalar ezebilir. Hem karnını nasıl doyuracak? Aklıma balıkçılar çarşısı geldi. Orada balıkçıların attığı balık artıklarından beslenen bir sürü martı var. Benim martım da onlara katılır, karnını doyurur (BKM, s.82).*” Burada çocuğun martıya karşı sahiplenici tutumunu ve sevgisini görmek mümkündür. Martının hayatının kurtarmak için çabalayan çocuk martı ile derin bir bağ da kurmuştur. Bir başka eserde şehir hayatında sıkışıp kalan bir böceği metrodan kurtarmak için çırpınan bir çocuk şöyle aktarılmıştır: “*Ya uçarsa, diye dertleniyor Aziz. Ya kaçıp gitmeye çalışırken ayak altında kalıp ezilirse? Yüreği dayanmaz Aziz’in (KPYB, s.65).*” Son durağa kadar böceği koruyan çocuk sonunda böceği tekrar ait olduğu yere, yeşile kavuşturur.

Muazzam bir sisteme sahip olan doğa içinde pek çok güzellik barındırmaktadır. “*Adanın muhteşem doğasında küçük sürprizler gizliydi. Sabahları denizin üstündeki*

bembeyaz sisi, akşamüstü çıkan hafif rüzgârın fısıltısını, martı çığlıklarını nasıl anlatmalı? Ya her sabah sislerle sarılmış ve havada asılıymış gibi duran ikiz adanın büyülli görüntüsünü (SAÇ, s.12)?” Burada şehirden uzak bir adada yaşam süren karakterin doğadan aldığı hazzı ve ona karşı duyduğu sevgiyi görmek mümkündür.

Tabiatın bir parçası olan ağaçlar hem bereketin hem de baharın habercisidir. Bu yüzden doğadaki canlanış diğer varlıkları da etkiler. *“Bu yaz erik verir, deyip seviniyorlardı. Ağaç da bir evladıydı onların. Her bir tomurcuğuna öyle sevinmişlerdi (AGH, s.33).”* Ağaçlarla kurulan yakınlık, bağlılıkla sonuçlanmıştır. *“Yanındaki ağaca yaklaşıp dokundu gövdesine. Gözlerini kapayıp iç sesini duymaya çalıştı ağacın. Onun tek başına acı çekmediğini, bir insan dokunuşunun ona destek olduğunu duyurmak istiyordu (AGH, s.108).”* Kesilen her ağaçla canı yanan karakterin ağaçlarla kurduğu ilişki, tabiatla yakınlaştığının göstergesidir. Burada ağaçlara duyulan engin bir sevginin varlığından söz etmek mümkündür.

3.4. Şehirleşme

1950’li yıllardan sonra başlayan kentleşme hareketi tarımda makineleşmenin başlamasıyla hız kazanmıştır. Köyden kente artan göç kentlerdeki nüfus miktarını artırmış ve plansız yerleşim alanlarının ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bununla birlikte doğaya yapılan müdahaleler de artmaya başlamıştır.

3.4.1. Çarpık Kentleşme

Modernleşmenin ve teknolojinin getirdiği konforlu yaşam doğadan kopuşu her geçen gün arttırmaktadır. Rant uğruna gelişigüzel yapılan inşaatlar da doğayı yok etmenin eşiğine getirmiştir. *“Kulağımıza geliyor, bir sürü inşaat planı varmış. Herkes bunları konuşuyor. Tepenin diğer yanına dev bir site yapacaklarmış. Bir de çok büyük bir otel (NNA, s.35).”* Burada betonlaşmanın artmasıyla doğal alanların yerini inşaatlara bıraktığını görmek mümkündür. Çekici faktörleri nedeniyle sürekli göç alan şehirler birçok sorunun merkezi haline gelmiştir. *“Büyük şehrin, insanı sarıp sarmalayan, beynini pelteleştiren o gürültü patırtısı, kornalar, insan sesinden çağılayanlar, kafelerden dışarıya taşan gürültülü müzikler, simit yemekten delirmiş şehir martılarının çığlıkları, binlerce makineden, klimadan çıkan homurtular, cızırtılar... hiçbiri yoktu burada (NNA, s.43).”* Köyden kente yaşanan yoğun göç, şehrin doğal dokusunu bozduğu gibi birçok çevre felaketinin yaşanmasına da neden olmuştur. Eserde kentin lüks yaşamını

geride bırakmaya çalışan bir ailenin doğaya yönelişi ele alınmaktadır. Şehirdeki yaşamın insani değerleri nasıl erozyona uğrattığı şöyle aktarılmıştır: *“Babasının bir duvarcı ustası olduğunu açıkça söyleyen biriyle arkadaşlık etmekten hoşlanmazdı Seval. İstanbul’daki arkadaşları hep zengin insanlardı. Ve zengin insanlar, aile geçmişlerini bile değiştirebilir, manav torunluğundan paşa torunluğuna terfi edebilirdi (NNA, s.81).”* Şehirdeki yaşam doğayı birçok yıkıma uğrattığı gibi insanların değerlerini de yıkıma uğratmıştır. İnsanların birbirleriyle olan kopuk ve mutsuz ilişkileri şehrin yarattığı kargaşa ile insanları hiç olmadıkları bir kişiliğe bürümüştür. Doğadan ve yeşilden uzak yaşam sürmenin insan ilişkilerine de yansıdığını söyleyebiliriz. Betonlaşma ve plansız genişleme çalışmaları her gün doğanın bir parçasını yutmaktadır. *“Beton canavarları. Dev bir site yapmayı planlıyorlar bu cennet köyde. Her yere beton ve asfalt döşemek istiyorlar. Kirpiller, tavşanlar, tilkiler, kuşlar hepsi kaçıyor. Hayvanlar tehlikeyi çok önceden hisseder (NNA, s.119).”* Şehirlerin plansız bir şekilde büyümesi, doğayı sınırsızca ve sorumsuzca kullanma, insanları doğal kaynakları ihtiyacından fazlasını kullanmaya itmiştir. Bununla beraber diğer canlıların yaşam alanlarına etkisini de görmek mümkündür. Balıkesir’den İstanbul’a göç eden bir ailenin gözlemleri şöyle aktarılmıştır: *“Bir sürü araba, homur homur kükrüyor, pis pis kokular saçıyor... Hele o insan kalabalıkları! Boğuluyorum sandım (NNA, s.213).”* Burada İstanbul’a yapılan yoğun göçün etkilerini görmek mümkündür. Yaşanan gürültü ve hava kirliliği insanların yaşamlarını da zorlaştırmıştır.

İnsanların doğaya hükmetme arzusu zamanla artış gösterip gezegenin her tarafına yayılma göstermiştir. Şehirlerden taşıp mahallelere, ormanlara ve köylere yayılan betonlaşma suni yaşam alanları yaratmıştır. Göl kenarında bir mahalle kurup orada yaşamaya karar veren halk, doğayla iç içe bir hayat sürerken yavaş yavaş kentsel dönüşümün etkisine maruz kalır. *“Mahallenin sokakları birer birer boşalmaya yüz tutmuş. O güzelim bahçeli, ahşap evlerin arsalarına dev gibi apartmanlar dikilmiş (Mİ, s.15).”* Burada doğaya yapılan katliama karşı bir serzeniş olduğu anlamak mümkündür. *“Toprak bırakmadılar bize birader. Tepemizde dikilen şu binaları görüyorsun ya. Diklenip duruyorlar. Bunlar göğü de deldi, toprağı da. Mahalle iyice ufaldı, bir lokma kaldı. Bu kabadayı apartmanlar arasında sıkıştık iyice (Mİ, s.33).”* Betonlaşmanın artış göstermesiyle yok olmaya başlayan doğa elemanları yerini apartmanlara bırakmıştır. Şehrin plansız olarak büyümesi diğer canlıların yaşam alanlarını da daralmıştır. Bu durum baş-

ka bir eserde şöyle aktarılmıştır: “İnşaat bu sabah başlamıştı. İnşaat alanındaki ağaçlar kesilmişti. Ağaçların köklerinden çıkan ah, tüm kasabayı hüzne boğmuştu. Sadece ağaçlar değil; kuşların, börtü böceğin de yuvası yıkılmıştı (OYY, s.104).” Yemyeşil arazinin yerinde doğal yaşam merkezinin kurulacağını duyan kasaba halkı bu durum karşısında üzüntü duymaktadır. Şehirdeki yaşam bir çocuk gözünden şöyle aktarılmıştır: “Şehir merkezinde, sokak ve mağazalardaki aydınlatmalar yüzünden ışık kirliliği olurdu. Bu ışık kirliliği de yıldızların görünmesini engellerdi (OYY, s.74).” Kasabada birkaç gece geçirdikten sonra gökyüzündeki yıldızlara hayranlıkla bakan karakter bu durumun şehir hayatındaki yansımaları anlatmıştır. Kasabada vakit geçirdikten sonra şehirdeki yaşamı hakkında anılarını sıralamaya başlar.

“Mesela, bir keresinde annesiyle beraber ‘Çimende Bağdaş Oturarak Obua Çalma’ gününe katılmışlardı. Ama bu günü icat etmeden önce büyük şehirde çimenlik alana rastlamanın ne kadar zor olduğunu hiç düşünmemişlerdi tabii. Tüm gün, çimenlik bir alan arayıp saatlerce vakit kaybettikten sonra çareyi yapay çimlerle örtülmüş bir halı saha kiralamada bulmuşlardı (OYY, s.111).”

Burada doğadan uzak bir yaşamın varlığından söz etmek mümkündür.

İnsan ve doğa arasındaki üstünlük savaşı gün geçtikçe yeni bir boyut kazanmıştır. Betonlaşmanın artmasıyla doğal alanlar hızla yok olmaya başlamıştır. Dikey yönde yerleşimin artması görkemli binaların artmasına da neden olmuştur. “Bir de, görkemli ve yüksek binalarıyla göz kamaştıran şehrin yeni tarafı. Aman ha... Şehrin yeni tarafı üzerinden geçerken balonunuzu yükseltmeyi unutmayın yoksa binalardan birine toslayabilirsiniz (BÇE, s.6).” İnşaat şirketlerinin artmasıyla araziler modern binalarla doldurulmuştur. Doğadan böylece uzaklaşan insanlar psikolojik olarak da bir yıkım yaşamışlardır. “Herkes işe gitmek üzere yola koyulmuş bile. Şehir hayatı insanları otomatikleştirmiş. Çevrelerinde olan biteni fark etmeden, havanın nasıl olduğunu bile ayırma varmadan, işyerlerine doğru gidiyor insanlar (BÇE, s.112).” Şehir hayatına yetişmek için mekanikleşen insanlar dünyaya da yabancı kalmıştır.

Eksilterek çoğalan şehir, doğanın her bir parçasını gün geçtikçe yutmaktadır. “İşte, diyordu, bakın, bir sokak daha kayboldu, gördünüz mü? Köşebaşındaki ev, peşi sıra. Bakın, bir bahçe. Çıkırgı, kovası ve buz gibi suyuyla bir kuyu, bahçede... kayboldu

(SKK, s.35).” Yanlış ve kontrolsüzce yapılan imar çalışmaları şehri güzelleştirmekten çok etrafındaki güzellikleri yok etmektedir. Şehrin bu vahşi görüntüsü eserin başka bir bölümünde şöyle aktarılmıştır: *“Kalmadığından, bağlar, bahçeler, meyvelikler, bostanlar bir bir tükenince, gelip tarlaların kapısına dayanıyor. Patates tarlaları otomobil fabrikalarına, ayçiçeği tarlaları dokuma atölyelerine, buğday tarlaları buzdolabı, çamaşır makinesi, televizyon fabrikalarına dönüşüyormuş. Şehir, ekin yerine beton ekip, çirkinlik biçiyormuş böylece (SKK, s.54).”* Burada üretim yapılması gereken tarlaların insan eliyle nasıl hoyratça tahrip edildiğini görebiliriz. Doğal kaynakların hızla tüketilmesi dünyanın geleceği için bir tehdit yaratmaktadır. *“Demek, şehir denen o devasa yaratık, kollarını ahtapot gibi her yere uzatıyor, zehirli bir sarmaşık gibi de dal budak salıp, çevrede ne kadar güzellik varsa yiyip yutuyordu (SKK, s.72).”* Burada şehir bir ahtapot ve sarmaşığa benzetilerek yarattığı yıkım anlatılmıştır.

Köyden kente yapılan plansız göç, gecekondu yapılaşmasının önünü açmıştır. Bunun yanında gökdelen yapıları da artmıştır. *“Mahallenin yanında, duvar misali uzayıp gidiyordu büyük yapılar. Onlar yüzünden, doğan güneşi göremez olmuştu evleri. Bir karanlıktır çökmüştü mahalleye. Başlarını kaldırıp ne zaman yukarıya baksalar, dağ gibi yükselen gökdelen içlerini karartıyordu (AGH, s.22).”* Gecekondu mahallesi yanına yapılan gökdelenler, mahalle halkı için olumsuz bir etki yaratmıştır. Şehrin plansız bir şekilde büyümesinin ormanlara verdiği zarar bir çocuk karakter gözünden şöyle aktarılmıştır: *“Geçen yıla kadar bomboştı oralar. Şimdi bir canavar gibi ormanı yiye ilerliyor. Yakında ağaç kalmayacak (AGH, s.50).”* Şehrin yarattığı felaket canavara benzetilerek anlatılmıştır. Hızlı ve kontrolsüz bir şekilde büyüyen kentler zamanla büyük bir kargaşanın ortaya çıkmasına neden olmuştur. *“Büyük kent dedikleri, çok arabadan, yüksek binalardan, birbirine uzak insanlardan oluşan bir kalabalıktan ibaretti sadece (AGH, s.54-55).”* Burada aşırı kentleşme yüzünden yok olan şehrin güzelliğinden bahsedilmektedir. Çarpık kentleşme yüzünden yok edilen doğaya vurgu yapan eserde insanın doğa karşısındaki hâkimiyet gücünün nasıl arttığını da gözler önüne sermiştir. *“İnşaattan her gün buraya yağın toz, yaprakların, toprağın üstünü kalın bir tabaka halinde kaplamış, ormanın nefes almasını engellemişti. Bazı yapraklardaki yanıklar, televizyonda, yağdığı söylenen asit yağmurları yüzünden miydi acaba (AGH, s.97-98)?”* Fosil yakıt kullanımının artmasıyla doğal su döngüsüne karışan kimyasallar yeniden yeryüzüne döndüğünde canlıların yaşamında olumsuz bir etki yaratmıştır. Nüfus artışının getir-

diği aşırı kentleşme ve sanayileşmeyle doğanın nasıl zarar gördüğü anlatılmıştır. Başka bir eserde bu durum şöyle aktarılmıştır:

“Yatağan diye bir yerden geçtik. Arabamızın içi kötü bir kokuyla doldu önce. Ne olduğunu anlamak için çevremize bakındık. İlerde, çok yüksek bacaları olan bir elektrik santrali vardı. Elektrik, kömürden elde ediliyormuş. Yakılan kömürün tozu da bütün şehri kaplamış, her yer kül rengi olmuş. Ağaçların dalları, yaprakları bile gri tozla kaplıydı. Çok korkutucuydu (YT, s.58).”

Yenilebilir enerji kaynakları yerine kullanılan fosil yakıtlar doğaya her geçen gün zarar vermektedir. Sanayileşme uğruna çevreye yapılan bu olumsuz müdahaleler ileri yaşanacak olan pek çok sorunun kaynağı olacaktır. *“İstanbul ve çılgın kalabalığı geride kaldı diye düşünüyordum, ancak yolun sağında solunda yapılar hiç azalmıyordu. Üstelik rastgele yapılmış, çoğu bitirilmemiş, sıvaları, çatıları olmayan yapılar, (...) Her yanda, bacalarından kirli dumanlar çıkan fabrikalar ve aralarında kalmış küçücük evler vardı (YT, s.91).”* İnsanı doğadan üstün gören anlayış burada da hâkimdir. Plansız bir şekilde büyüyen kentlerin doğada var olan ekolojik düzeni de bozduğunu söyleyebiliriz.

Sanayileşme ile beraber açılan fabrikaların arıtma sistemlerinin olmayışı çevre felaketlerine yol açmıştır. *“Birkaç ay sonra ne alabalık kaldı derede ne de kıyısında açan mis kokulu nergisler... Fabrikanın atıklarıyla çamura dönmüştü pırl pırl derenin suları (AÇ, s.7).”* Atıkların arıtmadan sulara bırakılması su kirliliğine devamında da toprak kirliliğine neden olmuştur. Başka bir eserde bu durum şöyle aktarılmıştır: *“Şehre yaklaştıkça büyük arazilere kurulmuş geniş binalar ve büyük bacalarla karşılaştılar. Bu bacalardan yayılan gazlar onları rahatsız etmişti (YÖAGY, s.41).”* Göç yolculuğunda olan yaban ördekleri fabrikalara filtre takılmadığı için hava kirliliğinden olumsuz etkilenmişlerdir. Yaban ördekleri gökyüzünden yeryüzünü izlerken yaşanan birçok felakete tanıklık etmişlerdir. *“Şehir gürültülüydü. Havası kirliydi. Sürekli yanıp sönen ışıkları, arabalardan yayılan siren sesleri ve sıkışık sıkışık binaları vardı. Üstelik etrafta hiç ağaç da yoktu. İnsanlar ağaçlar olmadan nasıl yaşıyor acaba, diye düşündüler (YÖAGY, s.42).”* Ördeklerin gözünden anlatılan şehir, doğadan uzak bir görünüme sahiptir. *“Tepelerde birçok iş makinesi vardı. Kepçeleri inip çıkıyordu. İş makineleri, bir elmaya diş geçirir gibi dağlara kancalarını geçirip koca koca tepeleri ısıırıyordu (YÖAGY, s.43).”* İnsanların doğaya yön verme çabası benzetme yoluyla anlatılmaya

gidilmiştir. Bunun yanında kentleşme doğada her alanda yıkıma neden olmuştur. “Bir süre sonra karşılırlarına kocaman bir şehir çıktı. Şehirdeki dev apartmanların camlarından yansıyan güneş ışınları yönlerini şaşırmalarına neden oldu (YÖAGY, s.63).” Doğaya yapılan her müdahale ekolojik düzene de saldırı niteliği taşımaktadır. Başka bir eserde betonlaşma şöyle aktarılmıştır: “Artık tüm kıyılar beton duvarlarla çevrilmiş durumda. Uçmayı öğrenmeden denize düşen martılar bu yüzden bir daha karaya çıkamıyor, denizin içinde yorgunluktan telef oluyor (BKM, s.89).” Kıyıdaki yanlış ve gereksiz betonlaşma hayvanların yaşamlarını tehdit etmektedir.

Köyden kente göç etmek zorunda kalan bir ailenin çocuğu olan Aziz köyde doğayla iç içe bir hayat sürerken kendini bir anda şehrin kalabalığında bulur. “Şehir gri, gökyüzü gri, insanlar gri... Gri bir taşı tekmeliyor; eline alıyor, tırnağıyla kazıyor, tükrüğüyle ıslatıp kazağına siliyor. Hani taşı toprağı altındı İstanbul’un (KPYB, s.15)?” Şehri ve içindeki insanları gri renge benzeten karakter şehre alışmakta zorluk yaşamaktadır. “Camileri, kuleleri, göğe uzanan upuzuuun binaları görebilir çepeçevre. Her şey çok büyük bu şehirde (KPYB, s.25).” Metrodaki insanların telaşı karakter gözünden şöyle aktarılmıştır: “Bunca insan nereye koşuyor her gün? Deliklere girip girip çıkan fare sürülerine benziyorlar. Nereye yetişmeye çalışıyorlar? Nefes nefese, havasız bir kalabalık. Yeryüzünü terk etmiş, kemirgenler gibi yeraltında yaşamaya başlamışlar. Güneş, bulutlar, koskoca deniz, ağaçlar dururken... (KPYB, s.31)” İnsanların doğadan uzak kalması ve sadece robot gibi çalışması şehrin insanlar üzerindeki etkisini göstermektedir. Betonlaşmanın artmasıyla tabiatın bozulması kaçınılmazdır. “Mantar toplayacağı orman yok, yenedünya da, fıstık ağaçları da yok. Varsa yoksa binalar, arabalar, yollar... (KPYB, s.56)” Doğayla kurulamayan bütünlük duygusu bitki örtüsünü tahrip ettiği gibi insanları da doğadan uzaklaştırmıştır. Burada da köydeki yaşamın aksine doğadan uzak bir yaşamın varlığından söz edilebilir. Canlıların özne niteliğini kaybedip nesne konumuna gelmesi şehirde sıkça karşılaşılan bir durum olmuştur.

3.4.2. Şehir ve Tabiat Karşıtlığı

Tabiat kendi içinde bir sakinlik ve şuur barındırmaktadır. Öyle ki şehirdeki yaşama nazaran zaman daha anlamlı akar. “Menekşe Mahallesi’nde günler ağır akar. Başka yerlerde olduğundan daha ağır. Oysa güneş ve ay, iki ayakları bir pabuçta doğar ve batar şehrin üstünde (Mİ, s.35).” Bu durum başka bir eserde şöyle aktarılmıştır:

“Saat sanki yerinde sayıyordu. Elfin bir bakıyordu: 10’u 5 geçiyor... Beş dakikanın böyle sürüne sürüne geçtiğine ilk kez şahit oluyordu. İstanbul’da saatler çılgın bir hızla akıp giderdi oysa (NNA, s.61).” Şehirdeki yaşamlarını terk edip köye yerleşmek zorunda kalan aile köy hayatına ve doğaya alışmakta zorluk çekmektedir. *“Sitedeki bahçeye hiçbir bakımdan benzemiyordu burası zaten. Özenle sulanan yemyeşil çimler yoktu. Şurada burada kendi kendine bitmiş otlar vardı sadece. Renk renk süs çiçekleri de yoktu. Ama her yer papatya doluydu (NNA, s.66).”* Kırsal alanlarda özgürce kendine yer bulan bitkiler şehirde modernlik adı altında birçok müdahaleye maruz kalmaktadır. Şehirde doğayı kendilerine göre şekillendiren insanlar suni tabiat alanları yaratmıştır. *“Ah, gitti güzel İstanbul! Dönecek yerimiz yok artık! Neyse canım, bu köy de güzel aslında, öyle değil mi? Her taraf yemyeşil, mis gibi mandalinalar, limonlar... (NNA, s.215)”* Köyde vakit geçirdikçe şehrin doğadan uzak yapısını fark eden aile bir süre daha köyde kalmaya karar verir. Kırsal alanlarda doğayla daha canlı bir ilişki kurulduğunu söylemek mümkündür.

Betonlaşma ve sanayileşmenin hız kazandığı şehirlerde, insanın doğayla olan bağı gün geçtikçe zayıflamaktadır. *“Şehrin aksine, çok sessiz ve karanlık bir yerdi kasaba... Üstüne üstelik Büyük Teyze’nin evi kasabanın neredeyse dışında sayılırdı (UT, s.44).”* Teyzelerinin miras olarak bıraktığı ahşap eve taşınan aile, şehrin kalabalığından uzaklaşma fırsatı bulmuştur. *“Çok geçmeden babaları da eve gelmişti. ‘Oh be!’ dedi salondaki tekli koltuğa oturur oturmaz. Ne güzelmiş insanın hiç trafik derdi çekmeden, üstelik doğa manzaralı bir yoldan evine gelmesi! (UT, s.59)”* Burada şehrin kendi içinde bir kargaşa barındırdığını söyleyebiliriz. Başka bir eserde buna benzer bir olay şöyle aktarılmıştır: *“Bu sabah yürüyüş yapmamıştı özellikle. Çünkü zaten adaya yürüyerek gidip gelecekti. Şehirde yürümektense ağaçların içinde yürüyüş yapmak daha hoş geliyordu ona (BÇE, s.69).”*

Yaşam ağında bulunan canlı ve cansız tüm varlıklar kıymetlidir. Doğayla iç içe bir yaşam sürmeyi başaran insanlar tabiatın devamlılığının korunması için de mücadele vermiştir. Aksi durumlarda ise insanlar doğayı acımasızca katletmiş ve ona karşı olan saygıyı da yitirmiştir. Çarpık kentleşmenin hâkim olduğu yıkıma şahit olan karakter çareyi yemyeşil ve masmavi olan Saklıköy’e sığınmakta bulur. *“Oh be dünya varmış! Çünkü neden dersen, yeğenim; şehir yok. (...) Peki, ne var? Ne olacak, masmavi, dupduru bir gökyüzü başının üstünde (SKK, s.78.)”*

Kentli bir çocuk olan Kerem, köyden şehre taşınan Hasan ve ailesiyle doğayı tanıma fırsatı elde eder. *“Bursa artık bir sanayi kenti oldu. Her yan fabrikalarla doldu. (...). Ama merak etme bizim köyde sana bol bol şeftali bahçesi gösteririz (YT, s.34).”* Ülkenin yapmış olduğu kalkınma planları insanları tüketime de alıştırmıştır. Tüketime alışkın olan Kerem, üretim üzerine kurulu köy yaşamını Hasan ve ailesiyle beraber tanımaya başlar. *“Bakın buraya geldiğimizde ne kadar mutlu oluyoruz. Ama yarın yine büyük kente döneceğiz mecburen. Bu herkes için böyle. Herkes başını dinleyebileceği bir kır evi edinmek istiyor (YT, s.55).”* Köyü terk edip şehre giden insanlar zamanla şehirden bıkip köye yani doğaya tekrar dönmek ister. Ekonomik sebepler nedeniyle şehir göç etmek zorunda kalan aileler kent yaşamına alışmakta zorluk çekmektedir. Aziz doğanın içinde büyürken bir anda kendini şehirde bulmuştur. *“Can arkadaşlarıyla gün boyu tepelerde taş yontularının arasında oynayıp dereye yüzemiyor. Dere var mı bu şehirde? Varsa nerede? Her şey, her yer birbirine o kadar uzak ki... (KPYB, s.24)”* Alıştığı köyden farklı bir yer olan şehir tabiattan uzak bir görünüme sahiptir. *“Ballı sümbül, kekik, gül koksa buralar, o zaman arılar da olur, ağustos böceği de... Oysa çevrede yalnızca nem, beton ve metal karışımı bir koku var (KPYB, s.31).”* Muazzam bir sisteme sahip olan tabiat içinde canlı cansız birçok varlık barındırır. Burada insanların tabiata karşı değişen çevre algısını görmek mümkündür.

Doğayı bir sömürü aracı olarak kullanan insanlar, şehrin doğal dokusunu bozmaya devam etmektedir. İnsanı doğadan üstün görmek yerine doğadan yana tavır takınmak dünyanın geleceği için önemlidir. Tatil için yazlığa giden çocuklar, doğanın sakinliğine kulak verdikçe doğaya karşı ilgi duymaya başlarlar. *“Normalde biz, şehirde, bu kadar rahat yollara alışık değiliz; özel bisiklet yolunu kullanırken bile kaldırımda yer yokmuş gibi oradan yürüyen insanlarla ve motosiklet sürenlerle karşılaşırız (PL, s.22).”* Yazlıktaki yolların çocuklara ayrıldığını gören karakter, şehrin bu durumdan yoksun olduğunu dile getirmektedir. Şehirde kendilerine yer bulan apartmanlar ve suni tabiat alanları çocukların doğayla etkileşimini kısıtlamaktadır. *“Elif çocuk parkında oynamak istemiyordu ki. Ağaçlara tırmanmak, tohumlar ekmek, bitkilerin topraktan çıkışını seyretmek; pofuduk kediler, kılkuyruk köpekler ve renkli gagalı kuşlarla dans etmek istiyordu o (HK, s.41).”* İnsan doğayla gelişen ve onunla beslenen bir varlıktır. Öyle ki doğadaki dengeyi bozan her eylem insanı her geçen gün yeşilden uzaklaştırır.

3.4.3. Çevre Sorunları

Çevre felaketleri dünya gündeminde giderek daha çok yer almaya başlamıştır. İnsanların doğaya karşı bilinçsiz davranışları doğayı birçok felakete sürüklemektedir. Kampa giden bir ailenin kamp kurallarına uymamaları neticesinden çıkan yangın şöyle aktarılmıştır: *“Yav bu yangınlar ormanı da bizi de helak edecek. Kampa gelmişler, söndürmeden gitmişler ateşi. Yazık değil mi? Onca arazi kül olmuş. Bir sürü can gitti. Tamam, insan kaybımız yok ama ağaçlar kül, hayvanlar telef...(OYY, s.93)”* Orman yangını sonrasında birçok canlı hayatını kaybetmiştir. İnsanın doğayı sınırsızca ve sorumsuzca kullanması başka bir eserde şöyle aktarılmıştır: *“Çevreyi keyfine göre değiştirmiş, yeniden şekillendirmiş. Koca koca binalar inşa etmiş. Ormanları yakmış, ağaçları kesmiş, yaşadığı alanı genişletmiş de genişletmiş. Ama düşündüğü gibi gitmemiş işler: Toprak kaydı, yağmur yağmadı, kuraklıktan ekin boy atmadı derken, ağacı, ormanın önemini anlamış yeniden (UT, s.108).”* İnsanların doğaya hükmetme arzusuna ve maddesi tutumlarına karşı doğa aynı şekilde karşılık vermiştir. Doğa ananın gazabına uğrayan insanlar çareyi tekrar doğaya dönmekte bulmuştur.

Çevre ile uyumlu bir ilişki kuramayan insan doğal güzellikleri tahrip etmekten kaçınmamıştır. *“Evet, dedikleri doğrudu; ne yazık ki eskiden mor dağları, derin uçurumları, mavi denizleri ve barışçı halkıyla ünlü olan ülkemiz, şimdi bir türlü sonu gelmeyen iç çatışmalarla sarsılıyor, şiddetin önü bir türlü alınamıyordu (SAÇ, s.38).”* İnsanın doğaya karşı gösterdiği hükmedici tavır yakın gelecekte gezegenin geleceğini tehdit etmektedir. *“O doğal, kendi haline bırakılmış ağaçlar, saray bahçelerindeki bahçıvanların şekil verdiği yeşil heykellere dönüşmüştü. En korkuncu da artık tepemizdeki gölgeliğin kalmamış olmasaydı (SAÇ, s.41).”* Cennetten ayrılmış bir parçayı andıran adanın yeni sakini, adayı kendi isteği gibi şekillendirmeye başlar. Şehirde bir süre yöneticilik yapan Başkan ada üzerinde diktatörlük rejimini sürdürmeye devam eder. *“Bizim adamız, dolayısıyla da siz, niye bu büyük endüstriden payınızı almıyorsunuz? Bunu yapmanıza hiçbir engel yok. Hemen yarın ülkemizin ve dünyanın en büyük şirketleri gelip bu cennet koylara beş yıldızlı oteller, diskolar, eğlence merkezleri yapmaya başlayabilir (s.83).”* Artan nüfus ile birlikte endüstriye artan talep zaman içerisinde insanın çevreyi pervasızca tahrip etmesine neden olmuştur. Adadaki yaşama sürekli müdahil olan Başkan karakteri, adadaki ekosistemi oluşturan tüm canlılara zarar vermeye başlar. *“Fıstık çamlarımız çatırdayarak yandıktan sonra yangın iskeleye giden yolun iki yanın-*

daki ağaçlara sıçradı, oradan da evlere (SAÇ, s.186).” İnsan merkezli bir bakış açısıyla hareket eden karakter zamanla ada halkını da bu duruma ikna ederek doğanın insana hizmet etmesi gerektiğine inandırır. Sonuç olarak da tabiat büyük bir yıkımla karşı karşıya kalır.

Ağaçların varlığı insan yaşamının devamlılığı için önemli bir unsurdur. Fakat insanların yeni yerleşim yerleri açmak için ağaçları kesmesi, toprağın dirençsiz kalmasına, canlıların yaşam alanlarının daralmasına, havadaki karbondioksit miktarının artmasına ve buna benzer daha birçok sorunun ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. *“Yok olan ormanlardaki ulu ağaçların yerine, onlardan daha da yüksek beton ağaçlar gibi yapılar dikiliyormuş. Dikilince, bu beton ağaçların kocaman gölgeleri yere vuruyor. Vurunca da, bu kopkoyu gölgelerde ne bir ot ne bir çiçek yeşeriyormuş tabii (SKK, s.56).*” Bu alıntıda çarpık kentleşmenin neden olduğu çevre yıkımına dikkat çekilmiştir. Betonlaşmanın hâkim olduğu alanlarda tabiat güzelliklerinin yok olduğu görmek kaçınılmazdır. *“Yağmurlar yağmaz oluyormuş böylece (SKK, s.66).*” Yaşanan felaketlerinin bir sonucu olarak yağışların durması topraktaki verim kaybına da neden olmaktadır. Bunun yanında açılan fabrikaların ve işyerlerinin atıklarıyla sular hızla kirlenmeye başlamıştır. *“Pırıl pırıl çakılları pas rengini alıyor, içinde neşeyle, kıpır kıpır yüzen sazanları, kefalleri, yayınbalıkları bir bir ölüyormuş da böylece, ölümün ağır kokusu sarıyormuş dört yanı (SKK, s.70).*” Burada su kirliliği nedeniyle balıkların ve bitkilerin yaşam ortamlarının zarar gördüğünü söyleyebiliriz. *“Kıyıya vurmuş mazot ve yağ birikintileri, kıyıya vurmuş naylon poşetler, pet şişeler, çerçöp de geçiyordu (SKK, s.136).*” Çöplerin yarattığı kirlilik ekosistemi oluşturan tüm canlılara zarar vermektedir.

Artan nüfus beraberinde tüketimi de hızlandırmıştır. Topraktan daha fazla ürün almak için kullanılan tarım ilaçları ve yapay gübreler toprağın doğurganlığını yitirilmesine neden olmuştur. *“Ama büyük işletmeler, geniş arazilerde daha çok ürün alabilmek hırsıyla insanları çok çalıştırıp sömürdükleri gibi, toprağı da sömürüyorlar. Sömürülen insan nasıl mutsuz oluyorsa, sömürülen toprak da mutsuz olup küsüyor (YT, s.60).*” Yaradılışın önemli unsurlarından olan toprak zamanla insan tarafından pek çok müdahaleye maruz kalmıştır.

Yaşanan çevre felaketleri domino taşı etkisi yaratarak gezegende büyük yıkımlar yaratmıştır. *“Bir zamanlar onların yaşadıkları yerde de ağaçlar, ormanlar; yüzen, sü-*

rünen, uçan çeşit çeşit canlılar vardı. Oysa üç nesildir ne bir yeşillik filiz veriyor ne de renkli bir çiçek açıyordu (GZ, s.13).” Fantastik bir kurguya sahip olan eserde insan eliyle yok edilen doğal yaşamın gelecekteki dünyasına ışık tutmaktadır. *“Yaşadıkları bölge vadilerle, bozkırlarla ve çölle çevriliydi. Bu kadar da kalsa iyi, halk şehirlerini saran kirli havadan, kahverengi bulutlardan korunmak için devasa bir cam kubbe inşa etmişti (GZ, s.18).*” İnsanların yarattığı yıkım her alanda kendini göstermiş ve onları yapay bir ortamda yaşamlarını devam ettirmeye zorlamıştır. *“Yıllar var toprağa bir şey ekilmeye-li. Neredeyse üç nesildir (GZ, s.100).*” Toprağa verilen zarar tarımın da varlığına son vermiştir.

İnsan tarih boyunca çevresiyle etkileşim hâlinde olmuştur ve yaşadığı çevreyi kendisine uygun bir şekilde dönüştürmeye çalışmıştır. *“Çevre kirliliği ve küresel ısınma. Atom bombasıyla bir kenti, bir bölgeyi yok edebilirsin. Ama bu ikisi tüm dünyayı yok edebilecek güçte (AÇ, s.16).*” Zaman içerisinde insanın çevreyi sorumsuzca tahrip etmesi ciddi çevre felaketlerinin yaşanmasına neden olmuştur. *“Bidonlarda da büyük olasılıkla zehirli atıklar var. Bu yükü ya Karadeniz’e kıyısı olan bir yere ya da Anadolu’ya boşaltacaklar (AÇ, s.48-49).*” Atıkların sulara boşaltılması birçok canlının yaşamını tehdit etmektedir. Bunun yanında Antik kentlerin yakınına kurulan barajlar kültürel yıkım yaratmıştır. *“Şimdi de kullanılabilir durumda olan 2000 yıllık ılıca, o yörede inşa edilmeye başlanan Yortanlı Barajı’nın suları altında kalıp sonsuza dek yok olacaktı (AÇ, s.66).*” Burada tarihi yapılara yakın yerlere yapılan barajların kültürel dokuya zarar verdiğini görebiliriz.

İnsanı doğadan üstün gören anlayış doğayı sömürmenin önünü açmıştır. Madenlerin kontrolsüzce ve kaçak bir şekilde çıkarılmaya çalışılması doğanın zarar görmesine neden olmuştur. Ufak bir adayı keşfetmek için bir maceraya atılan beş arkadaş adada hiç beklemedikleri bir olayla karşılaşır. *“Bu adamlar mağarayı bu varillerle birlikte yok ederse bütün ada zehirlenir. Buradaki varilde ne varsa suya karışır ve adadaki sular da zehirli hale gelir (EAY, s.69).*” Burada kaçak bir şekilde çıkarılan altın madeninin yol açtığı çevre felaketini görmek mümkündür. Bu durum başka bir eserde şöyle aktarılmıştır: *“Yoksa altın madeni için o çarpı koyarak işaretledikleri ağaçları kesecekler mi? (AM, s.11)*” Altın çıkarmak için köydeki ormana bir şantiye kuran şirket, ağaçları kesmek için üstlerine çarpı işareti koyar. İnsanların ihtiyacından daha fazlasını istemesi doğayı tahrip etmesiyle sonuçlanmıştır.

Doğa kendi içinde bir sisteme sahiptir. Fakat insanların dışarıdan müdahalesi bu sistemin çalışmasını zorlaştırmaktadır. İnsan atıkları doğa için tehdit yaratmaktadır. *“Plastik işte hem insana hem doğaya zarar veriyor. Gördün mü bak içeriğinde plastik olan bir şeyi, doğanın düzeni ve insan vücudu kabul etmiyor (PL, s.36).”* Burada plastik atıkların doğaya ve insana zarar verdiğini söyleyebiliriz. *“Ormanda yaşayan bazı hayvanlar aç kaldıkça buraya inmeye başladı. Bahçe birbirine giriyordu. Benim için önemli olan onları aç kalmaması. Onların düzeni bozuldu. Ağaçların kesilmesi, orman yangınları gibi çeşitli sebeplerle yaşam alanları sınırlanmış oldu (PL, s.51-52).”* İnsanın çevreyi pervasızca tahrip etmesi canlıların yaşam alanlarının daralmasına neden olmuştur.

Dünyanın geleceğini tehdit eden çevre felaketleri sadece atıklarla sınırlı değildir. Orman yangınları, savaşlar, sanayileşme, nükleer santraller, avcılık ve daha sayamadığımız pek çok sorun tabiata zarar vermekle beraber insan yaşamını da tehdit etmektedir. *“Yangınlar sadece hayvanlar için değil, insanlar için de acı verici... Ormanlar yandığında hayvanlar evsiz kalır. Ağaçlar yok olur (YÖAGY, s.48).”* Burada savaş nedeniyle yanan ormanlar göçmen kuşların gözünden aktarılmıştır. *“Eğer suya bazı zehirli gazlar ve atıklar bulaşırsa o su hayvanlara zarar verir, dedi baba ördek. Sadece hayvanlara mı? Hayır! Bitkilere ve insanlara da... (YÖAGY, s.57)”* Ekonomik sömürünün getirdiği yıkım sadece tabiata değil insan yaşamına da etkisi olmuştur. *“Bazı yerlerde çöpler, teknolojik ve kimyasal atıklar gördüler. Bu atıklar toprağın üzerine sıçratılmış bir lekedен farksızdı. İleride insanların, adına nükleer santral dedikleri bir bölge vardı. O bölge çok eski bir göç yolu üzerindeydi ama artık orada hiçbir hayvan yaşamıyordu (YÖAGY, s.62).”* İnsanın doğaya karşı hükmedici tavrı ekosistemi oluşturan canlılara zarar vermiştir.

Betonlaşmanın artmasıyla doğa her geçen gün bir parçasını daha kaybetmektedir. Ağaçların kesilmesi, hava, su ve toprak kirliliğini artması, atıkların geri dönüşememesi, fosil yakıt kullanımının artması iklim değişikliği ve küresel ısınma gibi felaketlerinin yaşanmasına neden olmuştur. *“Güneşli bir gün yağmurla, doluyla, hatta bazen karla bile bitebilirmiş bu şehirde (KPYB, s.69).”* Burada iklim değişikliği nedeniyle zamansız yaşanan hava olaylarını görebiliriz.

Nüfus artışıyla beraber insanlar yeni yerleşim yerleri aramaya başlamıştır. *“Çevrede yaşayan insanlar tarım yapmak için kurutuyorlarmış sazlığımızı (SK, s.7).”* Yerle-

şik hayatla birlikte insan ve doğa ilişkisi yeniden tanımlanmıştır. İnsanın doğaya hükmedici tavırları kuşlar gözünden şöyle aktarılmıştır: *“Zehirli tarım ilaçları taşıyan suları buraya akıttıkları yetmiyordu sanki. Zaten hepimizin yaşamı bu sular yüzünden tehlikeye girmişti (SK, s.8).”* Yaşam alanlarının zarar görmesi nedeniyle pek çok kuş türü bulunduğu yerden başka yerlere göç etmek zorunda kalmışlardır. *“Deniz çok kirlenmişti. Su pis pis kokuyordu. İçinde plastik torbalar, ipler, şişeler, çeşitli kâğıtlar ve aklına bile gelmeyecek daha neler neler vardı (SK, s.44).”* Burada tabiatın yok edilmekten çekinilmeyen bir varlığa dönüştüğünü görebiliriz. Deniz kirliliği nedeniyle canlı yaşamları tehlikeye girdiği gibi besin zincirinde de kırılmalar meydana gelmiştir. *“İnsanlar, yemyeşil ağaçları kesmekle kalmıyor, kestikleri asırlık kütükleri yamaçtan aşağıya doğru yuvarlayıp gönderiyorlardı. Yuvarlanan o kocaman kütük, önüne çıkan bütün taze fidanları kırarak, aşağıya kadar indiriyordu (SK, s.52).”* Doğaya saygı duymayan insan, doğayı bir sömürü aracı olarak görmüştür. Aşırı ağaç kesimi nedeniyle kuraklaşan toprak zamanla verimini kaybetmiştir. Yaşanan yağışları durduracak ağaç olmadığı için de sel felaketleri yaşanmıştır.

3.4.4. Tüketim

İnsanlar şehir yaşamının getirdiği ışıltılı ve konforlu hayatla beraber ihtiyacından daha fazlasını satın alma yoluna gitmiştir. *“Alışveriş merkezlerine bağımlıydı. Arkadaşlarıyla oralarda buluşur, oralarda yemek yer, oralarda yaşırdı (NNA, s.25).”* Kentte lüks bir yaşam süren aile için kredi kartları, alışveriş merkezleri, özel okullar ve seyahatler hayatın vazgeçilmezleri arasına girmiştir. *“Elfin, annesi ve ablasıyla üç kez yurt dışına çıkmıştı: Paris, Londra, Milano... Hep büyük şehirler ve hep alışveriş merkezleri. Alışveriş dışında bir amaçları hiç olmamıştı (NNA, s.27).”* Burada ailenin tüketim odaklı bir yaşamlarının olduğunu söyleyebiliriz. *“Yavrucuğum, o ciplerin içinde zeytinyağı falan yok. İki gram zeytinyağı vardır sadece. Aman, ne sayıklıyorum ben! Aroması vardır, hepsi o (NNA, s.244).”* İnsanların damak tatlarını körelten yiyeceklerin doğallıktan uzak olduğu görülmektedir. Bu durum başka bir eserde şöyle aktarılmıştır: *“Memleketin her yanı taze üretebilen verimli topraklarla kaplı, ama bunların hepsini bir yana bırakıyoruz, fabrikalarda yapılan, içine ne konduğunu tam olarak bilmediğimiz sanayi ürünlerini tüketiyoruz (YT, s.54-55).”* Köyden kente artan göç üretimin azalmasına sebep olurken tüketimin hızla artmasıyla sonuçlanmıştır.

İnsanları tüketime alıştıran şehir, insanları doğadan uzaklaştırırken bir yandan da kendini genişletmeye devam etmiştir. *“Yeni giysiler, çoraplar, televizyonlar, cep telefonları, bilgisayarlar, buzdolapları, çamaşır makineleri, (...) el kremleri vücut losyonları, parfümler, tencereler, tavalar, evler, arsalar... Artık ne bulurlarsa, bunları satın alıp da poşetlere doldurunca ya da ne bileyim, arabaysa, evse satın aldıkları, içine kurulup oturunca, ama tuhaftır, yüzlerinde güller açıyormuş sanki (SKK, s.69).”* İhtiyacı olmayan ürünleri satın alan insanlar yaptığı her alışverişte çevreye biraz daha zarar vermektedir.

3.5. Kahramanlar

Kurgunun ana öğelerinden biri olan kahramanlar, duygu ve düşünce dünyalarının biçimlendirdiği hareket alanlarıyla, çatışmalarıyla olayın ortaya çıkmasını, gelişmesini, biçimlenmesini ve sonuçlanmasını sağlayan yönlendirici öğelerdir (Karataş, 2014: 62). Eserlerde yer alan kahramanlar tematik güç, karşıt güç ve insan dışı kahramanlar olmak üzere üç alt başlık altında incelenmiştir.

3.5.1. Başkahramanlar: Tematik Güç

Başkahramanlar, olay örgüsünün şekillenmesinde önemli bir konumda yer alan esas kahramanlardır. Yazar başkahraman aracılığıyla benimsediği değerleri somut hale getirme fırsatı bulur. *“Tematik güç olarak adlandırılan asıl kahraman, olay örgüsünde dramatik aksiyonu başlatan kişidir”* (Cuşa, 2022:534). Philip Stevick’in anlatımıyla *“başkışiler, hikâyenin akışı içinde çatışmalar ve değişme süreçleri yaşayan, tepkilerini sürekli ve tam olarak yönlendiren”* güçlerdir (Aktaran: Antakyalı, 2020:130).

Neydik N’olduk Ailesi adlı eserde, tematik gücü temsil eden Engin Bey, Seval Hanım, Burcu ve Elfin’dir. Romanda önce karşıt güç olarak karşımıza çıkan kahramanlar kendi içlerindeki egoyla savaştıktan sonra tematik gücü temsil etmeye başlarlar. *“Annesi de babası da doğa sevmeydi. Hele annesi! Toprak, ot, börtü böcek görünce kaşınmaya başlar, huzursuz olurdu. Hep mermerler olsun isterdi etrafında, hep şıklık ve lüks arardı (s.28).”* Doğayı sevmeyen ve ona yön verme çabasında olan kahramanlar, şehirden uzak bir yaşam sürmeye başlayınca doğayı seven, saygı duyan ve koruyan bir aile olurlar. *“Biraz daha kalmak iyi fikir aslında. Hemen gidemeyiz zaten. Maden ocağı açarlarsa bu köy mahvolur. Doğaya karşı sorumluluklarımız var, öyle değil mi? (s.282)”* Doğayı tanıdıkça şehrin kargaşasından uzak kalmayı tercih eden aile doğaya

karşı bilinç kazanmıştır. Ayrıca bu kahramanlarımıza köyde yaşayan Bulut, Rana, Sezen ve Saliha yardım etmektedir. Kendi ekmeğini pişiren Saliha, kocasıyla geçimini tarladan sağlar. Sezen Hanım diğer bir komşudur, torunu Bulut ile yaşar. Doğayla iç içe yaşamaktan mutluluk duyan kahramanımız betonlaşmaya karşı çıktığını şöyle anlatır: *“Her yer bina olsun istiyorlar. Her yere plastik kaydıraklı görgüsüzlük otelleri açmak istiyorlar (s.119).”* Sezen, Elfin’in doğayı tanımasına yardımcı olur. Bulut öğrencidir ve Doğal Hayatı Koruma Derneği üyesidir. Burcu’yla beraber etkinliklere katılır. Kahramanlarımız doğa sevgisini ve çevre bilincini temsil eden tematik güçtür.

Çarpık kentleşme sonucu insan eliyle hoyratça yok edilen doğa, *Saklıköy’ün Kuşçusu* adlı eserin ana konusunu oluşturmaktadır. Tematik gücü temsil eden Kuşçu, Yazar, Ömer ve Zehra’dır. Çevre bilincini ve doğaya saygıyı temsil eden kahramanlarımıza Asım, Ayşe ve Seyfi Abi (Uydurukçu) yardım etmektedir. Kuşçu, uzun zaman önce şehrin kargaşasından kaçıp yemyeşil ve buz gibi sularıyla, doğayla iç içe yaşama imkânı veren köye yerleşmiştir. *“Şehirle, şehirliyle değil benim derdim. Doğaya reva gördüğü bu zulümle insanoğlunun. Dala yaprağa, kurda kuşa, denize balığa düşmanlığıyla (s.114).”* Karakterlerden biri olan Yazar’ın en iyi arkadaşları Ömer ve Zehra’dır. Bir gün arkadaşlarıyla birlikteyken Keltepe’den patlama sesleri duyarlar. Keltepe’de otel yapımı için dinamit patlattıklarını öğrenen Yazar duruma çok üzülür. Yazar ve arkadaşları bir şey yapmaları gerektiğini düşünürler ve insanları uyarmaya başlarlar. Hızır sesleri arttıkça huzursuz olan çocuklar bir gün son çınar kesilecekken ağaca tırmanıp duruma karşı koyarlar. *“Çınarı kestirmeyeceğiz, ne olursa olsun, dedim. İyi ya. Onlar aşağıda, ellerinde hızırlar... Biz yukarda, otuz dalda otuz kuş... bekleriz. Bekleriz, dedi Zehra. Onlar pes edene kadar bekleriz biz de (s.144).”* Zamanla diğer çocuklar da ağaçlara tırmanmış ve gelecek için umut olmuşlardır. Eserde çocukların umut oluşları Simg’e benzetilmiştir.

Menekşe İstasyonu adlı eser, şehirden uzak Küçükçekmece Gölü’nün kenarında Menekşe Mahallesi’ni kuran halkın yaşadıklarını konu almaktadır. Tematik gücü temsil eden kahramanlarımız Yekta Baba, Büfeci Rıza, Muhtar, Bostancı, Karabatak Burak ve Karakalem Âdem’dir. Doğanın iyiliğini temsil eden kahramanlarımıza Gazeteci Zeynep, Süleyman Berber, Gezgin, Diko ve Dişçi Aynur yardım etmektedir. Yekta Baba ev yapmak için kestiği her ağaç için iki fidan dikmeyi ihmal etmez. Bostancı toprakla uğraşmayı çok sevmektedir. Boş bulduğu toprağa mutlaka bir sebze eker. *“Bahçesinin en*

ılık, en dulda köşesinde gözü gibi baktığı bir zeytin ağacı bile vardır. Her fırsatta dibine oturup onunla konuşur (s.30).” Süleyman Berber, dükkânın damında güvercin beslediği için ona Güvercinli Berber diye seslenirler. Ayrıca kullanılmayan eşyalardan başka şeyler üretirdi. “Olmadık eşyayı birbirine ular, yeni ve bambaşka amaçlarla kullanılan eşyalar icat ederdi (s.27).” Muhtar, mahalle sınırlarının daraldığını ve koca koca binaların yaklaştığını hissedince mahalleli ile birlikte bunu engellemek için neler yapabileceklerini konuşmaya başlar. Mahallenin çocuklarından olan Karabatak Burak ve Karakalem Âdem bir fikir bulurlar. “Bu haksızlığı cümle âleme ilan edeceğiz. Göreceksiniz (s.71).” Çocuklar Menekşe İstasyonu için kampanyalar düzenlemeye karar. Bunun yanında mahalle halkı belediye binasına doğru yürüyüşler yaparlar. Yediden yetmişe bütün mahalleli bir amaç etrafında birleşir.

Arkadaşlığın sıcaklığını, yitirilen değerleri ve doğanın güzelliğini anlatan *Yeşil Tatil*, kentli bir çocuk olan Kerem’in, köyde büyüyen Hasan’la tanıştıktan sonra neler yaşadığını ele almaktadır. Tematik güç olan ve doğa merkezli yaşamı temsil eden kahramanlarımız Hasan, İsmail Amca ve Cemile Hanım’dır. Doğaya yabancı olan ve tüketime alışkın bir karakter olan Kerem doğayla vakit geçirdikçe romanda düşünceleri değişim geçirir ve doğaya saygı duymaya başlar. Hasan, babasının görevi gereği köyden İstanbul’a taşınmışlardır. Komşusu ve aynı zamanda yeni okul arkadaşı olan Kerem’le tanışır ve çok iyi anlaşır. Şehrin kalabalığına alışamayan Hasan, Kerem’e sık sık köyünden bahseder. “Bizim köyü anlatmamla anlayamazsın, görmen gerekir. Daha yaklaştığında, gül kokuları gelir köyün içinden (s.21).” Tüketime alışkın bir çocuk olan Kerem, üretim üzerine kurulu köy yaşamıyla tanışınca şaşırır. Cemile Hanım köydeyken çoğu ürününü bahçesinden elde ederdi. “Memleketin her yanı taze besin üretebilen verimli topraklarla kaplı, ama bunların hepsini bir yana bırakıyoruz, fabrikalarda yapılan, içine konduğunu tam bilemediğimiz sanayi ürünlerini tüketiyoruz (s.54-55).” İsmail Bey de toprakla ilgilenmeyi çok sever. “İnsan toprağın bir parçasıdır, topraktan uzak mutlu olamaz (s.67).” Tüm aile bahçede otururken Hasan’ın babası İsmail Amca yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanım gerekliliğinden ve topraktan bahseder.

“Kerem, arkasına dönüp, aşağıda kalan küçük kente uzun uzun baktı. Arkasında bıraktığı yalnızca kısa bir gezi değildi; ormandaki bozayıyla, domates fidelerinin parmak uçlarına sinen kokusuyla, Hasan’ın kaplumbağa yemeğiyle, dağlar-

dan inen suları karşılayan elektrik türbiniyle, hele hele çantasında İpek'e götürdüğü çağlalarla, unutulmaz bir zaman dilimiydi (s.84). ”

Kerem çıktığı bu yolculukta birçok deneyim kazanmış ve kent hayatı ile ilgili fikirleri değişmiştir.

Ağaçlı Gül ve Hayal romanında tematik gücü temsil eden kahramanlarımız Hayal, Gül Nine ve Selim'dir. Çevre bilincini ve doğanın iyiliğini temsil eden kahramanlarımıza Akın ve Ertan yardım etmektedir. Hayal köyde ağaçlarla iç içe büyüyen bir çocuktur. Büyük şehirde Hayal'i, dev gökdelenler, testere sesleri ve çamurlu bir gecekondu mahallesi karşılar. Selim doğduğu gün babasının diktiği ağaçla derin bağlar kurmuştur. Bu yüzden kesilen her ağacın haykırışını hisseder. *“Selim o andan sonra ağacı kardeşi bildi (s.33).”* Gül Nine, gençliğinde ağaçlarla vakit geçirip onları iyileştirebilirken şimdi onlara yardım edemediği için sık sık hastalanırdı. *“Yerdeki karıncadan, gökte uçan kuştan, iki ev öteki yalnız yaşayan insandan kendini sorumlu tutar, yardımına koşardı. Elinden bir şey gelmediğinde dertlenir, en sonunda hastalanıp doktorlara taşınırdı (s.13).”* Çocuklar ormanları yiyerek genişleyen siteleri gördükçe huzursuz olurlar. Hayal ve Selim sanki ağaçlarla konuşup onların acılarını hissederlerdi. Kahramanlar doğayla derin bağlar kurdukları gibi şehrin yarattığı yıkımlara da karşı çıkmışlardır.

Doğa sevgisi, arkadaşlık ve dayanışma gibi temaların yoğunlaştığı *Ormanı Yemek Yasak* adlı eserde, yaşadıkları kasabanın doğasını tehdit eden doğal yaşam merkezine engel olmaya çalışan dört doğasever arkadaşın başında geçenler anlatılmaktadır. Tematik gücü temsil eden kahramanlarımız Cengizhan, Kerem, Gökçen ve Hazal'dır. Gökçen, şehirde doğup doğadan uzak bir şekilde büyümüştür. Önceleri babasının yapacağı doğal yaşam merkezine karşı çıkmazken zamanla babasının doğaya zarar verdiğinin farkına varır ve tematik güç olarak eserde karşımıza çıkar. Kerem de diğer çocuklar gibi doğayla vakit geçirmekten hoşlanmaktadır. *“Orman onun için bir sığınak. O buradaki ağaçların gölgesinde büyüdü (s.33).”* Çocuk kahramanlar eserde tabiatı savunan bir tutum sergilemektedir.

Buyaka Çocuk Evi, nehrin tam ortasındaki yemyeşil bir adada bulunmaktadır. Şehrin karmaşa ve gürültüsünden uzak olan adada sıra dışı öğretmenleriyle tam yirmi beş çocuk yaşamaktadır. Tematik gücü temsil eden kahramanlarımız Bay Urban, Bay Venti, Bay Gereç ve Bayan Lebalai'dir. Bay Urban, Pamuk İnşaat Şirketi Genel Müdü-

rü ve mimarıdır. *“Buyaka Çocuk Evi’ni, oradaki doğayı, hayvanları, ağaçları yok etmeye hepimiz karşıyız (s.53).”* Şehirdeki doğayı koruyan tek mimarlık şirketi Venti Mimarlık’tır. Bay Venti babasının kurduğu mimarlık şirketinde çalışmaktadır. *“Malzemeleri, atıkları dönüştürdüğü maddelerden ürettiyordu. Çöpü kullanıma sunuyordu özetle (s.58).”* Bay Gereç doğayı korumak isteyen ve hayvanları da seven bir karakterdir. Yol- da kanadı kırık bir kuş görünce hemen veterinerine koşar. *“Dükkânımın önünde buldum ama merak etmeyin, ne gerekiyorsa yapmaya hazırım (s.115).”* Kahramanlar sonunda amaçlarına ulaşmış şehrin doğaya yayılmasına engel olmuşlardır.

Uyuyan Topaç adlı eserde, Arda ve ailesinin, Büyük Teyze’lerinden miras kalan ahşap eve taşınmalarıyla değişen yaşamı anlatılmaktadır. Tematik gücü temsil eden kahramanlar Sorgun Usta, Arda ve Jale Hanım’dır. Doğayla vakit geçiren Arda, şehirdeki hayattan farklı bir yaşamla karşılaşır. *“Elmaları toplarken Arda’nın neşesi yerine gelmiş gibiydi. Dalından elma koparmak, bilgisayar oyunlarındaki sanal çiftlikten meyve toplamaya benzemiyordu (s.42).”* Sorgun Usta, ahşap ustası ve marangozdur. Şehri terk edip kasabaya yerleşmiştir. Doğaya karşı duyarlı bir karakterdir. *“Evet, ama her ağacı kesmem ben. Kurumaya yüz tutmuşları, diğer ağaçların güneş almasını engelleyenleri kesip budarım, dökülmüş ağaç parçalarını toplarım (s.87).”* Jale Hanım, görsel sanatlar öğretmenidir. Öğrencilerine atıkları dönüştürerek değerlendirmeyi anlatır. *“Boynundaki ebrulu fular onun eseri idi. Üzeri baykuşlu çanta da... Üstelik bunları artık kumaşlardan yapmıştı (s.82).”* Trafikten, kalabalıktan ve bir türlü başını kaldıramadığı bilgisayar oyunlarından uzaklaşan Arda, bu kasabada hem yeni arkadaşlar edinmiş hem de doğayla beraber yeni maceralara atılmıştır.

Son Ada’nın Çocukları adlı eserde, adaya gelen esrarengiz bir adam sonrasında değişen ada yaşamı ele alınmıştır. Tematik gücü temsil eden kahramanlar Yazar, dayısı ve annesidir. Ekolojik dengeyi korumaya çalışan ve doğadaki her canlının yaşama hakkı olduğunu savunan kahramanlarımıza bakkalın oğlu yardım etmektedir. Adaya yeni gelen başkan ağaçları kesip hayvanlara zarar verince Yazar’ın annesi, hayvanlara yapılan saldırılara karşı ada halkını uyarmak için bütün evlere duyuru dağıtır. *“İşte benim annem, diye geçirdim içimden. O sakın, hüznü görünümlüğün altında müthiş bir enerji ve mücadele ruhu gizliydi (s.95).”* Bakkalın oğlu dilsizdir ve babasına yardım eder. Martılara karşı yapılan kıyıma çok üzülen çocuk, gizlice gördüğü yumurtaları alıp korumaya çalışır. *“Gözümün önüne, martı kıyımı yapıldığı gün yere eğilip kalkması geldi. O za-*

man bu hareketine hiçbir anlam verememiştim ama şimdi anlıyorum ki arkadaşım yurmurtaları korumaya çalışıyor, onları gizli gizli kümeşe taşıyor ve tavukların altına yerleştiriyordu (s.139).”Doğaya hükmetmek isteyen Başkan’a karşı durmak isteyen Yazar ve dayısı doğada var olan dengenin bozulmaması gerektiğine inanırlar. “Arkadaşlar, anlamıyor musunuz, yılanlar, ekolojik dengeyi bozduğunuz için bu kadar arttı (s.154).” Doğa savunuculuğunu yapan Yazar ve dayısı karşıt güç ile sürekli bir çatışma içindedir.

Bisküvi Kutusundaki Martı eseri, şehirde kısılıp kalmış martının imdat çağrısını duyup hayatını kurtarmak için çırpınan bir çocuğın iç dünyasını anlatılmaktadır. Tematik gücü temsil eden kahramanlar kız çocuk ve annesidir. Hayvan sevgisini temsil eden kahramanlarımıza Çaycı yardım etmektedir. Denize yakın bir çay bahçesinde annesiyle oturan kız çocuğu suya düşen bir martı görür. Etrafındaki insanlara martıyı kurtarmaları gerektiğini söyler. Fakat kimse bir martının suda boğulabileceğine inanmaz. “Benim derdim, ayrılan ikizden çok denizdeki martıydı. Merakla, itfaiye mi, yoksa sahil güvenliğe mi haber verelim, diye sordum (s.16).” Denize düşen martıya yakından bakmak için iskeleye gider. Çaycı kızın sesine kulak verir ve çalı süpürgesiyle martıyı kurtarır. Daha sonra martıyı koymaları için bir kutu verir.

Esrarengiz Adaya Yolculuk eseri, ufak bir adayı keşfetmek isterken hiç beklemedikleri bir çevre felaketiyle karşılaşan beş arkadaşın macerasını anlatmaktadır. Tematik gücü temsil eden kahramanlar Kamil, Osman, Mert, Levent ve Hayri’dir. Çocuklar adada gezerlerken uzaktan bir teknenin adaya yanaştığını görürler. Adamların hareketlerinden şüphelenen çocuklar onları takip ederlerken zehirli bir gölle karşılaşırlar. “Kâmilciğim, balıklar zehirli. Bunu araştırmak için aldım. Belki balıklara ne olduğunu öğrenirsek yetkililere haber verebiliriz (s.22).” Numuneyi veterinerine incelettirirler. Su da kimyasal bir madde olduğunu öğrenen çocuklar ertesi gün adamları suçüstü yapmak için tekrar adaya giderler. “Her zamanki gibi planımız belliydi: Bu adamların yaptıkları şeyi ortaya çıkarıp belgelemek. Sonrasında polise gitmeyi planlıyorduk (s.30).” Çevre bilincini temsil eden beş arkadaş amaçlarına ulaşarak bir çevre felaketini önlemiş olurlar.

Yaşadığı yere fabrika kurulduktan sonra çevre kirliliğiyle tanışan Tekin’in yaşadıklarını anlatan *Atlantis’in Çocukları*, okuru bir serüvene davet eder. Tematik gücü temsil eden kahramanlar Tekin, Aslıhan, Emre, Elif ve Barış’tır. Nergislidere yakınına

kurulan fabrika, atıklarını dereye boşaltınca deredeki balıklar ölmeye başlar. Tekin her okula gittiğinde derenin bu halini görünce üzülmeye başlar. *“Akıllı, duyarlı bir çocuktuk Tekin. Çevre kirliliği konusunda gördüklerinden rahatsız oluyor, küresel ısınmayla ilgili haberleri okuduğunda üzüliyordu. Bu konuda bir şeyler yapamadığı için de çok öfkeleniyordu. Okulda birkaç arkadaşıyla birlikte çıkardığı duvar gazetesinde bu konulara sık sık değiniyordu (s.19).”* Yeryüzünde yaşanacak felaketlerden kendini korumak için denizin altında yaşam sürmeye başlayan Atlantisliler, yeryüzünde yaşanan felaketleri çözmek için Tekin’den yardım ister. Tekin, Atlantis’tekilerin teknik donanımı ve arkadaşlarının yardımıyla doğaya zarar verenlere karşı mücadele ederler. Aslıhan, Emre, Elif ve Barış, Tekin’in okuldan arkadaşlarıdır. Tüm arkadaşlar çevre felaketlerine karşı mücadele etmeye başlarlar. *“Birimiz beşimiz, beşimiz dünyamız için! Böylece çevreye duyarsız olanlarla savaşacak olan Çevre Kardeşliği Takımı kurulmuş oluyordu (s.33).”*

Plastiksavar Laboratuvarı adlı eserde, atıklarla ve iklim değişikliğiyle mücadele eden Pınar ve Demir’in yaşadıkları macera anlatılır. Pınar ve Demir tematik gücü temsil eden kahramanlardır. Pınarın annesi, Fatma Teyze ve Berna tematik gücü temsil eden kahramanlara yardım eder. Yaz tatili için ailesiyle yazlığa giden Pınar, nene ve dedesinin bahçesiyle doğal yaşamın tadına varır. *“Meraklıyım, dünyaya dair tüm olayları öğrenmek istiyorum (s.11).”* Pınar’ın annesi, arkeologdur. Pınar’ın anneannesi ise şehirden uzak bir yazlıkta yaşar. *“Sebzelerimizi o bahçeye gidip kendimiz topluyoruz. Emeksiz yemek yok burada (s.17).”* Daha sonra anneannesi Pınar’ı, Demir ile tanıştırır ve arkadaş olurlar. Doğada atık halde bulunan plastikleri toplayan Demir, onları bambaşka hallerle getirip doğaya tekrar kazandırmaya çalışıyordu. Bu durumdan etkilenen Pınar, Demir’e yardım etmeye karar verir. *“Ne kadar dikkatliydi, üstelik plastikler hakkında çok şey biliyordu. Demir’le tanışmadan önce atık ve plastiği önemsemiyordum (s.37).”* Ellerine aldıkları torbalarla deniz kenarındaki plastikleri toplamaya başlarlar. *“İnsanların doğadan aldığını insanlara verelim de doğa mutlu olsun (s.33).”* Fatma Teyze, emekli fizik öğretmenidir. Bahçesindeki ürünlerinin bir kısmını çitin dışındaki yalağın yanına koyar. *“Ormanda yaşayan bazı hayvanlar aç kaldıkça buraya inmeye başladı. Bahçe birbirine giriyordu. Benim için önemli olan onların aç kalmaması (s.50).”* Berna, denizlerde araştırma yapan bir bilim insanıdır. Pınar ve Demir’e plastik atıklar için risk haritası çıkartmayı öğretir. Çevre sorunlarına duyarlılığını temsil eden çocuklar doğada yaşanan çevre felaketlerine karşı beraber çözümler bulmaya çalışırlar. *“Yaşadığımız dün-*

yayı daha yaşanılır bir hale getireceğiz. Kendi geleceğimize güzel bir miras bırakmamız gerekiyor (s.74).”

Fantastik bir kurguya sahip olan *Gümüşsü Zamanı*, insan eliyle talan edilen doğal yaşamın izini süren bir çocuğun dünyayı yeniden kurmak için verdiği çabayı konu almaktadır. Tematik gücü temsil eden kahramanlar Minnu ve Gudi'dir. Doğanın değerini bilmeyi temsil eden kahramanlara Tunk, Bozek ve Eğreltigil yardım eder. Sardun şehri, çöle dönüşen bozkır topraklarının ortasında cam kubbe içine inşa edilmiştir ve topraklarında tarım yapılamamaktadır. Minnu, meraklı ve cesur bir çocuktur. Yasak olduğunu bile bile, Gudi'leri beslemek için mağaraya yemek götürür. Gudi ona şehrin eski ağaçlı halini anlattıkça Minnu ormanları, nehirleri daha çok merak eder. “*Orman mı?.. Ormanı da mı biliyorsun sahiden? Bense şu Üçağaçlar'ın yeşerdiğini görmek için neler vermezdim. Ne olur anlatsan. Orman nasıl kokardı mesela? (s.23)*” Minnu Gudi'yle sohbet ettikçe bu felaketlerin yaşanmasına kendi halkının sebep olduğunu öğrenir. “*Her seferinde, neden kimsenin bu kuraklığı, kum fırtınalarını, cam kubbeyi değiştirecek bir şey yapmadığını sorup duruyordu kendine (s.37).*” Tohumları getirebilmek için çölü tekrar aşan Minnu, tohumların hangi zamanda yetişebileceğini öğrenmek için arkadaşlarından yardım alır. “*Şimdi sıra, elindeki keşifle ne yapabileceğini bulmaya gelmişti. Şu yaşına kadar herkesin sadece beklediğini fark etmişti. Oysa beklemenin herhangi bir şeye çözüm getirmediği ortadaydı (s.104).*” Cesaret ve umutla yola çıkan Minnu, doğanın değerini okura düşündürür.

Küçük Pis Yeşil Böcek adlı eser, İstanbul'a göç eden Aziz'in doğayla kurduğu bağ anlatılır. Tematik gücü temsil eden kahraman Aziz'dir. Kitap Kız, Pembe Hanım ve Titiz Teyze tematik güce yardım eder. Gaziantep'in bir köyünden İstanbul'a göç etmek zorunda kalan Aziz ve annesi şehrin griliğine bir türlü alışamamıştır. “*Tavuklarıyla, davarlarıyla, köpeği Boğar'la, taştan kafalarla, nenesiyle yaşıyordu ne güzel. Annesiyle bahçeye toprak çapalamaya, süt sağmaya gidiyordu (s.15).*” Şehirdeki kargaşadan ve samimiyetsiz insanlardan sıkılan Aziz, köyünü ve arkadaşlarını aklından çıkaramamaktadır. Cep harçlığını çıkarmak için okuldan sonra metroda mendil satmaya başlar. Bir gün yine metroda mendil satarken oraya ait olmayan bir canlıyla karşılaşır. Yolunu şaşırınca kendini bir metroda bulan böcek, insanların arasından gezerken bir panik yaratır. Aziz, onu ezmek ya da dışarı atmak isteyenlere karşı böceği korumaya çalışır. “*Onu avucumda son durağa kadar taşıyacağım (s.65).*” Kitap Kız, “*Böceği öldürmek mi isti-*

yorlar gerçekten mi? Bu çok vahşice ama... (s.72).” ifadelerini kullanır. Pembe Hanım, Kitap Kız ve Titiz Teyze böceği metrodan çıkarmak için Aziz’e yardım eder. Aziz’in böceği metrodan kurtarma çabası, köydeki özgür yaşamı özlediğini de yansıtmaktadır.

Havva ile Kaplumbağa, doğal yaşamı konu almaktadır. Tematik gücü temsil eden kahramanlar Elif, Havva, Ayşegül Hanım, Erdem Bey’dir. Hayvan sevgisini temsil eden kahramanlara Umut yardım etmektedir. Anne ve babası doğal yaşamın korunmasıyla ilgili bir projede çalışan Elif, sessiz bir çocuktur. Elif, ailesi sayesinde hayvanların yaşamını yakından takip edebilme fırsatını yakalar. *“Küçük Elif bazen kendini kuşların yerine koyardı. Onlarla birlikte el ele tutuşup, Afrika’dan Rusya’ya, dünyayı baştan aşağı katettiğini düşlerdi (s.13).”* Elif zamanını genellikle Havva ile geçirir. *“Neşeli bir kadındı Havva. Şarkılar söyler; kediler, köpekler ve kuşlarla onların anladıkları dilde konuşabilirdi. Kedi gibi miyavlayabilir, köpek gibi havlayabilir, yüzlerce kuş sesini taklit edebilirdi (s.18).”* Onun için Havva sıra dışı bir arkadaşı. *“Elif, Havva’ya hayrandı. Bir kaplumbağa, bir ağaç, bir bitki, bir meltem kadar doğaya aitti o (s.19).”* Günün birinde yeni bir proje için Adana’ya taşınan aile, denizkaplumbağalarının yumurtlama dönemlerini araştırmaya başlarlar. Doğa elemanlarıyla etkileşim halinde bulunan Elif, hayvanlara sevgi ile yaklaşır.

Altın Madeni, toprağını, suyunu, ağacını korumak için mücadele edenlerin hikâyesidir. Tematik gücü temsil eden kahramanlar Ada ve dedesidir. Ada’nın dedesi doğaya değer veren biridir. *“Ağaçların kıpırdamaması, hayvanların ses çıkarmaması onların yardımı ihtiyacı olmadığı anlamına gelmez. Lütfen unutma Ada, bir ağaca ancak kesilmeden önce yardım edebilirsin. İş işten geçtikten sonra... ne suyu ne de toprağı temizleyebilirsin (s.25).”* Dedesi, Ada’yı sevdiği gibi ağaçları, kuzuları, toprağı da sever. Ormanda altın madeni için ağaçların kesileceğini duyan Ada ve dedesi buna karşı çıkar. *“Ada, dedesi ve onlarca hayvan el ele tutuşarak büyük bir canlı zinciri oluşturmuş, şantiye sahasına giden yolu kapatmışlardı (s.36).”* Sonunda şirket çalışanları ormanı terk eder.

Ağaçlar Bizi Nasıl Mutlu Eder?, dünyayı merak eden iki kafadarın, ağaçlar üzerine sordukları sorulara cevaplar aramasını konu alır. Tematik gücü temsil eden kahramanlar Moli ve Olaf’tır. Belediye yapacağı bina için parktaki ağaçları kesmeye karar verir. Bunu duyan mahalle halkı yerinde duramaz. *“İnsan ağaçlara zarar gelebileceğini*

duyunca yerinde durabilir mi? (s.6).” Parka geldiklerinde komşularının bir araya toplanıp protesto ettiklerini gören Moli ve Olaf ağaç nöbetine katılır. Nöbet sırasında Moli ve Olaf ağaçlar hakkında sohbet etmeye başlarlar. *“Ağaçların yaşı nasıl ölçülür? – Bir ağacın yaşını ölçmek için halkaları sayabilirsiniz (s.8).*” Nöbet bitene kadar ağaçlar hakkındaki sorular devam eder. *“Ağaçlar nasıl beslenir? (s.14)*” Mahalledeki herkes sırayla ağaçları bekler. Sonunda parkla ilgili düzenlemeden vazgeçilir. *“Ağaçları zaten seviyordum ama şimdi onlara daha fazla saygı duyuyorum (s.43).*” Ağaç sevgisini temsil eden kahramanlar sonunda amaçlarına ulaşır.

Sevgili Kuşlar’da tematik gücü temsil eden kahramanlar Orhan ve Emre’dir. İnsanların kuruttuğu sazlıklardan göç etmek zorunda kalan kuşlara yardım etmek için imza kampanyası düzenlerler. *”Bu kâğıtlarda biz çocukların imzası var. Sultansazlığı ve Menderes Deltası’nın ulusal park ilan edilmesi için imza topluyoruz. Bu imzaları büyüklerimize götüreceğiz. Hatta büyüklerimizden de imza isteyeceğiz (s.89).*” Kahramanlar doğanın iyiliğini temsil etmektedir.

3.5.2. Karşıt Güç (Çatışma Unsuru Yaratan Güç)

Tematik gücün karşısına çıkarılan ve çatışmaya neden olan varlık, karşıt güç olarak tanımlanır (Cuşa, 2022: 534). Eserlerde tematik gücü zayıflatmaya çalışan karşıt gücün çokluğu ve faaliyeti dikkat çeker (Karabulut, 2013:152).

Menekşe İstasyonu’nda karşıt güçteki kahramanlar Bay Yetkili ve Belediye Başkanı’dır. Bay Yetkili istasyonu kapatmak isteyen kişidir. Mahalle halkının direnişinden rahatsızlık duyar. *“Bütün bu şehre bu konuyu yaymanızı doğru bulmuyor belediyemiz. (...) Yeter artık Belediyemizin adını kötüye çıkardınız (s.106).*” Belediye Başkanı da geri adım atmaz ve istasyonun kapanmasını ister.

Ormanı Yemek Yasak adlı eserde karşıt gücü temsil eden kahramanlar Gökçe’nin anne ve babasıdır. Gökçe’nin annesi, kızının ormanda vakit geçirmesine izin vermeyen bir karakterdir. Çünkü doğayı tehlikeli bulur. Babası ise bir mühendistir ve doğal yaşam merkezi projesi için ormandaki ağaçların kesilmesini ister. *“Annesi, ormanı ve içindekileri kızının yaşama hakkını ihlal eden bir tehdit olarak görüyordu (s.14).*” Karşıt güçteki bu kahramanlar doğaya zarar verme ve bilinçsizce müdahale etme gibi izleklerle eserde yer alır.

Son Ada'nın Çocukları'nda, Başkan, 1 Numara ve Uzman karşıt güçte yer alan tematik bağlamda da tezat oluşturan kahramanlardır. Adada herkesin evi numaralarla ifade edilir. Başkan adaya geldikten sonra yaptığı ilk iş, ağaçlı yolu budayıp ağaçları kesmek olmuştur. *“O bir diktatördü. Ülkedeki her şeye o karar verirdi. Kimseye konuşma ve davranış özgürlüğü tanımazdı (s.23).”* 1 Numara, Başkan'ın adadaki yaptığı değişiklikleri en erken kabul edenlerdendir. *“Büyüklerden de 1 Numara'nın pantolon giymiş olduğunu fark ettim. Oysa gece gündüz şortla dolaşır, hiç pantolon giymezdi. O da Başkan'a mı benziyordu git gide? (s.46)”* Başkan martıları öldürmek istediğinde dahi itiraz etmez. Başkan yaptığı konuşmalarla ada halkına yaptıkları şeyin çok doğal olduğuna ikna eder. Bunun yanında birbirini devam eden felaketler yaşanmaya başlar. Başkan martıların adadan kovulmasını ister. Uzman ise göçmen kuşların göç yollarını değiştirmeye çalışır. Başkan doğayı acımasızca yok etmek istemektedir.

Buyaka Çocuk Evi'ndeki karşıt gücü temsil eden kahraman Bayan Molla'dır. Şehirde her yere sahip olmak isteyen Bayan Molla, Pamuk Holding'in sahibidir. Şehirdeki en zengin insanlardan biridir. *“Pamuklu olan her şeyin sahibi olmak konusundaki iddiası o kadar büyüktü ki şehirdeki pamuk helva satıcılarının dükkânlarını bile değerinden fazla para ödeyerek Pamuk Holding'e bağlamıştı (s.10).”* Yeni proje için adaya sahip olmak isteyen Bayan Molla, doğaya gereksiz müdahalede bulunarak betonlaşmanın önünü açmaktadır.

Esrarengiz Adaya Yolculuk adlı eserde karşıt gücü temsil eden kahramanlar Kamil ve Cemil'dir. Kamil ve Cemil, maden avcılarıdır. Adada buldukları altın madenini kaçak bir şekilde çıkarmak isterler. *“Anlaşılan o adamlar, gittiğimiz adadaki o mağarada kaçak bir altın madeni çalıştırıyorlar. Burada oldukça fazla altın bulmuşlar (s.64).”* Adamların mağaraya girdiğini görünce çocuklar da arkasından gelir ve içeride kimyasal maddelerle dolu varilleri görürler. *“Bu adamlar mağarayı bu varillerle birlikte yok ederse bütün ada zehirlenir. Buradaki varilde ne varsa suya karışır ve adadaki sular da zehirli hale gelir (s.69).”*

Bisküvi Kutusundaki Martı adlı eserde karşıt gücü temsil eden kahramanlar kız çocuğunun babası, Huysuz Balıkçı ve İnan Bey'dir. Deniz kenarında balık tutan balıkçı, hayvanlara karşı acımasızdır. Denizde boğulan martıya yardım etmesi için balıkçının yanına giden kızı tersler. *“Beyaz olduklarına, sevimli göründüklerine bakma, bunların*

hepsi leş yiyicidir (s.20).” İnan Bey, satıcıdır ve kızın ikinci kattaki komşusudur. Kızın elindeki kutuyu görünce onu bile satın almak ister. Eve geldiğinde ise babası derslerinin martı bakmaktan daha önemli olduğunu söyler. “*İşte o anda, daha önce de hissettiğim kimsesizlik duygusu üzerime çöktü. Benden bu kadar farklı düşünen biri nasıl olur da benim babam olabilir (s.63)?*” Romanda karşıt güç olarak tematik gücün karşısında yer alan kahramanlar doğaya yabancılaşmayı temsil etmektedir.

Küçük Pis Yeşil Böcek adlı eserde karşıt gücü temsil eden kahramanlar şehirde yaşayan Başabela ve Papatya Hanım’dır. Başabela, metroda görevlidir ve Aziz’in korkulu rüyasıdır. Metroda Aziz’in mendil satmasına ve gençlerin şarkı söylemesine karşı çıkar. Papatya Hanım metroda bir böcek olduğu duyunca telaşlanır. “*Üstüme konmasın da, nereye giderse gitsin bela böcek (s.79).*” Karşıt güçteki kahramanlar doğaya yabancılaşmayı temsil etmektedir.

Altın Madeni adlı eserde, karşıt gücü temsil eden kahramanlar Yolcu ve şantiye çalışanlarıdır. Yolcu, şirket çalışanlarında biridir. Köyde açılacak olan altın madeni için İstanbul’dan gelir. Fakat Ada’nın babası için bu bir sorun değildir. “*Bana iş verecekler. Atlarımız, ineklerimiz olacak. Hepimiz zengin olacağız. Sadece senin değil, bütün çocukların bisikleti olacak (s.15).*” Şirket yöneticileri, kahvedeki insanlarla bir araya gelip onlara çeşitli hediyeler dağıtır.

Ağaçlar Bizi Nasıl Mutlu Eder? adlı eserde karşıt gücü belediye temsil eder. Belediye, mahalledeki parkın ortasına bina yapmaya karar verir. Bunun için de parktaki ağaçların kesilmesi için iş makinelerini devreye sokar.

Atlantis’in Çocukları’nda fabrika çalışanları ve kimyasal tankerler taşıyan gemi çalışanları, doğaya zarar verme ve yok etme gibi temalarla karşıt güçte yer alır. Fabrika çalışanları sulara fabrikanın atıklarını boşaltırken; denize açılan gemiler de suya zehirli atıklar boşaltmaya çalışır.

Saklıköy’ün Kuşçusu adlı eserde karşıt gücü temsil eden şehrin kendisidir. “*Şehir sanki betondan bir sarmaşık. Gece demez, gündüz demez, bayram seyran dinlemez, ay mı geçti yıl mı bitti aldırılmaz, sürekli büyür, dal budak salarmış dört bir yana (s.53).*” Karşıt güçteki şehir, doğayı bilinçsizce sömürmeyi temsil etmektedir.

Gümüşsü Zamanı adlı eserde karşıt gücü temsil eden Sardun Valisi ve kule bekçileridir. “*Siz de biliyorsunuz ki bu, okullarımızda öğretilen ilk şeydir: Sardun topra-*

ğında bir şey yetişmez ve daha önemlisi, yetiştirilmesi yasaktır (s.176).” Tematik bağlamda tezat oluşturan kişiler ekolojik sorunları temsil etmektedir.

Neydik Ne Olduk Ailesi’ndeki Burcu, Elfin, Seval Hanım ve Engin Bey karakterleri; *Yeşil Tatil*’deki Kerem karakteri ve *Uyuyan Topaç*’taki Arda karakteri önceleri doğaya yabancılaşmayı yani karşıt gücü temsil ederken doğayla vakit geçirdikçe onu seven ve sayan yani tematik gücü temsil eden karakterlere dönüşmüşlerdir.

Havva ile Kaplumbağa, Ağaçlı Gül ve Hayal, Yaban Ördeği Ailesinin Göç Yolculuğu, Sevgili Kuşlar, Plastiksavar Laboratuvarı ve Küçük Pis Yeşil Böcek adlı eserlerde karşıt gücü temsil eden doğal yaşama zarar veren şehirdeki insanlardır.

3.5.3. İnsan Dışı Kahramanlar

Yaban Ördeği Ailesinin Göç Yolculuğu adlı eserde, kuzey ormanlarından yola çıkan yaban ördeği ailesi, göç yolculuğunda yeryüzünde meydana gelen çevre felaketlerine, betonlaşmaya ve savaş gibi daha birçok kötü duruma gökyüzünden tanıklık ederler. Bay Cesur, Bayan Pembeburun ve yavruları Paytak, tematik gücü temsil ederken; şehirde yaşam süren insanlar karşıt gücü temsil etmektedir. Şehrin üzerinden geçen yaban ördeği ailesi, beton yapılarının çoğaldığını fark eder. “İnsanlara yeryüzü de yetmedi, gökyüzüne doğru tırmanmaya başladılar (s.40).” Bir fabrika bacasından çıkan gazdan etkilenirler. “Gagalarında acı bir tat oluşmuştu. Bu tat fabrika bacalarından yayılan gazlardan kaynaklanıyordu (s.41).” Göçmen kuşların göç yolları insanların yanlış yerlere yaptıkları inşaatlar yüzünden değişiyordu. “Bay Cesur kanadını batı yönüne çevirirken Paytak şehre bakıyordu (s.42).” Paytak göç yolculuğu sırasında birçok tecrübe edinir. “Dünyaya bir anlam veremiyordu Paytak. Gördükleri ve yaşadıkları onu erken yaşta olgunlaştırmış, böylece adeta göç yollarında büyüümüştü (s.91).”

Sevgili Kuşlar, *Sultansazlığı*’nda yaşayan kuşların insanların yaptıklarına karşı sabırları tükenmesi sonucu yuvalarını edişleri anlatılır. Anne Flamingo ve Baba Flamingo tematik gücü temsil etmektedir. “Çevrede yaşayan insanlar tarım yapmak için kurutuyorlarmış sazlığımızı. Yaban ördeklerinden duydum ben de (s.7).” Anne Flamingo bu duruma çok üzülür. Bir gün flamingo ailesinin yavruları sudan zehirlenince sazlıktaki kuşlar buradan gitmeyi düşünürler. “Sazlığımıza kadar ulaşan zehirli tarım ilaçlarının önünde durabilmemiz olanaksızdır. Bizim bu zehirle bir arada yaşayabilecek gücümüz yoktur (s.29).” Daha sonra “Biliyorsunuz zehirlenme olaylarına ek olarak, bir de sazlı-

ğımızın kurutulması var (s.30).” diye devam eder. Kuşlar kendi aralarında tartışırken bir martı görürler. “Deniz kirlenmişti. Ben de temiz su aramak için oradan uzaklaştım (s.38).” Kendi aralarında konuşan kuşlar Van Gölü yakınlarındaki ulusal parka gitmeye karar verir. Göç yolunda sele tanık olunca kuşlar şöyle der: “Bu doğanın öfkesi. İnsanlar eğer şu dağlardaki ağaçları kesip, yakıp yok etmeselerdi, başlarına bu durum gelmezdi (s.59).”

Gümüşsu Zamanı’nda Gudi, insan dışı kahraman özelliği gösterir. “Gudiler, duyuları kedi kadar keskin, kulakları onlardan biraz daha sivri, sincap kadar çevik ve hızlı tırmanan, ancak bu ikisinden de iri bir canlı türüydü (s.15).” Tematik gücü temsil eden Minnu tohumları aramak için çöle gittiğinde Gudi ona yardım eder.

Tablo 3.5: Kahramanların Tematik Yapı Bakımından Karşılaştırılması

Görünüş Biçimi	Tematik Güç (Hedef Obje)	Karşıt Güç (Çatışma Unsuru Yaratan Güç)
	Doğaya saygı	Doğayı sömürme
	Doğa sevgisi	İnsan merkezli anlayış
	Ekolojik bilinç	Doğaya zarar verme
	Doğanın iyiliği	Doğaya yabancılaşıma
	Doğanın değeri	Doğayı kirletme
	Doğa merkezli anlayış	Ekolojik dengeye müdahale
	Doğaya karşı minnet	Doğaya hükmetme
	Doğayı koruma	Doğaya yön verme
Ağaçlar Bizi Nasıl Mutlu Eder?	Moli ve Olaf	Belediye
Ağaçlı Gül ve Hayal	Hayal, Gül Nine ve Selim	Şehir insanları
Altın Madeni	Ada ve dedesi	Şantiye çalışanları ve Yolcu
Atlantis’in Çocukları	Tekin, Aslıhan, Emre, Elif ve Barış	Şehir insanları
Bisküvi Kutusundaki Martı	Kız çocuk ve annesi	Babası, Huysuz balıkçı ve İnan Bey
Buyaka Çocuk Evi 2	Bay Urban, Bay Gereç, Bay Venti ve Bayan Lebalai	Bayan Molla

Tablo 3.5: Kahramanların Tematik Yapı Bakımından Karşılaştırılması (DEVAMI)

Esrarengiz Adaya Yolculuk	Osman, Mert, Levent, Hayri ve Kamil	Kamil ve Cemil
Gümüüşsu Zamanı	Minnu, Gudi, Tunk, Bozek, Eğretilgil	Sardun Valisi ve Kule Bekçileri
Havva ile Kaplumbağa	Elif, Havva, Ayşegül Hanım, Erdem Bey ve Umut	Şehir insanları
Küçük Pis Yeşil Böcek	Aziz, Kitap Kız, Titiz Teyze ve Pembe Hanım	Başabela ve Papatya Hanım
Menekşe İstasyonu	Yekta Baba, Büfeci Rıza, Bostancı, Karabatak Burak, Karakalem Âdem, Gezgin, Süleyman Berber, Gazeteci Zeynep	Bay Yetkili ve Belediye Başkanı
Neydik N'olduk Ailesi	Burcu, Elfin, Seval Hanım, Engin Bey, Bulut, Sezen, Rana, Saliha	Burcu, Elfin, Engin Bey ve Seval Hanım (kendi içlerindeki ego)
Ormanı Yemek Yasak	Cengizhan, Kerem, Hazal ve Gökçen	Gökçen'in annesi ve babası
Plastiksavar Laboratuvarı	Pınar, Demir, Fatma Teyze, Berna, Pınar'ın annesi ve anneannesi	Şehir insanları
Saklıköy'ün Kuşçusu	Kuşçu, Yazar, Ömer, Zehra, Asım, Ayşe ve Seyfi Abi (Uydurukçu)	Şehir
Sevgili Kuşlar	Orhan, Emre, Anne Flamingo ve Baba Flamingo	Şehir insanları
Son Ada'nın Çocukları	Yazar, annesi ve dayısı, Bakkalın oğlu	Başkan, 1 Numara ve Uzman
Uyuyan Topaç	Sorgun Usta, Arda ve Jale Hanım	Arda (kendi içindeki egosu)
Yaban Ördeği Ailesinin Göç Yolculuğu	Bay Cesur, Bayan Pembeburun ve Paytak	Şehir insanları
Yeşil Tatil	Kerem, Hasan, İsmail Amca ve Cemile Hanım	Kerem (kendi içindeki egosu)

3.6. Görseller

Burada eserlerin dış kapaklarında ve i sayfa resimlerinde kullanılan renkler, yer alan kahramanlar, görsel içerik uyumu, sayfa kenar boşlukları ve resim oranları incelenmiştir.

Resim 3.1: Altın Madeni Kitabı Kapak Resmi

Kaynak: Kaya, B. (2021). *Altın Madeni*. Bilgi Yayınevi.

Resim 3.2: Altın Madeni Kitabı İç Sayfa Resmi

Kaynak: Kaya, B. (2021). *Altın Madeni*. Bilgi Yayınevi. s.38.

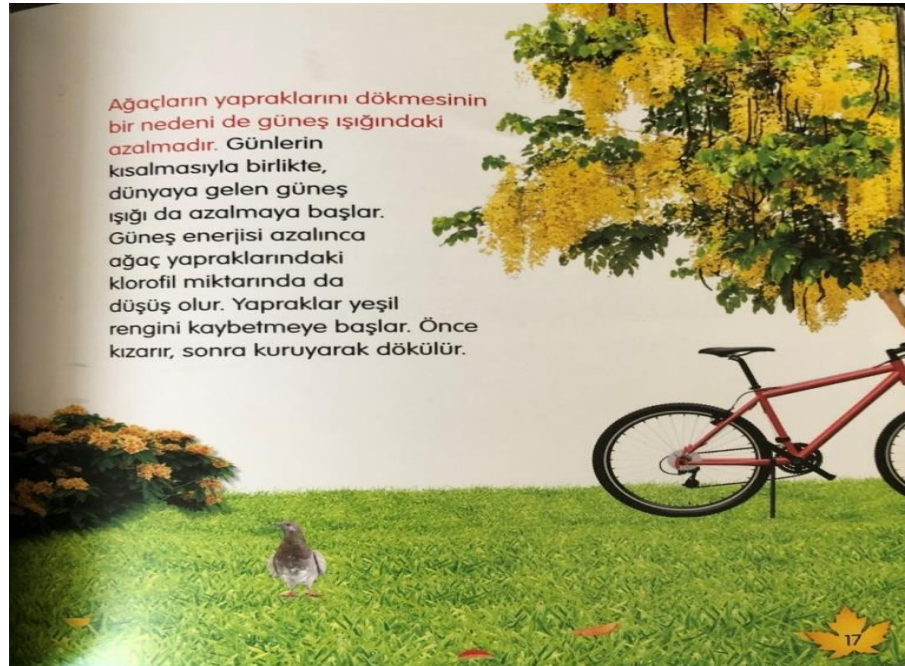
Eserin kapak resminde canlı ve sıcak renkler kullanılmıştır. Görselde doğaya zarar veren bir iş makinesi ve bu durum karşısında şaşırان bir kız çocuk yer almaktadır. Eserin adı ve dış kapak resmi dikkat çekicidir ve içerik hakkında bilgi vermektedir. Resimlerde kullanılan çizgiler, düzensiz ve kıvrımlıdır. Eserin içerine yerleştirilen resimler sayfa kenarlarında bitmemiş olup okurun algılamasında süreklilik sağlamıştır. Ayrıca resimlerin çerçevelere yerleştirilmemesi okurun hayal dünyasını genişletmektedir. Kitap içerisine yerleştirilen her metin bir görselle somutlaştırılmıştır. Kullanılan resim oranı hitap ettiği yaş grubuna uygundur.

Resim 3.3: Ağaçlar Bizi Nasıl Mutlu Eder? Kitabı Kapak Resmi

Kaynak: Aksoy. B. (2018). *Ağaçlar Bizi Nasıl Mutlu Eder?*, Hayykitap.

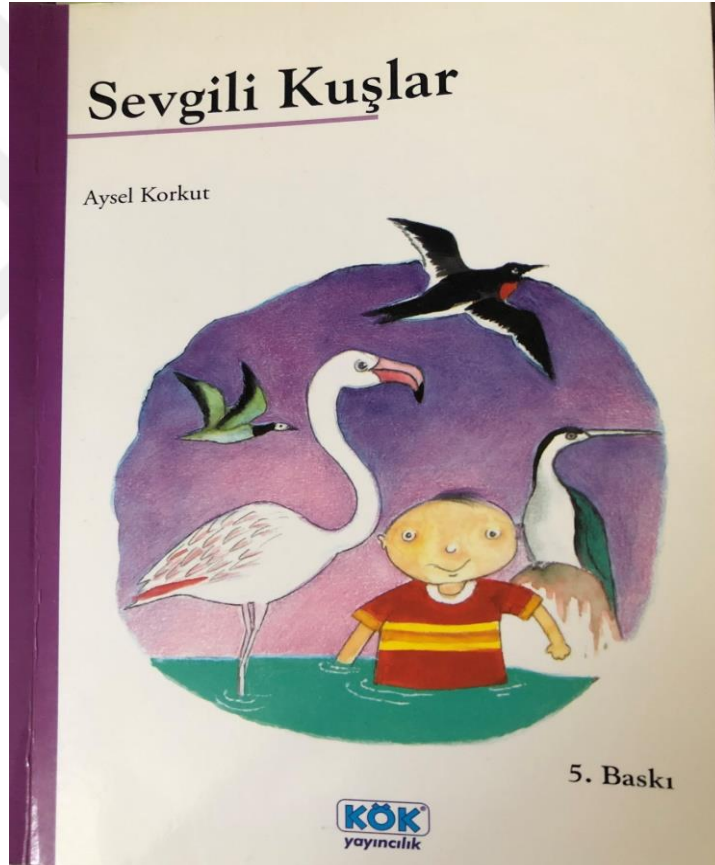
Resim 3.4: Ağaçlar Bizi Nasıl Mutlu Eder? Kitabı İç Sayfa Resmi

Kaynak: Aksoy, B. (2018). *Ağaçlar Bizi Nasıl Mutlu Eder?*, Hayykitap. s.17.

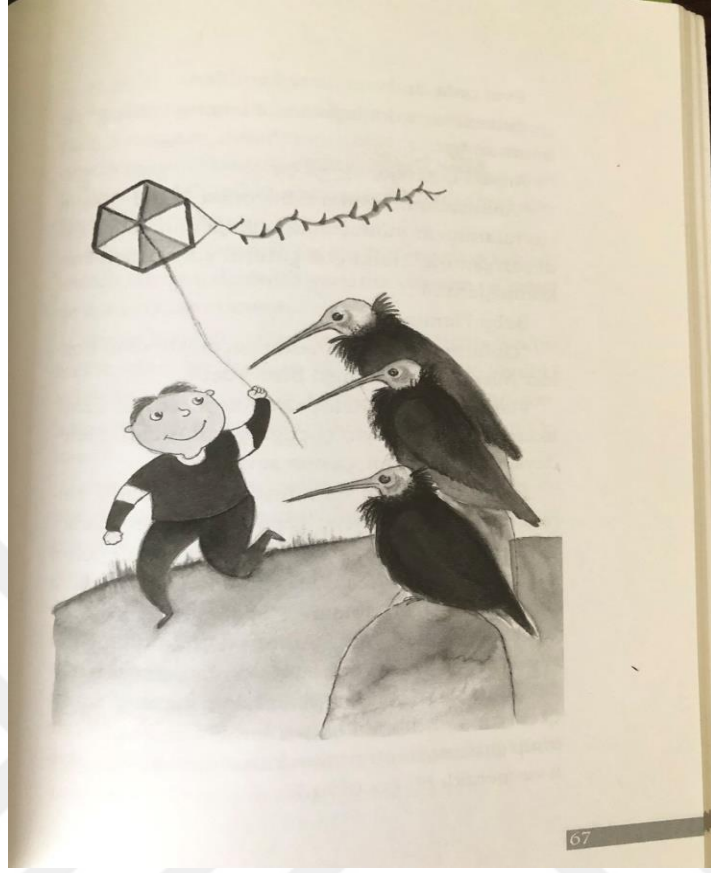
Eserin kapak resminde yeşil ve kahverengi renkler ağırlıktadır. Doğayı yansıtan bu renkler tazeliği ve verimliliği simgelemektedir. Eserin dış kapağında olay örgüsünün başkahramanları olan çocuklardan biri ağaç kütüğünün içinde resmedilirken; diğeri üstünde ağaç yapraklarıyla resmedilmiştir. Bu yönüyle kahramanların ağaçları içselleştirdiğini söyleyebiliriz. Eserin adı ilgi çekicidir ve kapak resmi içerikle uyumludur. Sayfa kenar boşlukları ve yerleştirilen görsellerin düzeni her sayfada verilen iletiye göre farklılık göstermektedir. Resimlerin görsel yapısı çocukların dikkatini çekecek canlılıktadır. Her sayfada kullanılan resimler metni tamamlayıcı niteliktedir. Resimlerin oranı hitap ettiği yaş grubuna uygundur.

Resim 3.5: Sevgili Kuşlar Kitabı Kapak Resmi

Kaynak: Korkut, A. (2011). *Sevgili Kuşlar*. Kök Yayıncılık.

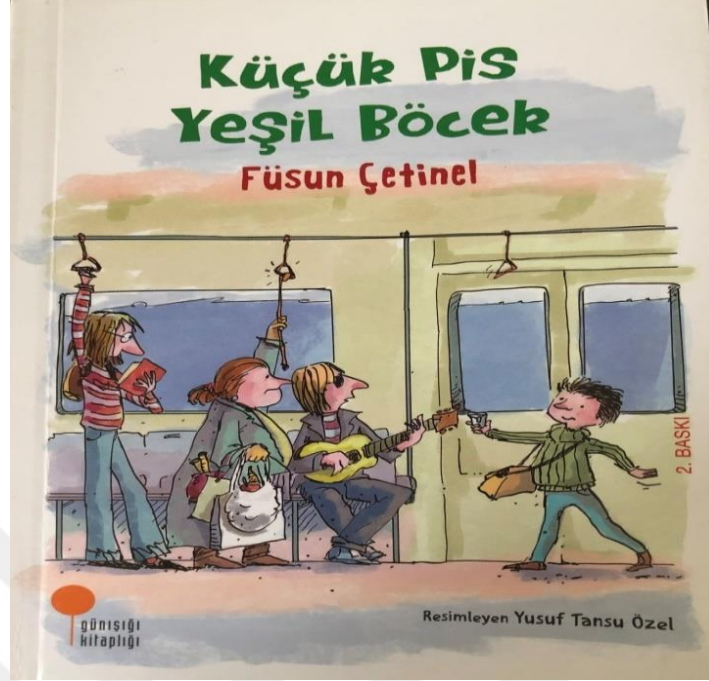
Resim 3.6: Sevgili Kuşlar Kitabı İç Sayfa Resmi

Kaynak: Korkut, A. (2011). *Sevgili Kuşlar*. Kök Yayıncılık. s.67.

Dış kapak resminde mor renk hâkim olup gölün içinde gülümseyen bir çocuk ve birkaç kuş türü resmedilmiştir. Kitabın genelinde insanlar tarafından tarım yapmak için sazlıkların kurutulması ve zehirli tarım ilaçlarıyla suyun kirlenmesi sonucu göç etmek zorunda kalan kuşların hikâyesi anlatılmaktadır. Bu açıdan dış kapak resmi içerikle uyum içerisinde. Yer yer metinleri somutlaştırmak için kullanılan iç resimler merkezde yer almıştır ve siyah beyaz renklidir.

Resim 3.7: Yeşil Böcek Kitabı Kapak Resmi

Kaynak: Çetinel, F. (2019). *Küçük Pis Yeşil Böcek*. Günüşiğı Kitaplığı.

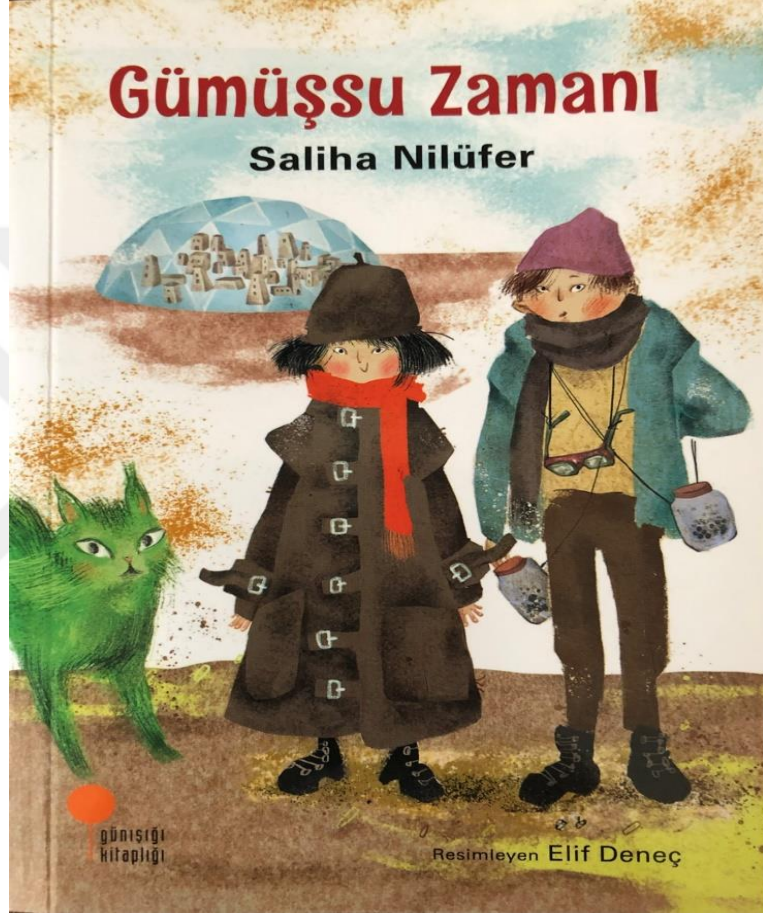
Resim 3.8: Yeşil Böcek Kitabı İç Sayfa Resmi

Kaynak: Çetinel, F. (2019). *Küçük Pis Yeşil Böcek*. Günüşiğı Kitaplığı. s.85.

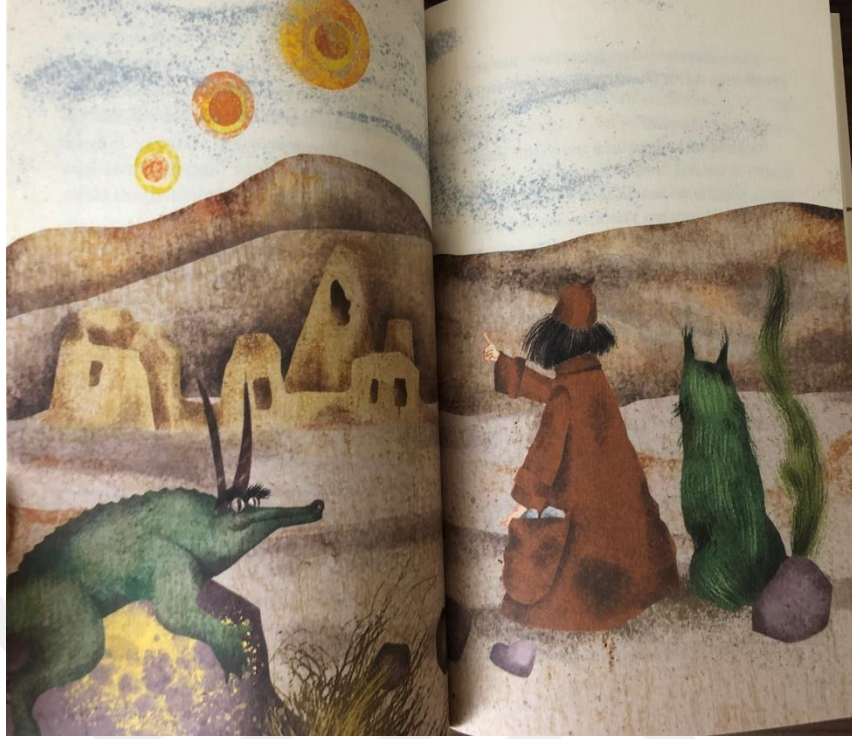
Kitabın dış kapağında bir metroda yer alan insanlar ve mendil satan bir çocuk resmedilmiştir. Köyden şehre göç etmek zorunda kalan bir çocuğun şehir hayatı ile mücadelesinin anlatıldığı eserde dış kapak içerikle uyumludur. Metni açıklamaya ve tanımlamaya yönelik kullanılan iç sayfa resimlerinde yeşil renk hâkimdir. Eserin adı ve dış kapak resmi okurda merak uyandırabilecek niteliktedir.

Resim 3.9: Gümüşsu Zamanı Kitabı Kapak Resmi

Kaynak: Nilüfer, S. (2021). *Gümüşsu Zamanı*. Günışığı Kitaplığı.

Resim 3.10: GümüŖsu Zamanı Kitabı İ Sayfa Resmi

Kaynak: Nilüfer, S. (2021). *GümüŖsu Zamanı*. GümüŖŖı Kitaplığı. ss. 56-57.

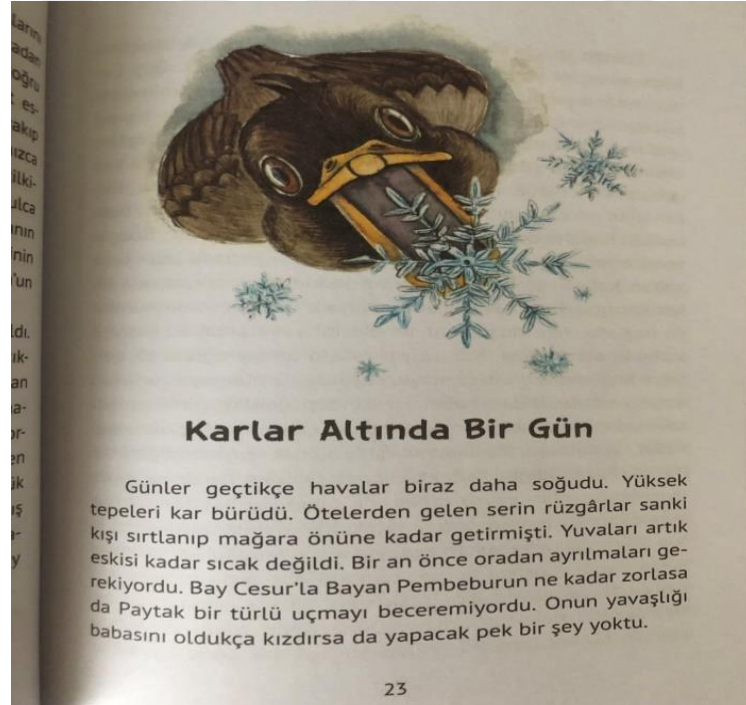
Eserin kapak tasarımında kullanılan canlı ve sıcak renkler okurda okumaya istek uyandırabilecek niteliktedir. Bozkır'ın ortasında cam kubbede korunan bir Ŗehir ve iki çocuğun resmedildiği kapakta geleceğin ıssız dünyası yansıtılmıŖtır. Eserin kapak resmi ve ismi dikkat çekicidir ve resimler içerik ile uyum içerisindedir. İ sayfalara yerleŖtiren resimlerin sayfanın kenarlarında bitmemiŖ olması okurun algılamasında sürekliliği sađlamıŖtır. Bunun yanında fantastik bir kurguya sahip olan eserde resimlerin çerçevesiz konumlandırılması okurun hayal dünyasını zenginleŖtirmektedir. Resimlemelerin mat bir zeminde resmedilmesi okurun gözlerini yormayacak Ŗekilde tasarlandığının göstergesidir. Resimlerin oranı hitap ettiği yaŖ grubuna uygundur.

Resim 3.11: Yaban Ördeği Ailesinin Göç Yolculuğu Kitabı Kapak Resmi

Kaynak: Kurt, Ö. (2022). *Yaban Ördeği Ailesinin Göç Yolculuğu*. Altın Kitaplar.

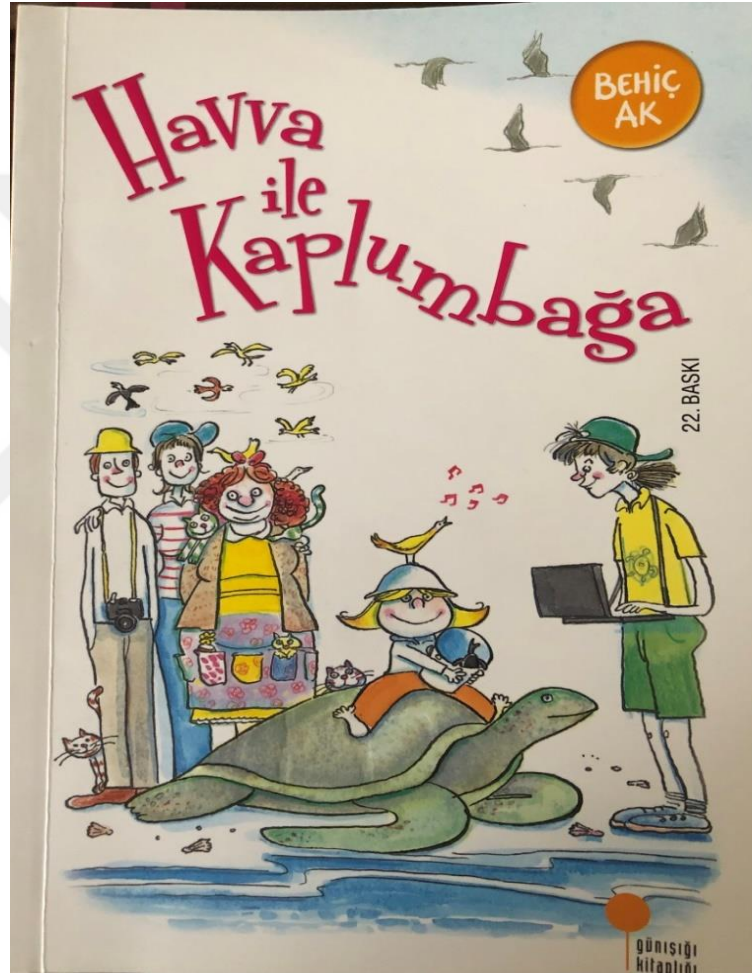
Resim 3.12: Yaban Ördeği Ailesinin Göç Yolculuğu Kitabı İç Sayfa Resmi

Kaynak: Kurt, Ö. (2022). *Yaban Ördeği Ailesinin Göç Yolculuğu*. Altın Kitaplar, s.23.

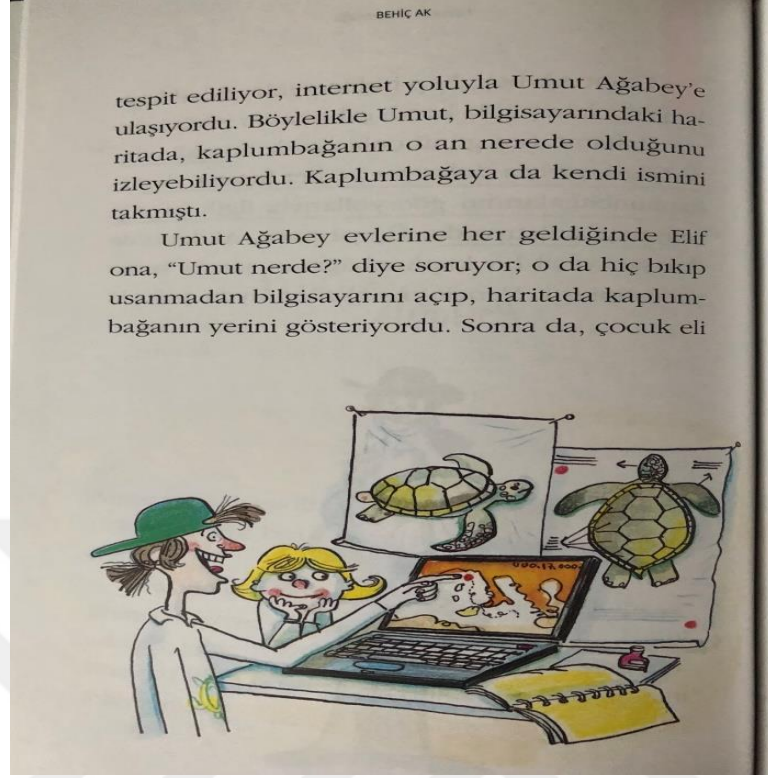
Ön kapakta resmedilen üç yaban ördeği bir yuvarlak desen içinde konumlandırılmıştır. Kuzey ormanlarından yola çıkan bir yaban ördeği ailesinin göç yolculuğu sırasında insan eliyle talan edilen doğaya tanıklık etmesinin anlatıldığı eserde kullanılan resimler olay örgüsüyle örtüşmektedir. Kitapta renkli görseller yer almaktadır. Sayfa kenar boşlukları ve yerleştirilen görsellerin düzeni her sayfada verilen iletiye göre farklılık göstermektedir.

Resim 3.13: Havva ile Kaplumbağa Kitabı Kapak Resmi

Kaynak: Ak, B. (2021). *Havva ile Kaplumbağa*. Güneşiği Kitaplığı.

Resim 3.14: Havva ile Kaplumbağa Kitabı İç Sayfa Resmi

Kaynak: Ak, B. (2021). *Havva ile Kaplumbağa*. Güneşli Kitaplığı, s. 46.

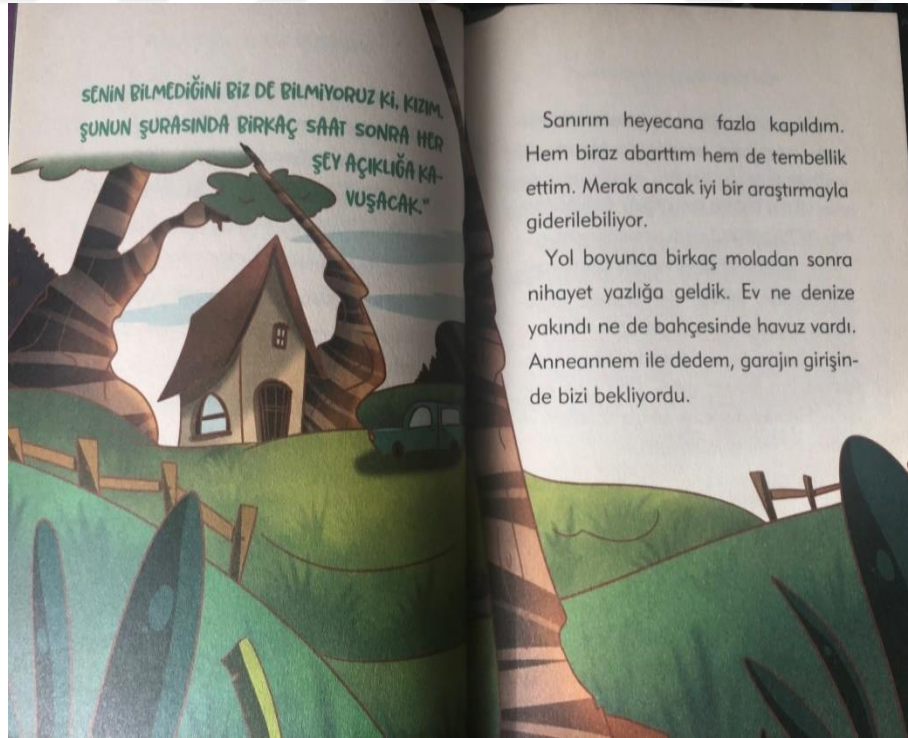
Eserin dış kapağında, deniz kaplumbağası üzerinde bir kız çocuğu ve arkasında cebinde çiçekler olan, omzunda kedi yatan ve başında uçan kuşlar olan bir kadın kahramanla birlikte üç kahraman resmedilmiştir. Ön kapakta yer alan kahramanların doğa elemanlarıyla etkileşim halinde olduklarını söyleyebiliriz. Bunun yanında kahramanların yüzündeki gülümsemeyle resmedilmesi doğayla iç içe olmaktan mutluluk duyduklarını göstermektedir. Kapak resmi ve eserin adı dikkat çekici olup içerikle uyum içerisindedir. Yer yer metni destekleyen renkli görsellerin kullanılması metnin somutlaştırılmasını sağlamıştır. Kitabın kapağı okurda merak uyandıracak niteliktedir.

Resim 3.15: Plastiksavar Laboratuvarı Kitabı Kapak Resmi

Kaynak: Kuzucu, E. (2020). *Plastiksavar Laboratuvarı*. Martı Çocuk.

Resim 3.16: Plastiksavar Laboratuvarı Kitabı İç Sayfa Resmi

Kaynak: Kuzucu, E. (2020). *Plastiksavar Laboratuvarı*. Martı Çocuk. ss.14-15.

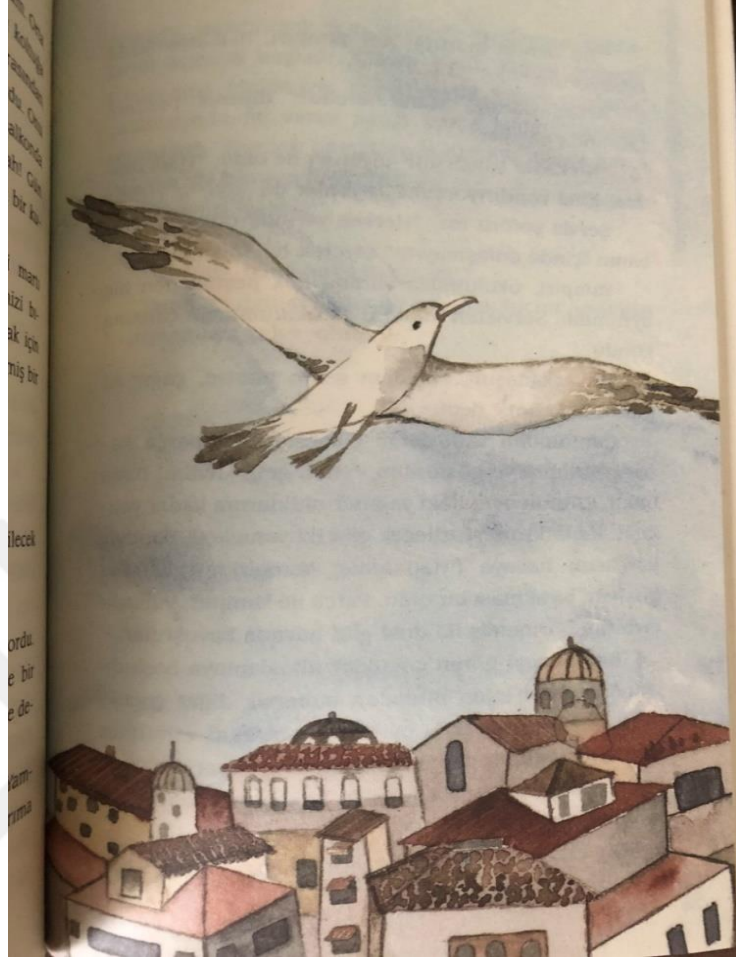
Kitabın dış kapağında olay örgüsünün başkahramanları olan iki çocuk kahraman bir bahçede resmedilmiştir. Kapak tasarımında kullanılan canlı renkler, okuyucunun dikkatini çekebilecek niteliktedir. Kapak resmi ve eserin adı içerikle uyum içerisinde. Çevreci bakış açısıyla oluşturulan eserde yeşil tonlar ağırlıktadır. İç sayfalara yerleştiren resimlerin sayfanın kenarlarında bitmemiş olması okurun algılamasında sürekliliği sağlamıştır. Eserin iç sayfalarında yer alan görsel öğeler kitaptaki metinleri tamamlayıcı niteliktedir.

Resim 3.17: Bisküvi Kutusundaki Martı Kitabı Kapak Resmi

Kaynak: Gündüz, D.(2021). *Bisküvi Kutusundaki Martı*. Can Çocuk.

Resim 3.18: Bisküvi Kutusundaki Martı Kitabı İç Sayfası

Kaynak: Gündüz, D. (2021). *Bisküvi Kutusundaki Martı*. Can Çocuk. s. 73.

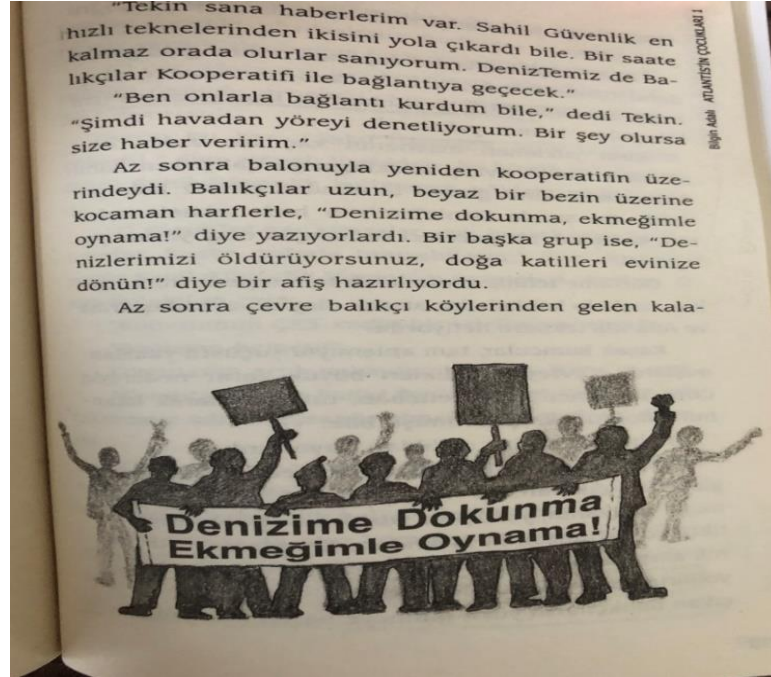
Kitabın ön kapağında bir kız çocuğu ve martı resmedilmiş olup bir çerçeve içinde konumlandırılmıştır. Eserde denizde boğulmak üzere olan bir martıyı kurtarmak için mücadelen veren bir kız çocuğu anlatılmıştır. Bu açıdan bakıldığında kitabın kapağı içerikle uyum içerisinde. Eserin adı çocuk okuyucuda merak uyandıracak niteliktedir. Resimlerde mavi ve tonlarının ağırlıklı olması doğa ve tazeliği simgelemektedir. Resimlemelerin mat bir zeminde resmedilmesi okurun gözlerini yormayacak şekilde tasarlandığının göstergesidir.

Resim 3.19: Atlantis'in Çocukları Kitabı Kapak Resmi

Kaynak: Adalı, B. (2021). *Atlantis'in Çocukları*. Can Çocuk.

Resim 3.20: Atlantis'in Çocukları İç sayfa Resmi

Kaynak: Adalı, B. (2021). *Atlantis'in Çocukları*. Can Çocuk. s.89.

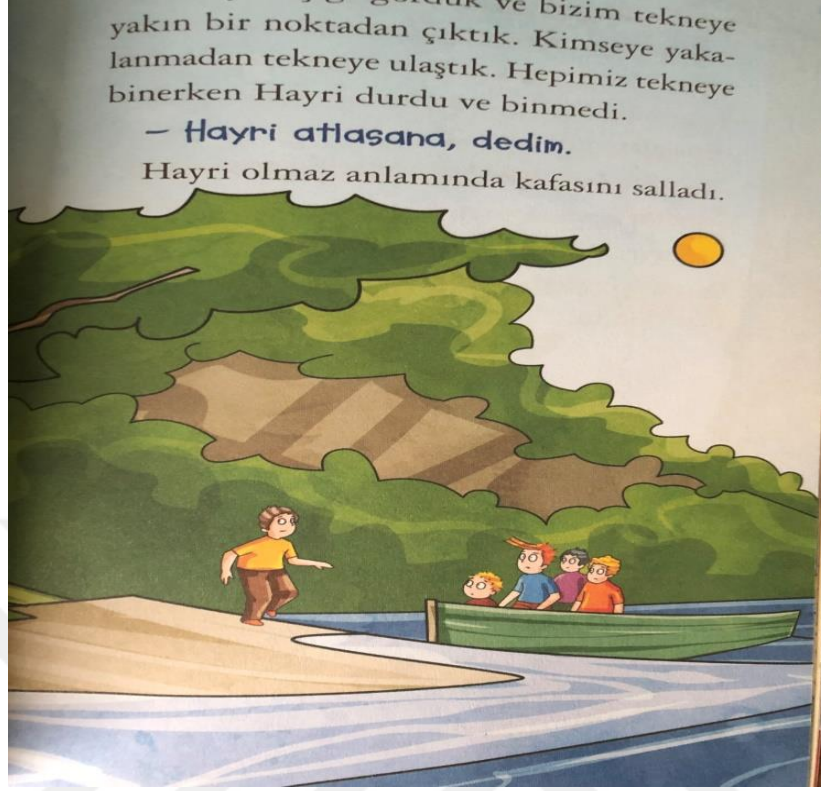
Eserin dış kapağında denizin altındaki Atlantis şehri resmedilmiştir. Kapak tasarımında mavi ve tonları ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Eserin adı ve ön kapak resmi ilgi çekici olup okurda merak uyandırıcı niteliktedir. İçerikte yer alan olay örgüsü ile görseller uyum içerisinde. Yer yer metinleri somutlaştırmak için kullanılan iç sayfa resimleri siyah beyaz renklidir.

Resim 3.21: Esrarengiz Adaya Yolculuk Kitabı Kapak Resmi

Kaynak: Orakçı, M. (2021). *Esrarengiz Adaya Yolculuk*. Timaş Çocuk.

Resim 3.22: Esrarengiz Adaya Yolculuk Kitabı İç Sayfa Resmi

Kaynak: Adalı, B. (2021). *Atlantis'in Çocukları*. Can Çocuk. s.83.

Kitabın ön kapağında olay örgüsünün başkahramanları olan beş çocuk resmedilmiştir. Adada keşif yaparken hiç beklemedikleri bir çevre felaketine tanık olan çocuklar, bu felakete kimin sebep olduğunu öğrenmeye çalışır. Bu açıdan bakıldığında eserin ismi ve kapak resmi içerikle uyum içerisinde. İç sayfalara yerleştiren resimlerin sayfanın kenarlarında bitmemiş olması okurun algılamasında sürekliliği sağlamıştır. Mat bir zeminde resimlenen resimlerde mavi ve yeşil tonları ağırlıktadır. Kitaptaki resimlerin oranı hitap ettiği yaş grubuna uygundur.

Resim 3.23: Uyuyan Topaç Kitabı Kapak Resmi

Kaynak: Çakman, K.A. (2020). *Uyuyan Topaç*. Can Çocuk.

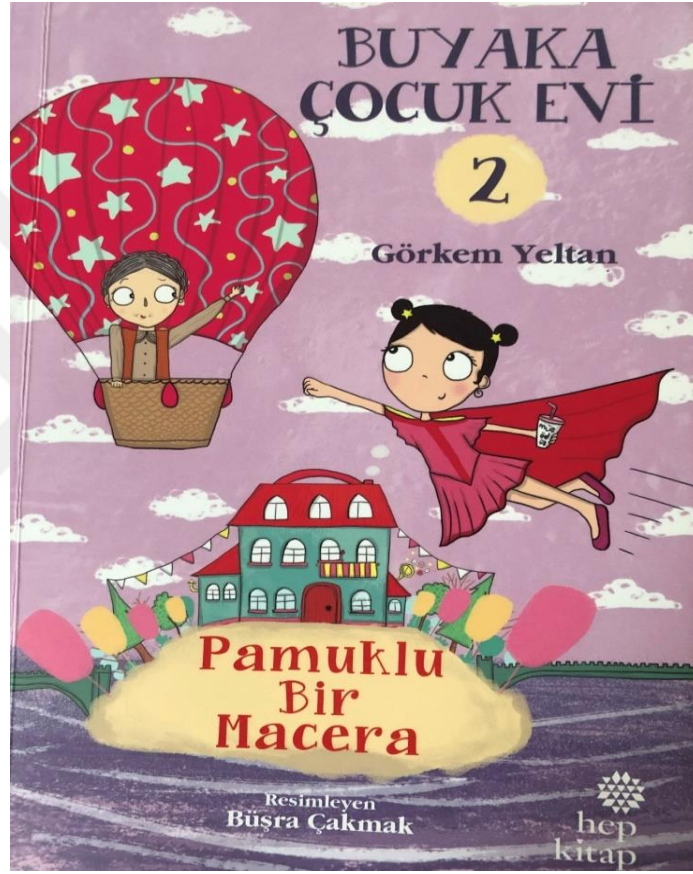
Resim 3.24: Uyuyan Topaç Kitabı İç Sayfa Resmi

Kaynak: Çakman, K.A. (2020). *Uyuyan Topaç*. Can Çocuk. s. 100.

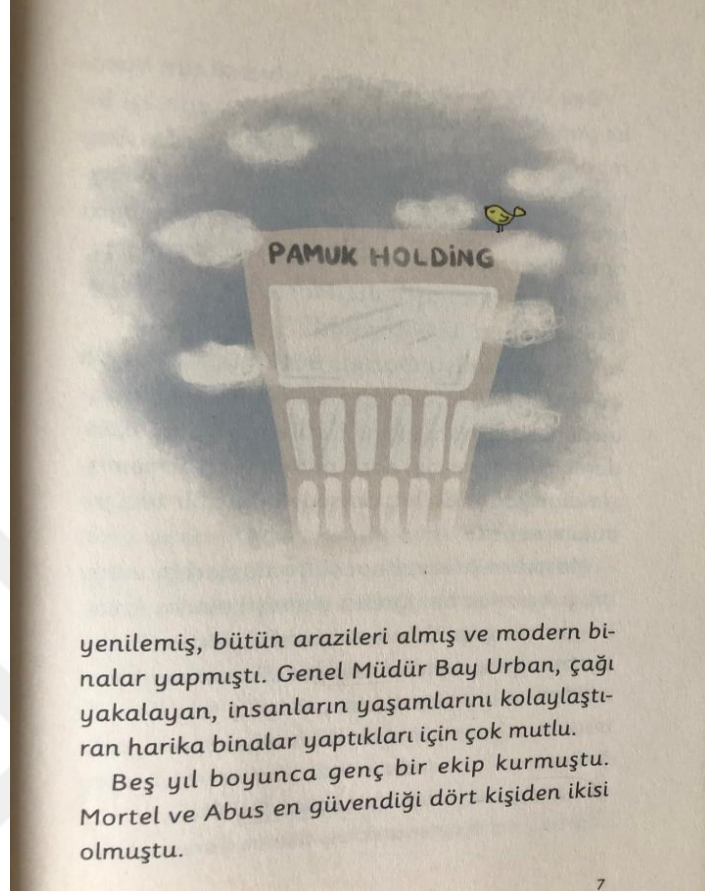
Kitabın kapağında doğa içinde bir resmedilen çocuk, bir çerçeve içinde konumlandırılmıştır. Kapak tasarımı ilgi çekici olup okurda estetik haz uyandırabilecek niteliktedir. Eserin içerisine yerleştirilen resimler sayfa kenarlarında bitmemiş olup okurun algılamasında süreklilik sağlamıştır. Ayrıca resimlerin çerçevelere yerleştirilmemesi okurun hayal dünyasını genişletmektedir. Eserin iç sayfalarında yer verilen renkli resimler metni tamamlayıcı niteliktedir.

Resim 3.25: Buyaka Çocuk Evi 2 Kitabı Kapak Resmi

Kaynak: Yeltan, G. (2018). *Buyaka Çocuk Evi 2: Pamuklu Bir Macera*. Hep Kitap.

Resim 3.26: Buyaka Çocuk Evi 2 Kitabı İç Sayfa Resmi

Kaynak: Yeltan, G. (2018). *Buyaka Çocuk Evi 2: Pamuklu Bir Macera*, Hep Kitap. s.7.

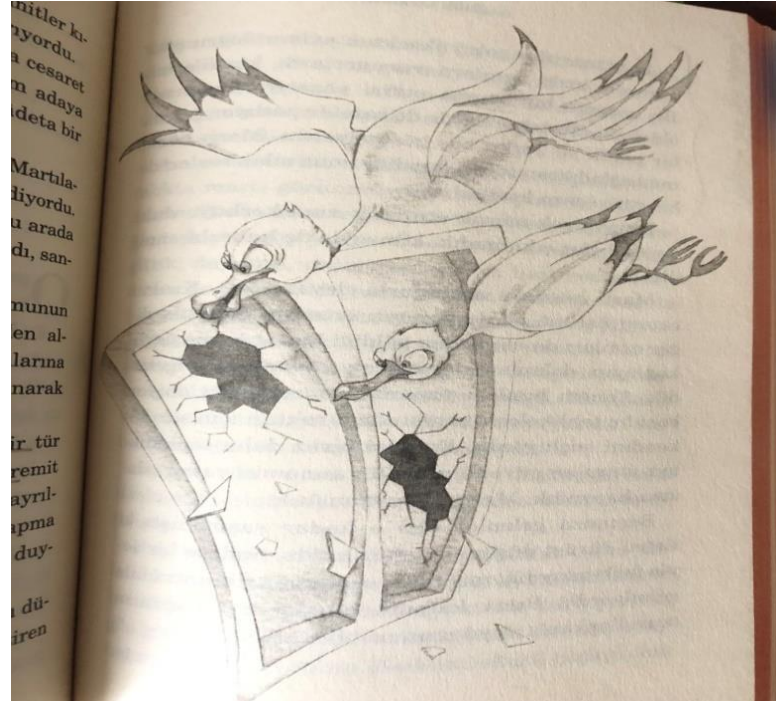
Kitabın ön kapağında balonla adayı selamlayan bir kadın, uçan bir çocuk ve ada üstünde bir ev resmedilmiştir. Eserin ismi ve kapak resmi dikkat çekici olup okurda merak uyandırabilecek niteliktedir. Dış kapak resmi içerikle uyum içerisindedir. Kapak tasarımında kırmızı ve pembe renkler hâkimdir. Yer yer metinleri somutlaştırmak için kullanılan iç sayfa resimleri renklidir.

Resim 3.27: Son Ada'nın Çocukları Kitabı Kapak Resmi

Kaynak: Livaneli, Z. (2020). *Son Ada'nın Çocukları*. Doğan Egmont.

Resim 3.28: Son Ada'nın Çocukları Kitabı İç Sayfa Resmi

Kaynak: Livaneli, Z. (2020). *Son Ada'nın Çocukları*. Doğan Egmont. s.119.

Eserin dış kapağında kuşları serbest bırakan iki çocuk resmedilmiştir. Yeşil ve mavi renklerinin ağırlıklı olduğu kapak resmi doğa temasına uygundur. Ön kapak resmi kitabın içeriği ile uyumlu olup çocuk okura estetik bir zevk kazandırma açısından uygundur. Kitapta, her bölümün başında karakalem tekniği ile çizilmiş içerik ile uyumlu küçük martı çizimlerine yer verilmiştir. İç sayfalarda siyah beyaz bir resimleme tercih edilmiştir.

Resim 3.29: Ormanı Yemek Yasak Kitabı Kapak Resmi

Kaynak: Coşkuner, T. (2021). *Ormanı Yemek Yasak*. Cezve Çocuk.

Resim 3.30: Ormanı Yemek Yasak Kitabı İç Sayfa Resmi

Kaynak: Coşkun, T. (2021). *Ormanı Yemek Yasak*. Cezve Çocuk. s.107.

Kitabın kapak tasarımında canlı renkler kullanılmıştır. Olay örgüsünün başkahramanları olan çocuklar bir ağaç ev etrafında resmedilmiştir. Yeşil ve tonları ağırlıklı olarak kullanılması tazeliği ve doğayı simgelemektedir. Kitabın ismi ilgi çekici olup okurda merak uyandıracak niteliktedir. Eserde her bölüm bir Kızılderili atasözü ile başlamıştır. İç sayfalarda kullanılan görseller metni tamamlayıcı nitelikte olup siyah beyaz resmedilmiştir.

Resim 3.31: Ağaçlı Gül ve Hayal Kitabı Kapak Resmi

Kaynak: Durmaz, B. (2020). *Ağaçlı Gül ve Hayal*. Güneşli Kitaplığı.

Kitabın ön kapak resminde üç çocuk resmedilmiştir. Köydeki okulu kapandıktan sonra şehre gelmek zorunda kalan Hayal, çamur içinde bir gecekondu mahallesinde yükselen dev gökdelenler arasında kendini sıkışmış hisseder. Bu yüzden ön kapak resminde yer alan kız çocuğu üzgün bir şekilde resmedilmiştir. Arkada ise yükselen dev binalar kapak resminde kendine yer bulmuştur. Bu açıdan bakıldığında kapak resmi ile içerik uyum içerisinde. Kitabın iç sayfalarında herhangi bir resimlemeye yer verilmemiştir.

Resim 3.32: Menekşe İstasyonu Kitabı Kapak Resmi

Kaynak: Açıık, Ö. (2020). *Menekşe İstasyonu*. Güneşli Kitaplığı.

Eserin dış kapağında bir tren istasyonunda bekleyen insanlar ve iki çocuk kahraman resmedilmiştir. Kitabın içeriği ile görsel uyum içerisinde ve kapak resmi okuyucuda merak uyandırabilecek niteliktedir. Kitabın iç sayfalarında herhangi bir resimlemeye yer verilmemiştir.

Resim 3.33: Yeşil Tatil Kitabı Kapak Resmi

Kaynak: Fişekçi, T. (2020). *Yeşil Tatil*. Güneşli Kitaplığı.

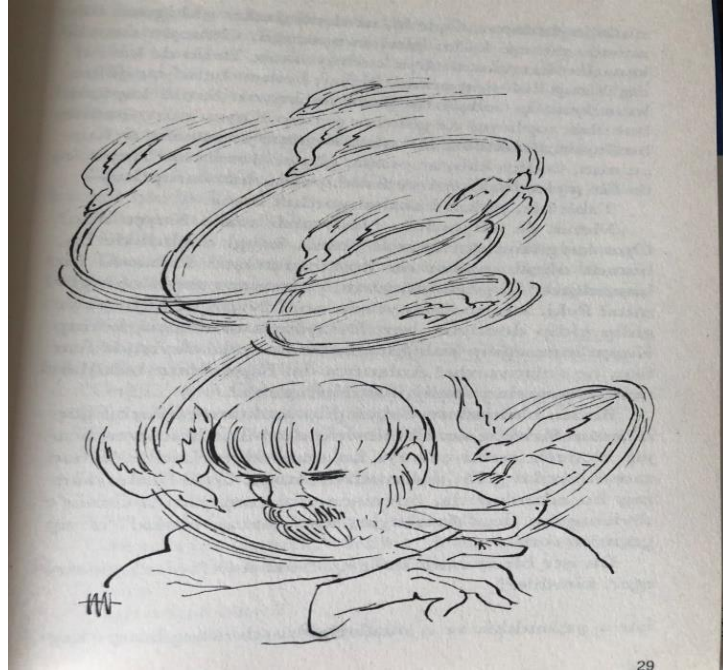
Kitabın kapak resminde olay örgüsünün başkahramanlarından olan iki çocuk doğada resmedilmiştir. Kapak tasarımında canlı renkler kullanılmıştır. Kitabın ön kapak resmi içerik ile uyum içerisinde olup iç sayfalarında herhangi bir resimlemeye yer verilmemiştir.

Resim 3.34: Saklıköy' n Kuşçusu Kitabı Kapak Resmi

Kaynak:  ztop u, K. (2021). *Saklıköy' n Kuşçusu*. G n ş ğı Kitaplığı.

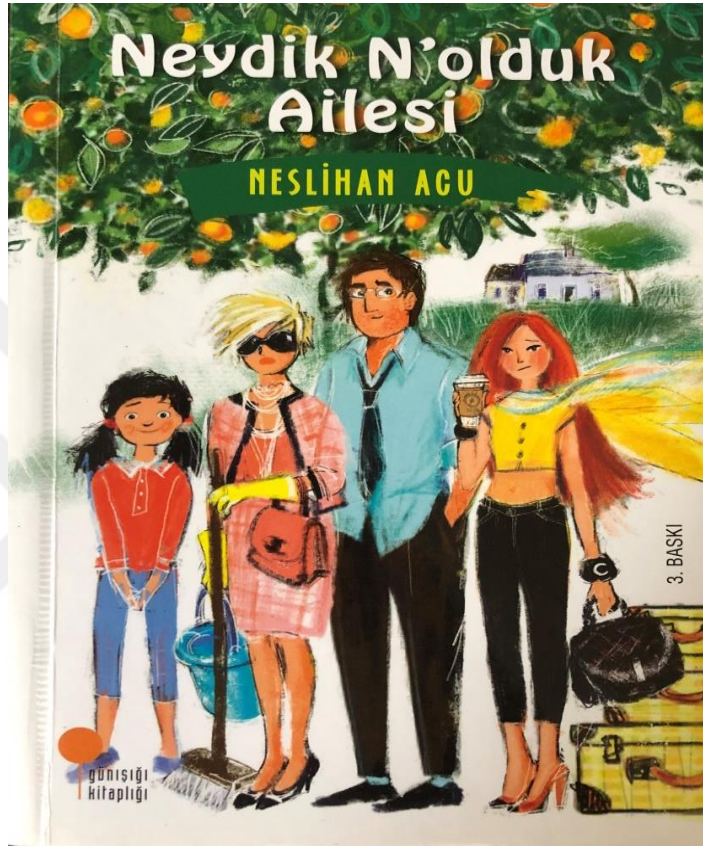
Resim 3.35: Saklıköy' n Kuşçusu Kitabı  ç Sayfa Resmi

Kaynak:  ztop u, K. (2021). *Saklıköy' n Kuşçusu*. G n ş ğı Kitaplığı. s.29.

Kitap kapağında arkada yükselen binalar resmedilirken; önde yeşillikler içinde bir çocuk ve renkli bir Simurg resmedilmiştir. Kitap kapak resmi ve ismi dikkat çekici olup içerik ile uyumludur. İç sayfalarda ise kitabın olay örgüsü ile ilgili karakalem resimlemeler yer almaktadır.

Resim 3.36: Neydik Ne Olduk Ailesi Kitabı Kapak Resmi

Kaynak: Acu, N. (2021). *Neydik N'olduk Ailesi*. Günışığı Kitaplığı.

Kapak tasarımında kullanılan canlı renkler dikkat çekicidir. Eserin ön kapağında bir aile ile birlikte bir meyve ağacı ve uzakta bir köy evi resmedilmiştir. Aile üyelerinin kıyafetleri şehir hayatını temsil etmektedir. Kentteki lüks yaşamı geride bırakan bir ailenin doğaya yolculuğunun anlatıldığı eserde kapak resmi içerikle uyum içerisindedir. Kitabın iç sayfalarında herhangi bir resimlemeye yer verilmemiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocuklar için yazılmış kitaplarını, ekoeleştiri bakış açısı ile incelemeyi amaçlayan bu çalışmada yirmi farklı yazara ait yirmi çocuk kitabı incelenmiştir. Bu bağlamda kitaplar *dış yapı ile ilgili bulgular ve iç yapı (içerik) ile ilgili bulgular (doğa ve çevre, şehirleşme, kahramanlar, görseller)* başlıkları altında değerlendirilmiştir.

Dış yapı ile ilgili bulgular başlığı kendi içinde basım yılları, kitap türü, yazar cinsiyetleri ve hitap ettiği yaş aralıkları olmak üzere dört başlık altında değerlendirilmiştir. Ulaşılan bulguların neticesinde aşağıda verilen sonuçlara ulaşılmıştır.

Yaşanan çevre felaketleri karşısında çocuk okuyucuda bilinç uyandırmak ve doğayı tanımasını sağlamak için her geçen yıl bu amaca yönelik pek çok hikâye ve roman yayımlanmıştır. İncelenen eserlerin basım yıllarına göre dağılımına bakıldığında kitapların en çok 2021 yılına en az ise 2011 ve 2022 yılına ait olduğu görülmüştür. Kitap türleri incelendiğinde on öykü ve on roman olmak üzere dengeli bir dağılım olduğu saptanmıştır. Aynı şekilde yazar cinsiyetlerinin on erkek ve on kadın yazardan oluştuğu görülmüştür. Hitap ettiği yaş aralıklarıyla ilgili bulgulara bakıldığında en çok 9-12 yaş grubuna ait olduğu sonucuna varılmıştır. Yalçın ve Aytaş bu yaş grubu için olaylar karşısında duyarlı olduklarını ve tabiatta meydana gelen olayları daha mantıklı bir şekilde kavradıklarını aktarmıştır (2017, s.65).

Doğa ve çevre teması kendi içinde tanımanın ve keşfetmenin aracı olarak doğa, yaşanan mekân olarak doğa, bilinçlendirme aracı olarak doğa ve coşku aracı olarak doğa olmak üzere dört altı başlık altında değerlendirilmiştir. Ulaşılan bulguların neticesinde aşağıda verilen sonuçlara ulaşılmıştır.

Eserlerde kent yaşamında yaşayan ve köy yaşamında yaşayan çocukların doğayla nasıl etkileşime girdikleri betimlenmiştir. Köyde veya kırsalda yaşam süren kahramanların hayvanları daha yakından tanımaya fırsat bulduklarını söyleyebiliriz. *Son Adanın Çocukları, Yaban Ördeği Ailesinin Göç Yolculuğu, Sevgili Kuşlar ve Havva ile Kaplumbağa* adlı eserlerde genel olarak kahramanların en fazla kuş türleriyle etkileşime girdikleri görülmüştür. Küçük yaşlarda doğayla iç içe büyüyen çocukların doğayla derin bir bağ kurdukları ve doğaya ait olduklarının farkına vardıkları ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca farklı bölge ve ülkelerde yaşayan ağaçlar özellikleriyle ve isimleriyle *Ağaçlar Bizi Nasıl Mutlu Eder?* adlı eserde sunulmuştur. Ağaçların canlı olduğu üzerinde duru-

larak yaşam hakları olduğu aktarılmıştır. Bunun yanında incelenen eserlerde toprağın canlılar için vazgeçilmez bir tabiat unsuru olduğu ve canlılar için yaşam alanı olurken insanlar için de üretimin ana kaynağı olduğu vurgulanmıştır. Çocuklar doğayla etkileşime girdikçe, doğayı tanıdıkça ona karşı saygı duymaya da başlamaktadır. Doğrudan veya dolaylı olarak doğa elemanlarıyla kurulan ilişkiler çocuğun doğa ve çevresi üzerine düşünmesine olanak tanınması açısından önemli olduğu söylenebilir.

Eserlerde köyler ve kırsal alanlar tabiata zarar verilmeden yaşamanın mümkün olduğu yerler olarak tasvir edilmiştir. *Neydik N'olduk Ailesi'nde* tüketimin aksine üretimin yaygın olduğu köy yaşamı anlatılmıştır. Toprakta kimyasal maddelerin kullanılmadığı ve doğanın dengesini bozacak eylemlerden kaçınıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca doğayla iç içe yaşamayı başaran köy halkının doğadan yana tavır takındıkları belirtilmiştir.

İncelenen eserlerin tamamının çevre bilincini ön planda tutan ve ekoeleştirici bakış açısına uygun yazılmış eserler olduğu görülmektedir. Eserlerin tamamında kurgulanan olay örgüsü çocuk okuyucuya çevre bilinci kazandırmayı amaçlamıştır. *Son Ada'nın Çocukları*, *Yaban Ördeği Ailesinin Göç Yolculuğu*, *Sevgili Kuşlar*, *Havva ile Kaplumbağa ve Bisküvi Kutusundaki Martı* adlı eserlerde hayvanlar ön planda tutulurken bu canlıların kendi doğal ortamlarında ve özgürce yaşamaları gerektiği düşüncesi de ön plandadır. *Neydik N'olduk Ailesi'nde* ve *Ağaçlar Bizi Nasıl Mutlu Eder?* adlı eserlerde insanın doğaya karşı sorumlulukları oldukları aktarılırken; *Menekşe İstasyonu*, *Buyaka Çocuk Evi*, *Saklıköy'ün Kuşçusu*, *Küçük Pis Yeşil Böcek* ve *Ağaçlı Gül ve Hayal* adlı eserlerde tabiatın devamlılığının korunması için kentleşmenin yol açtığı çevresel yıkıma karşı bir duruş tespit edilmiştir. *Yeşil Tatil 'de* yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmenin dünyanın geleceği için önemli olduğuna ve gençlerin doğaya sahip çıkmaları gerektiğine dikkat çekilmiştir. *Gümüşsu Zamanı* adlı eserde insanlar, doğaya verdikleri zarar sonucunda cam kubbelerde yaşamak zorunda kalmışlardır. Doğal kaynakların bilinçsizce tüketimi sonucunda karşı karşıya kalınacak sorunlar ve gelecekte tarımı bekleyen tehlikeler eserde dile getirilmiştir. Çocuk okuyucunun bu gerçekler ile yüzleşmesi ve doğanın yok olmasının doğuracağı ciddi sorunların farkına varması açısından eser oldukça önem arz etmektedir. *Atlantis'in Çocukları*, *Esrarengiz Adaya Yolculuk* ve *Altın Madeni* eserlerinde günümüzdeki çevre felaketlerine çocuk duyarlılığıyla yaklaşmıştır. *Platiksavar Laboratuvarı'nda* doğayı kirletmenin kolay olduğu bu zamanlarda tabiat

için çözümler üretmenin önemli olduğuna ve geri dönüşüme dikkat çekilmiştir. Özellikle çocukların atık malzemelerden yaptıkları eşyalarla etkinlikler düzenlemeleri önemlidir. Ayrıca eserde doğayı korumaya çalışan çocuklar için etrafındaki insanların bir rol model olarak yol gösterici görevi üstlendiği tespit edilmiştir. Ele alınan eserlerde genel olarak doğal kaynakların insan müdahalesiyle hızla tüketilmesi, fosil yakıt tüketimi, şehirleşme ve benzeri eylemler karşısında doğayla paylaştığı yaşam alanına saygılı bir tutum sergileyen karakterlerin eylemleri ön plana çıkartılmıştır.

Ormanı Yemek Yasak, Ağaçlar Bizi Nasıl Mutlu Eder?, Havva ile Kaplumbağa, Yaban Ördeği Ailesinin Göç Yolculuğu, Gümüşsu Zamanı, Uyuyan Topaç ve Sevgili Kuşlar adlı eserlerde doğanın kendi içinde birçok kural barındırdığı ve bu kuralların ekolojik dengenin temelini oluşturduğu belirtilmiştir.

Son Ada'nın Çocukları adlı eserde medenileşme adı altında yapılan tahribatların kısa zamanda ekolojik sistemi çökerttiği aktarılmıştır. Ekolojik dengeye yapılan müdahale sonucu tabiat ananın ada halkından intikamını aldığına dikkat çekilmiştir. *Saklıköy'ün Kuşçusu, Ağaçlı Gül ve Hayal, Atlantis'in Çocukları, Plastiksavar Laboratuvarı* adlı eserlerde insanların doğaya hükmetme arzusunun ve maddeci tutumunun doğanın dengesini bozan birçok eylemi gerçekleştirmesine neden olduğu belirtilmiştir.

İncelenen eserlerde doğanın insanla olan sıkı bağı, ona karşı minnet ve sevgiyi de beraberinde getirdiği tespit edilmiştir. Bunun yanında insan ve doğayı bir bütün olarak gören eserlerde insanların doğanın bir parçası olduğu vurgulanmıştır.

Şehirleşme teması kendi içinde çarpık kentleşme, tabiat ve şehir karşıtlığı, tüketim ve çevre sorunları olmak üzere dört alt başlık altında değerlendirilmiştir. Ulaşılan bulguların neticesinde aşağıda verilen sonuçlara ulaşılmıştır.

Modernleşmenin ve teknolojinin getirdiği konforlu yaşamın doğadan kopuşu her geçen gün arttırdığını söylemek mümkündür Rant uğruna gelişigüzel yapılan inşaatların da doğayı yok etmenin eşiğine getirdiği ve köyden kente yaşanan yoğun göçün şehrin doğal dokusunu bozduğu eserlerde vurgulanmıştır. Ayrıca doğadan uzaklaşan insanların psikolojik olarak da bir yıkım yaşadığı sonucuna varılmıştır. Bu doğanın insan psikolojisiyle olan etkileşimini inceleyen ekopsikoloji kuramının da savunduğu bir görüştür. Bu bağlamda doğaya yönelik olumlu tutumlar geliştirmenin odak noktası doğayla ilişki kurmaktır.

Eserlerde kırsal alanda yaşayan insanlar için zaman daha anlamlı akarken şehir hayatında yaşan insanlar için hızlıdır. Köyde hava temiz ve gürültü azken kentte çok fazla gürültü ve kirlilik vardır. Dolayısıyla yaşamını köyde sürdürenler, kırsal yaşamı kent yaşamına tercih ederler. Bu bağlamda ekonomik sebepler nedeniyle şehre göç etmek zorunda kalan aileler kent yaşamına alışmakta zorluk çektiğini söylemek mümkündür. Kırsal alanlarda özgürce kendine yer bulan bitkiler şehirde modernlik adı altında birçok müdahaleye maruz kaldığı eserlerde belirtilmiştir. Ayrıca betonlaşma ve sanayileşmenin hız kazandığı şehirlerde, insanın doğayla olan bağı gün geçtikçe zayıfladığı da aktarılmıştır. Şehir yaşamı ve tabiat karşıtlıklarının görüldüğü metinlerde, insanların şehirlerde mutsuz, kırsal yaşam içinde ise daha mutlu oldukları vurgulanmıştır. Artan nüfus ile birlikte şehirde yaşayan insanların doğa üzerindeki tahakkümü de artmıştır. Bununla beraber çevre sorunları konusunda şehirde yaşayan insanların köyde veya kırsal alanda yaşayan insanlara göre daha fazla sorumlu olduğu görülmüştür. Bu aynı zamanda çevre tahribatının ortaya çıkma sorumlusu olarak bütün insanları aynı derecede sorumlu tutmayan toplumsal ekoloji kuramının da savunduğu bir görüştür.

Eserlerde günümüz çevre sorunlarından orman yangınları ve ormanların yok edilmesi, kentleşme sorunları, hayvanların doğal yaşam alanlarına müdahale edilmesi, göçmen kuşların korunması, hava, toprak ve su kirliliği, iklim değişikliği gibi etkenlere yer verilmiştir.

Nüfus artışı beraberinde tüketimi de hızlandırmıştır. İnsanlar şehir yaşamının getirdiği ısıtılı ve konforlu hayatla beraber ihtiyacından daha fazlasını satın alma yoluna gitmiştir. Bu bağlamda eserlerde ihtiyacı olmayan ürünleri satın alan insanların yaptığı her alışverişte çevreye biraz daha zarar verdiği aktarılmıştır.

Kahramanlar başlıca kendi içinde tematik güç, karşıt güç ve insan dışı kahramanlar olmak üzere üç başlık altında değerlendirilmiştir. Ulaşılan bulguların neticesinde aşağıda verilen sonuçlara ulaşılmıştır.

Tematik gücü temsil eden kahramanlar doğaya saygıyı ve sevgiyi, ekolojik bilinci, doğanın iyiliğini ve değerini, doğa merkezli anlayışı, doğaya karşı minneti ve doğayı korumayı temsil ederken; karşıt gücü temsil eden kahramanların doğayı sömürmeyi, insan merkezli anlayışı, doğaya zarar vermeyi, doğaya yabancılaşmayı, doğayı kirlletmeyi, ekolojik dengeye müdahaleyi, doğaya hükmetmeyi ve doğaya yön vermeyi

temsil ettiği aktarılmıştır. Karşıt güç konumunda olan kahramanların cinsiyetleri incelendiğinde ise erkek kahramanların ön planda olduğu görölmüştür. Ekofeminizm insan merkezcilik yerine erkek merkezçiliği çevresel sorunların başlıca sebebi olarak kabul eder. Bu bağlamda eserlerin, çevresel sorunun başlıca nedeni olarak erkekleri suçlu bulan ekofeminizmden izler taşıdığını söylemek mümkündür.

Eserlerde yer alan çocuk karakterler çevre bilincine sahip, doğaya karşı ilgisi olan ve doğayı merak eden karakterlerdir. İncelenen eserlere ait bulgulara bakıldığında eserlerin çocuk okuyucunun özdeşim kurmasına uygun karakterlere sahip olduğu görölmüştür.

İncelenen eserlere bakıldığında, tamamının ön kapak resimlerinin kitabın içeriği ile uyumlu olduğu görölmüştür. Kitapların ön kapak resimleri çocukta merak uyandıracak niteliktedir. Resimlerde ağırlıklı olarak doğayla ilişkili olan mavi, yeşil ve kahve-rengi tonlar kullanılmıştır. Ayrıca metne yakın yerleştirilen resimler okuyucunun metni dilsel ve görsel olarak anlamlandırmasına imkân tanımaktadır. *Sevgili Kuşlar*, *Atlantis'in Çocukları*, *Son Ada'nın Çocukları* ve *Ormanı Yemek Yasak* adlı eserlerin iç sayfalarında kullanılan resimler siyah beyazken; *Ağaçlı Gül* ve *Hayal*, *Menekşe İstasyonu*, *Yeşil Tatil* ve *Neydik N'olduk Ailesi* adlı eserlerin iç sayfalarında herhangi bir resimlemeye yer verilmemiştir. Bahsi geçen bu dört eserlerde görsellere yer verilmemesi bir eksiklik olarak kabul edilebilir.

Sonuç olarak incelenen eserlere bakıldığında doğa tanımayı ve çevre bilinci kazandırmayı ön planda tuttuğu ve ekoeleştirel kuram bağlamında değerlendirilebilecek pek çok verinin yer aldığı görölmektedir. Eserlerde çocuk okuyucunun özdeşim kurmasına uygun çocuk kahramanların yer aldığı saptanmıştır. Çocuk kahramanların doğaya zarar verenler karşısında gösterdikleri tepkiler açısından çocuk okuyucuya olumlu birer rol modelidir. Bunun yanında doğayla iç içe olan kahramanların doğayı sevdiği ve onu korumak için çaba sarf ettiği sezdirilmiştir. Eserlerde çevre bilinci kazandırmak amaçlanırken bu bilinç çatışmalar aracılığı ile okura verilmeye çalışılmaktadır. Günümüz çevre sorunlarına yer verilmesi çocuk okuyucunun doğanın karşı karşıya kaldığı ciddi sorunların farkına varması açısından önemli görölmektedir. Ayrıca insanın doğayla bir bütün olduğu ve doğada yarattığı her yıkımdan tekrar insanın etkilendiği vurgulanmıştır.

Bu bağlamda eserlerin ekopsikoloji, ekofeminizm ve toplumsal ekolojiden de izler taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmanın sonuçlarından hareketle şu öneriler sıralanabilir:

Çağımızın önemli sorunlarından biri insan merkezli çevre anlayışıdır. Bireylerin doğayı tanımaları, korumaları ve doğaya karşı duyarlı olmaları gelecek için önemlidir. Çalışmada ele alınan eserlerin çocukta doğa farkındalığı ve çevre bilinci oluşturabileceği sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda incelenen roman ve öyküler çocukta doğayı tanımaya fırsat verme, çevre sorunları ile mücadele etme ve doğa sevgisi kazandırması yönünde kullanılabilir.

Türkçe ders kitaplarında ekoeleştiri bakış açısını ön plana alan metinlere yer verilmeli ve çocuklara doğa farkındalığı kazandırılmalıdır. Bunun yanında öğretmenler, Türkçe öğretiminde ders kitaplarının yanında çocuklar için yazılmış eserleri de öğretim materyali olarak kullanılmalıdır.

Çocuk edebiyatı araştırmacıları, çocuk kitaplarında tabiat konusunun nasıl yer alabileceği konusunda yazarlara ve editörlere önerilerde bulunabilir. Hazırlanan çocuk kitapları, çocuğa doğayı tanımasına ve keşfetmesine fırsat vermelidir.

Yapılan incelemelerde ekoeleştiri bağlamında edebiyat alanında çalışmalara rastlanmış olsa da çocuk edebiyatı alanında sınırlı sayıda çalışmaya ulaşılmıştır. Bu konuda çocuk edebiyatı alanında daha çok araştırmaya yer verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Acu, N.(2021). *Neydik N'olduk Ailesi*. Güneşli Kitaplığı (3. Baskı).
- Açık, Ö. (2020). *Menekşe İstasyonu*. Güneşli Kitaplığı (7.Baskı).
- Adak, N. (2010). Geçmişten Bugüne Çevreye Sosyolojik Yaklaşım. *Ege Akademik Bakış / Ege Academic Review* 10 (1), 371-382.
- Adalı, B. (2021). *Atlantis'in Çocukları*. Can Çocuk (23. Baskı).
- Ak, B. (2021). *Havva İle Kaplumbağa*. Güneşli Kitaplığı (22.Baskı).
- Aksoy, M. B. (2018). *Ağaçlar Bizi Nasıl Mutlu Eder?*. Hayy Kitap (4. Baskı).
- Aksoy, Ö. (2014). Oktay Rıfat'ın Şiirlerinde Doğa Farkındalığı: Çevreci Eleştiri Işığında Bir Okuma. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aktaş, Ş. (2007). Edebî Metinleri Çözümleme Metodolojisi ve Yapı-Tema İlişkisi Üzerine. [Www.Ayk.Gov.Tr](http://www.Ayk.Gov.Tr) 137-145.
- Akyüz, Y. (1992).Eğitimde Çocuk-Doğa ve Çevre Korunması İlişkileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C.12, S.1,85-96.
- Alkayış, A. (2020). Çevre ve Etik İlişkisinin Eğitim Felsefesi Bakımından Sorunsallaştırılması. *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, Güz, 75-98.
- Alpay, İ. (2018). Yaşar Kemal 'Höyükteki Nar Ağacı' ile Cengiz Aytmatov 'Beyaz Gemi' Üzerine Bir Ekoeleştiri Denemesi. *ABAD*,1(2), 147-157.
- Antakyalı, B. (2020). Bugünün Saraylısı Romanında Kişiler Dünyası. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö8), 128-141. DOI: 10.29000/Rumelide.814094.
- Arafah, B., Abbas, H., & Hikmah, N.(2021). Saving The Environment: Environmental Lessons in Colin Thiele's February Dragon. *Journal Of Language Teaching And Research*,Vol. 12, No. 6, 935-941, November.
- Doi: <https://doi.org/10.17507/Jltr.1206.09>.
- Arıcı, A. F., & Ungan, S. (2011). Çocuk Edebiyatı Türleri ve Çocuk Eğitimine Katkıları. İçinde T. Şimşek (Ed.), *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı* (ss. 216-324). Grafiker Yayınları.
- Arora, P., Yadav, M., & Mishra, S. K. (2020). Contextualizing Ecocriticism As A Bio-Centric Study Of Relationship Between Human And Nature In John Favreau's The Jungle Book. *American Journal Of Social And Humanitarian Research*, Vol. 1, No.2, 1-10. Apr-May. Issn: 2690-9626.
- Aslan, E. & Bas, B. (2020) Ecocritical Approach To Children's Literature: Example Of 'I Am A Hornbeam Branch', *Educational Research And Reviews*, Vol. 15(12), Pp. 711-720, December. Doi: 10.5897/Err2020.4063.
- Ateş, H. (2012). Gülsüm Cengiz' in Öykülerinin Çocukta Doğa Sevgisi ve Çevre Bilinci Geliştirme Açısından İncelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Avuklu, M. (2013). Sabahattin Ali'nin 'Bir Orman Hikâyesi' Adlı Hikâyesine Ekoeleştirel Bir Bakış. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 51, Aralık, 203-210.

- Ayaydın, G.Ö. (2003). Yaşar Kemal'in İstanbul'una Çevreci Bir Yolculuk (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayaz, H. (2014). Çevreci Eleştiri Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Sayı: 3/1, 278-292.
- Aytaş, G. (2006). Edebi Türlerden Yararlanma. *Milli Eğitim Dergisi*, 34 (169), 1-19.
- Balık, M. (2013). Çevreci Eleştiri Işığında Latife Tekin'in Romanlar. *Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, Yıl V, Sayı 1, Ocak. Kültürümüzde İklim ve Mevsimler.
- Balık, M. & Tekben, B. (2014). Çevreci Eleştiri Kuramı Açısından Müge İplikçi'nin Cemre Adlı Romanı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 2/1, Haziran, 338-351.
- Balta, Ş.C. (2022). Cihat Burak'ın Hikâyelerinde Ekolojik Temas ve İnsanmerkezciliğin Dereceleri. *The Journal Of Turkic Language And Literature Surveys (Tullis)*, 7(1), 1-15. Issn: 2536-4510.
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Haziran, 7(1), 231-274.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Baş, B. (2015). *Türkçe Öğretimi Açısından Çocuk Edebiyatı* (2.Baskı). Pegem Akademi.
- Bowen, G.A. (2009). Document Analysis As A Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*, Vol. 9, No. 2.
- Brohi, A.F. (2021). Çocukların Öğrenmesinde ve Gelişiminde Görsel Öğelerin Etkisi. B. Yıldız & T. Şimşek (Ed.) 8. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu içinde (ss. 39-47). Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazarları Birliği.
- Budan, C. Y. (2017). Çevreci Eleştiri Bağlamında Yaşar Kemal'in Kuşlar da Gitti Romanı Üzerine Bir Değerlendirme. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1 Haziran. Issn: 2547-9865
- Bulut, D. (2015). Çevre ve Edebiyat: Yeni Bir Yazın Kuramı Olarak Ekoeleştiri, *Literara*, 17, 79-86.
- Bulut, F. (2020). Ekoeleştiri Kuramı Işığında Ayla Kutlu'nun "Huvava: İlk Çevre Korumacı" Adlı Eserine Bakış. *Turkish Studies - Language*, 15(2), 625-638. <https://dx.doi.org/10.29228/Turkishstudies.41650>.
- Buran, A. (2021). Feridun Oral'ın Resimli Çocuk Kitaplarının Çocuklara Verdiği Mesajlar Açısından İncelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Burke, C.L., & Copenhaver, J.G. (2004). Animals As People In Children's Literature", *Language Arts*, Vol. 81 No. 3, January.
- Corbetta, P. (2003). Social Research : Theory, Methods And Techniques: "The Use Of Documents. OnlineIsbn: 9781849209922 Doi: Http://Dx.Doi.Org/10.4135/9781849209922.N11 Print Pages: 287-309.
- Çoşkun, T. (2021). *Ormanı Yemek Yasak* (11. Baskı). Cezve Çocuk.

- Cuşa, H. (2022). Reşat Nuri Güntekin'in 'Bekçi' Hikâyesinin Latin Harflerine Aktarımı ve Tahlili. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (30), 529-539. Doi: 10.29000/Rumelide.1192628.
- Çabuk, B. (2019). *Erken Çocukluk Döneminde Çevre Eğitimi ve Sürdürülebilirlik*, (Editör: D. Pamuk) Anı Yayıncılık.
- Çakman, K.A. (2020). *Uyuyan Topaç* (5. Baskı). Can Çocuk
- Çer, E. (2014). Edebiyatta Çocuk Gerçekliği ve Çocuğa Görelik İlkelerinin İncelenmesi (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çetinel, F. (2019). *Küçük Pis Yeşil Böcek* (2. Baskı). Günışığı Kitaplığı
- Çetiner, S. (2012). Sessiz Bahar Ne Diyor(Du), *Tarlasera*, 18-21, Temmuz.
- Çetin, O.B. (2005). Ekofeminizm: Kadın – Doğa İlişkisi ve Ataerkillik. *Sosyoekonomi*, Ocak- Haziran-1/050104.
- Çüçen,A(2011).DerinEkoloji.
[Http://Blog.Aku.Edu.Tr/Ometin/Files/2011/12/Derinekoloji.Pdf](http://Blog.Aku.Edu.Tr/Ometin/Files/2011/12/Derinekoloji.Pdf) .[Erişim Tarihi: 18.10.2022].
- Demircan, C. (2006). Tübitak Çocuk Kitaplığı Dizisindeki Kitapların Dış Yapısal ve İç Yapısal Olarak İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, Haziran,12-27.
- Denkova, J. (2021). Çocuğun Gerçekle İlişkisi Açısından Tematik Resimli Kitaplar. B. Yıldız & T. Şimşek (Ed.) 8. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu içinde (ss. 31-38). Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazarları Birliği.
- Dilidüzdün, S. (2018). *Çağdaş Çocuk Yazını*. Tudem.
- Dindar, G. (2012). Derin Ekoloji Hareketi ve Ekoeleştirir: Bir Garip Şair Orhan Veli, İçinde S. Oppermann (Ed.) *Ekoeleştirir Çevre ve Edebiyat* (ss.59-92). Phoenix Yayınevi.
- Dindaroğlu, T. (2014). İnsan ve Doğa İlişisine 'Paraekolojik' Bakış", II. Ulusal Akdeniz Orman ve Çevre Sempozyumu Bildiriler Kitabı İçinde (ss.309-313) Akdeniz Ormanlarının Geleceği: Sürdürülebilir Toplum ve Çevre, 22-24 Ekim.
- Dobscha, S.& Ozanne, J. L.(2001). An Ecofeminist Analysis Of Environmentally Sensitive Women Using Qualitative Methodology: The Emancipatory Potential Of An Ecological Life. *Journal Of Public Policy & Marketing*, Vol. 20 (2) Fall, 201-214.
- Doğan, S. (2017). Ekoeleştirir ve Buket Uzuner'in Romanları. *Kesit Akademi Dergisi (The Journal Of Kesit Academy)* Yıl: 3, Sayı: 11, Aralık, 673-692.
- Dönmez, E. (2021). Turgay Fişekçi'nin Şiirlerine Ekoeleştirir Yaklaşım. *Edebî Eleştirir Dergisi*, C V, S II, 301-329.
- Durmaz, B. (2021). *Ağaçlı Gül ve Hayal*. Günışığı Kitaplığı.
- Eliuz, Ü. (2001). Dede Korkut Hikâyelerindeki Şahıs Kadrosunun Karakter Yapıları Bakımından İncelenmesi. *Bilig-18/Yaz*, 63-86.
- Ergeç, Z. (2020). Oya Baydar'ın Köpekli Çocuklar Gecesi Adlı Romanı Üzerine Ekoeleştirir Bir Okuma", *Söylem Filoloji Dergisi*, 5(1), 176-189. Issn 2548-0502.
- Ergin,M.(2020).EcocriticismInTurkey.
Doi:Https://Doi.Org/10.37536/Ecozona.11.2.3489.

- Ergin, M., & Dolcerocca, Ö.N. (2016). Edebiyata Ekoeleştirel Yaklaşımlar: Ekoşiir ve Elif Sofya. *Sefad*, (36): 297-314. Issn: 1300-4921/E-Issn: 2458-908x Doi Number: <http://dx.doi.org/10.21497/sefad.285241>.
- Erten, S. (2004). Çevre Eğitimi ve Çevre Bilinci Nedir, Çevre Eğitimi Nasıl Olmalıdır?, *Çevre ve İnsan Dergisi*, Çevre Ve Orman Bakanlığı Yayın Organı, Sayı 65/66. 2006/25.
- Fişekçi, T. (2019). *Yeşil Tatil* (9. Baskı). Günışığı Kitaplığı.
- Foster, J.B. (2017). The Long Ecological Revolution. *Monthly Review*, <https://monthlyreview.org/2017/11/01/the-long-ecological-revolution/>
- Gezgin, E. (2017). Kadın ve Doğa Üzerindeki Tahakküme Alternatif Bir Bakış: Ekofeminizm Üzerine Bir Değerlendirme. *July-December Volume: 7, No: 2, Pp. 395 – 412* Issn: 2046-4436 E-Issn: 2046-4444.
- Gonagova, Y. (2020). Ekoeleştiri Bağlamında Buket Uzuner'in 'Tabiat Dörtlemesi' Serisindeki Üç Roman Üzerine Bir Değerlendirme (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Göçer, A. (2010). Türkçe Öğretiminde Çok Uyarınlı Bir Öğrenme Ortamı Oluşturmak İçin Seçkin Edebî Ürünlerden Yararlanma. *Tübar-Xxvii-/Bahar*
- Gökalg Alpaslan, G. (2013). Cengiz Aytmatov'un Dişi Kurdun Rüyaları Romanında Doğal Denge ve Hayvan Zihni", *Edebiyat Fakültesi Dergisi / Journal Of Faculty Of Letters, Cilt 30, Sayı 2, Aralık*.
- Gül, F. (2013). İnsan-Doğa İlişkisi Bağlamında Çevre Sorunları ve Felsefe. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 14, 17-21.
- Gündüz, D. (2021). *Bisküvi Kutusundaki Martı*. (7. Baskı). Can Çocuk.
- Güngör, A.C. (2015). Animasyon Sinemasına Ekoeleştirel Yaklaşım: "Wall-E" Filminin İncelenmesi. *The Turkish Online Journal Of Design, Art And Communication - Tojdac* January Volume 5 Issue 1.
- Güngör, T.Ö. (2016). Graham Swift'in Su Diyarı Adlı Eserinde 'Su İnsanları' ve 'Toprak İnsanları'. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 9 Sayı: 43, 276-281, Nisan, Issn: 1307-9581.
- Heise, U. K. (1997). Science And Ecocriticism. *The American Book Review* 18.5 (July-August) 1-4.
- <https://www.ifrc.org/document/world-disasters-report-2022> (2023, Mayıs 4)
- <https://www.unesco.org/en/wwap/wwdr/2019> (2023, Mayıs 4)
- İdem, Ş. (2002). Toplumsal Ekoloji Nedir? Ne Değildir?. *İskenderiye Yazıları Dergisi*, Sayı 1, 7-20.
- İnce Samur, Ö. (2017). Okuma Kültürü Edinme Sürecinde İlkokul Dönemi (6-10 Yaş). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt: 50, Sayı:1, 209-230.
- Jickling, B. (2000). Deep Ecology And Education: A Conversation With Arne Næss" *Canadian Journal Of Environmental Education*, 5, Spring, 48-62.
- Karaboğa, T. (2016). Çevre Sosyolojisinde Çevre Sorularına Yönelik Alternatif Arayışlar. *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 55 Mayıs – Haziran. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*.

- Karabulut, M. (2013). Roman Tekniği Bakımından Cengiz Aytmatov'un 'Dişi Kurdun Rüyalari' Romanı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Kış Cilt:12 Sayı:43 (145-165), [Www.Esosder.Org](http://www.esosder.org), Issn:1304-0278.
- Karataş, E. (2014). Çocuk Edebiyatında 'Karakter' Kavramı. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 33, Güz, 60-79.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Ocak.
- Karatay, H. (2007). Dil Edinimi ve Değer Öğretimi Sürecinde Masalın Önemi ve İşlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Yaz 5(3), 463-475.
- Karatay, H. (2011). Çocuk ve Edebiyat İçinde T. Şimşek (Ed.) *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı* (ss.79-125). Grafiker Yayınları.
- Kaya, B. (2021). *Altın Madeni* (1. Baskı). Bilgi Çocuk.
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Journal Of Social Sciences Institute*, Number - Sayı 15, 170-189.
- Korkut, A. (2011). Sevgili Kuşlar (5. Baskı). Kök Yayıncılık.
- Kurt, M. (2020). Ekolojik Bir Toplumun İmkânı Üzerine Düşünmek: Derin Ekoloji ve Toplumsal Ekoloji (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kurt, Ö. (2022). *Yaban Ördeği Ailesinin Göç Yolculuğu* (13. Basım). Altın Kitaplar.
- Kuzu, T. (2008). Aytül Akal'ın Masallarıyla Çocukta Çevre Bilinci Geliştirme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 19, 327-339.
- Kuzucu, E. (2020). *Plastiksavar Laboratuvarı* (1. Baskı). Martı Çocuk.
- Kümbet, P. (2012). Ekofeminizm: Kadın, Kimlik ve Doğa. İçinde S. Opperman (Ed.) *Ekoeleştirici Çevre ve Edebiyat* (1.Basım) (ss.171-207). Phoenix Yayınevi.
- Livaneli, Z. (2020). *Son Ada'nın Çocukları* (136. Baskı). Doğan Egmont.
- Maltaş, A. (2015). "Ekoloji Ekseninde İnsan-Doğa İlişkisi ve Özne Sorunu", *Kmü Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17(29), 1-8, Issn: 2147 - 7833, [Www.Kmu.Edu.Tr](http://www.kmu.edu.tr).
- Menteşe, O. B (2008). Edebiyat Nedir?. *Littera Edebiyat Yazıları*, S:22, 49-56.
- Metin, A. E. & Gül, A. (2022). Eko-Psikolojiyi Etkileyen Değişkenlerin Belirlenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, Cilt 26, Sayı 1, 90-105.
- Morkoç, A. (2018). Cengiz Aytmatov'un Dişi Kurdun Rüyalari Romanında Çevre Felaketleri. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi – Cilt:16, Sayı: 1/2*. 255-264, Mayıs. Doi: 10.18026/Cbayarsos.424106.
- Neydim, N. (2010). *Çocuk Edebiyatı*, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi Lisans Programı.
- Nilüfer, S. (2021). *Gümüşsü Zamanı*. Günışığı Kitaplığı.
- Oğuzkan, A. F. (2021). *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*. Anı Yayıncılık.
- Oppermann, S. (2009). Ekoeleştirici. (Pen Türkiye'nin "Greenpen" Projesi Bağlamında 17 Nisan 2009'da Düzenlenen Paneldeki Sunum)

[Http://Www.Pen.Org.Tr/Files/Greenpen%20ekoelestiri%20prof.%20dr.%20serpil%20opperman](http://www.pen.org.tr/files/greenpen%20ekoelestiri%20prof.%20dr.%20serpil%20opperman). (2023, Mayıs 4).

- Oppermann, S. (2012). Ekoeleştiri: Çevre ve Edebiyat Çalışmalarının Dünü ve Bugünü. İçinde S. Oppermann (Ed.) *Ekoeleştiri Çevre ve Edebiyat* (ss. 9-58). Phoenix Yayınevi.
- Oppermann, S. (1999). Ecocriticism: Natural World In The Literary Viewfinder. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* Cilt: 16/ Sayı: 2, 29-46.
- Oppermann, S. (2007). Ecological Imperialism In British Colonial Fiction. *Edebiyat Fakültesi Dergisi / Journal Of Faculty Of Letters* Cilt/Volume 24 Sayı/Number 1, Haziran /June.
- Orak, G. (2022). Çocuk Edebiyatı Yazarlarının Bir Karakter Olarak Hayvanları Ele Alış Biçimleri (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Orakçı, M. (2021). *Esrarengiz Adaya Yolculuk* (1. Baskı). Timaş Çocuk.
- Özdağ, U. (2011). Aldo Leopold ve Toprak Etiği, Toprak Topluluğunun Sade Bir Üyesi ve Vatandaşı Olmak. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 134, 25-33.
- Özdağ, U., & Gökalp Alpaslan, G. (2011). Türkiyat Araştırmalarında Yeni Bir Alan: Çevreci Eleştiri. Ü.Ç Şavk (Ed). 3. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı C. II içinde (ss. 641-651).
- Özdağ, U. (2017b). *Edebiyat ve Toprak Etiği: Amerikan Doğa Yazınında Leopold'cu Düşünce*. Ürün Yayınları. Ankara, (2. Basım).
- Özdağ, U. (2017a). *Çevreci Eleştiriye Giriş Doğa, Kültür, Edebiyat* (2. Basım). Ürün Yayınları.
- Özerkmen, N. (2002). İnsan Merkezli Çevre Anlayışından Doğa Merkezli Çevre Anlayışına. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 42,1-2, 167-185.
- Öztopçu, K. (2021). *Saklıköy'ün Kuşçusu* (7. Baskı). Günışığı Kitaplığı.
- Özyön, A. (2018a). Behiç Ak'ın Çevreci Bakış Açısının Oyunlarına Yansıması: Küçülecek Yer Kalmadı, Benim Küçük Küresel Köyüm ve Tek Kişilik Şehir. *Turkish Studies Language / Literature Volume* 13/12, Spring, 363-376 Doi Number: [Http://Dx.Doi.Org/10.7827/Turkishstudies.13502](http://dx.doi.org/10.7827/Turkishstudies.13502) Issn: 1308-2140.
- Özyön, A. (2018b). Doğanın İnsan Karşısındaki Sarsılmaz Galibiyeti: Son Ada ve Yaşlı Gemici Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Edebiyat, Eğitim, Sanat ve İktisat*, 29-38.
- Saatçioğlu, E. (2016). Halikarnas Balıkcısı'nın Aganta Burina Burinata Romanını Ekoeleştirel Bakışla Okumak. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi – Cilt: 14, Sayı: 1, Mart*, 581-600. Doi Number: 10.18026/Cbusos.41425.
- Sarıdede, H.G. (2021). Çocuk Kitaplarında Çevreci Eleştiri Üzerine Bir İnceleme (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sarıtaş, U. (2021). Ekoeleştiri ve Mustafa Kutlu'nun Beyhude Ömrüm Hikâyesine Ekoeleştirel Bakış. B. Yuvalı, L. Karagöz & T. Eğri (Ed.) 9. *Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi - Bildiriler Kitabı I* içinde ss.287-297.

- Satır Reyhan, A. (2018). Yeni Bir Ekofelsefi Yaklaşım Olarak Murray Bokchin'in Sosyal Ekolojisi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi Cilt: 6 Sayı: 14*, 331-341 Ekim.
- Senchylo-Tatlılıoğlu, N. (2021). Dijitalleşme Çağında Çocuk Kitaplarının Dekorasyon Özellikleri (Ukrayna ve Türkiye Çocuk Edebiyatı Resimli Yayınları Örneğinde). B. V. Yıldız & T. Şimşek (Ed.) 8. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu İçinde (ss.54-65).
- Sever, S. (2006). Çocuk Edebiyatı Öğretimi Nasıl Olmalıdır?. S. Sever (Ed.) 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu İçinde (ss. 41-56) 04-06 Ekim
- Sever, S. (2015). *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü* (2. Baskı). Tudem.
- Sever, S. (2018). *Sanatsal Uyarılarla Dil Öğretimi* (1.Baskı). Tudem.
- Sever, S. (2021). *Çocuk ve Edebiyat* (11. Baskı).Tudem.
- Sezer, M. A. & Yiğitoğlu, M. (2019). Âşık Veysel'in Şiirlerine Ekoeleştirici Bağlamında Bir Yaklaşım. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi | Journal Of Social Sciences Institute*, Sayı 14.
- Shi, J. (2021). Altın Damarı, Yanan Günışığı ve Ay Vadisi'nde Jack London'ın Ekolojik Düşüncesinin Gelişimi (Çev. H. Ölçer) *Nosyon: Uluslararası Toplum Ve Kültür Çalışmaları Dergisi - Nosyon: International Journal Of Society And Culture Studies* 6, 136-152.
- Sıddık, C. (2019). Çocuk Edebiyatında Çevreci Eleştiri: Hasan Ali Toptaş'ın Ben Bir Gürge Dalıyım Eseri Üzerine Bir İnceleme (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Stemler, S. (2001). An Overview Of Content Analysis," *Practical Assessment, Research, And Evaluation: Vol. 7, Article 17*. Doi: <https://doi.org/10.7275/Z6fm-2e34>.
- Şen, A. (2018). Bilimkurgu Sinemasında Ekolojik Adalet ve Ekoeleştirici. <http://ilefdergisi.org/2018/5/1/> *İlef Dergisi*, 5(1) Bahar/Spring: 31-59 Doi: İlef. 427036.
- Şimşek, T., Yalçın, F., & Yakar, Y. M. (2011). Çocuk ve Edebiyat. İçinde T. Şimşek (Ed.) *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı* (1. Basım) (ss. 11- 41). Grafiker Yayınları.
- Şirin, M.R. (2000). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. Çocuk Vakfı Yayınları.
- Şirin, M.R. (2016). Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı Edebiyatın Amacı ve İşlevi, *Türk Dili Dergisi*, Cx (780) 12, 31.
- Temizyürek, F. (2003). Türkçe Öğretiminde Çocuk Edebiyatının Önemi. *Tübar-XIII-Bahar*.
- Topçu, H. (2021). Yaman Koray'ın 'Mola'sında Doğa Algısı, *Sefad*, (45): 123-142 E-Issn: 2458-908x Doi Number: <https://doi.org/10.21497/Sefad.943922>
- Tunç, G. (2022). Ekoeleştirici ve Gülten Akın'ın "Yüksek Evde Oturanın Türküsü" Başlıklı Şiiri. *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature]*, Yıl 8, Sayı 16, Bahar, 368-382.
- Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2020). *Değerler Eğitimi* (6.Baskı).Pegem Akademi.

- Wardhani, Y.K., Pertiwi, Y. & Hardono, H. (2023). Encouraging Children's Environmental Awareness Through Pictorial Children's Story Sea Change. *Jurnal Sinesesia*, Vol. 13, No. 1, 600-609.
- White, R. & Stoecklin, V. (1998). Children's Outdoor Play & Learning Environments: Returning To Nature. *White Hutchinson Leisure & Learning Group, Kansas City, Mo, Abd, Early Childhood News Magazine*.
- White, R. (2004). Young Children's Relationship With Nature: Its Importance To Children's Development & The Earth's Future. *White Hutchinson Leisure & Learning Group*. 1-10.
- Wilson, C. (2011). Effective Approaches To Connect Children With Nature. Publishing Team, Department Of Conservation Po Box 10420, The Terrace Wellington 6143, New Zealand | July.
- Yağmur, S. (2019). Türk Çocuk Edebiyatında Doğa-Çocuk İlişkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yağmur, S., & Aytan, T. (2019). Çocuk Kitaplarında Çocuk Kahramanların Etkileşimde Bulunduğu Doğa Elemanları Üzerine Bir Araştırma. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi – Çeded*, 2(2), 143-159.
- Yakar, Y. M., & Yılmaz, H. D. (2019). Çocuk Kitaplarında Yaşlı Karakterler, *Zfwt Vol 11*, No. 1, 165-183.
- Yalçın, A., & Aytaş, G. (2017). *Çocuk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları.
- Yavuz, M. & Ardalı Büyükarman, D. (2020). Yaşar Kemal'in Deniz Küstü İsimli Romanına Ekoeleştirel Bir Yaklaşım. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), 267-279. Doi: 10.29000/Rumelide.835805.
- Yaylı, H., & Çelik, V. (2011). Çevre Sorunlarının Çözümü İçin Radikal Bir Öneri: Derin Ekoloji. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 26, 369-377.
- Yeltan, G. (2018). *Buyaka Çocuk Evi 2: Pamuklu Bir Macera*, Hep Kitap.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11.Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, R. S (2021). Sait Faik Abasıyanık'ın Hikâyelerinin Çevreci Eleştiri Işığında İncelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, H. D. (2017). Koray Avcı Çakman'ın Eserlerinde Çocuklara Yönelik Ekoeleştirel İletiler (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Gülşen OKTAY	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Mersin Üniversitesi
Fakülte	Eğitim Fakültesi
Bölümü	Türkçe Öğretmenliği
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	
Makale ve Bildiriler (Varsa)	
1.	
2.	